

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
РЕЙНСЬКО-ВЕСТФАЛЬСЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСТА ААХЕНА
(ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА)

Електронний збірник матеріалів

ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОСВІТИ»

11-12 квітня 2024 р

Чернігів – 2024

Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: *електронний збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції* / за редакцією Н. Носовець, О. Пронікова, Т. Янченко. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка. 2024. 106 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (протокол № 8 від 27 березня 2024 р.)

Вашій увазі пропонуються матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти»

Автори несуть повну відповідальність за зміст матеріалів, поданих до друку.

ЗМІСТ

Аніщенко В. Інноваційні педагогічні технології розвитку soft skills пенітенціарного персоналу.....	5
Барбаш Є. Педагогічна інноватика як галузь наукового знання.....	7
Березівська Л. Від знищення до відродження української педагогічної думки щодо шкільних реформ (1930–1991).....	10
Ван Їнань Завдання дослідження стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів музики у процесі роботи з хором.....	12
Васильєв В., Цина А. Історичні аспекти предметного шкільного навчання засобами інтеграції змісту освіти.....	14
Васько В. Методологічні підходи в історико-педагогічному дослідженні психотехніки	16
Гайнюк І. Застосування STEM-технологій в освітньому процесі нової української школи	19
Гайнюк Н. Мовна особистість школяра як лінгводидактична проблема та предмет мовознавчих розвідок	22
Гетта В. Роль лабораторних робіт у формуванні в студентів технічної компетентності.....	24
Демченко В., Забаровська С., Олійник К. Досвід впровадження травмоточливого підходу в освітньому процесі під час воєнного стану.....	26
Денисенко Є. Особливості формування навичок самоконтролю на уроках математики у дітей молодшого шкільного віку.....	29
Дубровська Л. Нетрадиційні форми уроків в учнів початкової школи як засоби мотивації до навчання.....	32
Дудка Т. До проблеми удосконалення системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації.....	34
Загородня А. Система антропологічних та онтологічних поглядів в сучасній філософії освіти.....	36
Захарін С. Освіта України: виклики та сучасний стан.....	38
Каранда М. Роль театральної педагогіки в умовах війни (з досвіду діяльності молодіжного аматорського театру «EX LIBRIS»).....	40
Кулик І. Педагогічні умови організації патріотичного виховання в музейному просторі.....	43
Лавріненко Л. Ментальне здоров'я школярів в умовах воєнного стану.....	46
Мехед О. Формування компетентностей цифрової безпеки у здобувачів освіти.....	48
Накладюк П. Проблема збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти як предмет наукового дискурсу	51
Нікітенко Є Фізична культура в системі підготовки майбутніх учителів (кінець ХХ–початок ХХІ століття).....	53
Новгородська Ю. Автономія як шлях до ефективного управління закладом загальної середньої освіти.....	55

Петреченко І. Підготовка майбутніх вчителів історії роботи з учнями старшої школи, які готуються до складання нмт з історії України: методичні аспекти....	58
Пищик О. Взаємозв'язок організаційної культури та ефективності освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.....	61
Пінчук Н. Використання потенціалу інтернет-ресурсів для створення позитивного іміджу менеджера освіти.....	63
Побелян Д. Історичні документи як засіб формування критичного мислення на уроках історії в закладах загальної середньої освіти.....	66
Проніков О. Процес безперервної дії в системі підготовки вчителів фізичної культури.....	72
Пронікова І. Економічні знання майбутніх учителів як важливий фактор їх професійної підготовки.....	74
Путніков В., Джевага Г. Стан підготовки майбутніх педагогів до візуалізації інформації.....	76
Самойленко О. Актуальні аспекти створення безпечного та психологічно комфортного середовища в закладі освіти.....	78
Суменков М. Організація фізичної підготовки учнів в Україні на початку ХХІ століття.....	81
Таран О. Розвиток комунікативної культури викладачів закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання здобувачів освіти.....	83
Тимошко Г. Формування правової культури студентської молоді: методологічні підходи.....	86
Філіпович В., Джевага Г. Застосування технологій доповненої реальності у освітньому процесі.....	89
Хімчук Л. Ретроспективний аналіз зарубіжної педагогічної думки про духовну місію вчителя.....	91
Шевченко В. Освіта дорослих в сучасному вимірі: реалії та перспективи.....	93
Шевченко С. Просвітницькі погляди Івана Франка.....	96
Яковлев К., Джевага Г. Матеріально-технічне забезпечення курсу «Автоматизація виробничих процесів» для ЗПТО.....	98
Янченко Т. Навчальна дисципліна «Методологія дослідження з освітніх, педагогічних наук» як обов'язковий компонент освітніх програм підготовки докторів філософії.....	100
Янченко Т. Провідні тенденції реформування вищої освіти в Україні.....	102

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ

Вікторія Аніщенко

докторка педагогічних наук, професорка

Пенітенціарна академія України

м. Чернігів, Україна

Сучасний фахівець-пенітенціарист – це освічена особа, яка має сформовану професійну компетентність, здатна швидко адаптуватися до нових умов службово-професійної діяльності за рахунок постійного вдосконалення не тільки фахових компетенцій, але й soft skills (м'яких навичок), що охоплюють навички комунікації, співпраці, лідерства, переконування, критичного та системного мислення, тощо.

Сьогодення, що пов'язано з викликами триваючої війни, вимагає від українських пенітенціаріїв підвищення адаптаційного потенціалу та набуття нових soft skills для ефективного здійснення службово-професійної діяльності. Це означає, що вони мають володіти не лише фаховими компетентностями, а й уміннями працювати в команді, адаптуватися до змін, розв'язувати ситуаційні завдання та проблеми різної складності, швидко та відповідально приймаючи рішення та виявляючи лідерські здібності, будувати якісні комунікативні взаємодії не тільки з колегами, а також із представниками контингенту установ виконання покарань, слідчих ізоляторів та таборів для військовополонених, іншими особами, які можуть бути залучені до кола вирішення певних службово-професійних завдань.

Перелік таких навичок, на жаль, для вітчизняних пенітенціаристів відсутній на відміну від західних теорій підготовки спеціалістів військової та правоохоронної сфери. Тому на сьогодні постала необхідність в обґрунтуванні набору м'яких компетенцій та створення моделі формування soft skills пенітенціарного персоналу України в умовах ступеневої системи підготовки й підвищення кваліфікації фахівців з урахуванням вимог міжнародних стандартів підготовки пенітенціарного персоналу та умов, що пов'язані з військовими діями на території нашої країни.

Soft skills – це не суто людські якості й характеристики особистості (доброта, кмітливість, спокійність, емпатійність, толерантність тощо), це м'які компетенції, тобто спроможність самостійно й ефективно діяти в межах своїх повноважень (активації власного розвитку, прийняття змін та вміння аналізувати, змінювати, узгоджувати певні управлінські рішення тощо). Результати аналізу досвіду підготовки пенітенціарного персоналу в державах Європейського Союзу, США, скандинавських країнах показав, що комплекс soft skills для офіцерів-пенітенціаристів включає в себе аналітичне мислення та інноваційність; активне навчання і стратегії навчання; розв'язання складних

проблем; критичне мислення й аналіз; креативність, оригінальність та ініціативність; лідерство й соціальний вплив; використання технологій, моніторинг і контроль; витривалість, стресостійкість та гнучкість; логічну аргументацію, розв'язання проблем та формування ідей тощо.

Вивчення профільних дисциплін забезпечує формування здебільше *hard skills* (твердих навичок), що є базовими для формування загальної професійної компетентності. *Soft skills* формуються переважно під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного спрямування. Ці універсальні навички можуть бути сформовані шляхом активного застосування інноваційних методик та технологій.

З метою формування *soft skills* у фахівців-пенітенціаристів доцільно застосовувати такі педагогічні технології, як: технології розвитку критичного мислення, технології проблемного навчання, технології проектного навчання та дослідницькі технології, технології створення предметно-розвивального середовища, кейс-технології та ігрові технології, здоров'язбережувальні технології, інформаційно-комунікаційні технології, в тому числі віртуальної та доповненої реальності. Застосуванням технологій віртуальної та доповненої реальності є природно зрозумілим у сучасних умовах діджиталізації, а використання різних методів штучного інтелекту для систем віртуальної та доповненої реальності є основою уніфікації процесу набуття новітніх *hard skills* та *soft skills*. Такі інтерактивні технології дозволяють створити умови для розвитку системного й креативного мислення, що є необхідною умовою забезпечення власної безпеки під час виконання складних службово-професійних завдань, відшліфувати навички лідерства та роботи в команді, психологічна пластичність (здатність пристосовуватися до змін) тощо. Вибір певної інтерактивної технології, того чи іншого інтерактивного методу навчання залежить від проблемної ситуації, можливості моделювання певної ситуаційної задачі та побудови алгоритму її вирішення, мети відпрацювання набору *soft skills*, якими має володіти фахівець-пенітенціарист. Наприклад, за допомогою технології розвитку критичного мислення можна розвинути навички аналізувати і оцінювати інформацію, вибудовувати неординарні логічні міркування, розв'язувати квазіпроблеми службово-професійної діяльності.

Основна мета полягає в тому, щоб навчати фахівців-пенітенціаристів не просто запам'ятовувати факти, а аналізувати інформацію з різних джерел, оцінити її достовірність та можливість використання для знаходження й прийняття відповідного рішення стосовно конкретної ситуативної задачі. Кейс-технології та ігрові технології в своїй основі спираються відповідно на ідеї моделювання певної ситуації, проблеми або завдання та відтворення різних видів професійної діяльності. Створений викладачем документ-кейс, що описує певну ситуаційну вправу, дозволяє фахівцям-пенітенціаристам під час її виконання відпрацювати навички командоутворення, відповідальності, проявити власні організаційні здібності, а також набути через «вживання» в певну роль навичок спілкуватися відповідно до ситуації, враховувати

невербальні посили учасників комунікативної дії, домовлятися, ефективно розпочинати та завершувати розмову, підсумовувати результати, переконувати та знаходити компроміси для укладання організаційних, управлінських, процесуальних та інших рішень.

Отже, формування soft skills фахівців-пенітенціаристів є важливим завданням удосконалення їх професійної компетентності та запорукою вижити й перемогти обставини, в яких на теперішній час вони здійснюють свою службову діяльність

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Євгеній Барбаши

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Педагогічна інноватика – це галузь наукового знання, що вивчає і розвиває новаторські методи, стратегії, технології та підходи до навчання та виховання. Вона поєднує в собі елементи педагогіки, психології, соціології, технологій та інших наук з метою пошуку ефективних інструментів для покращення навчального процесу та досягнення бажаних результатів в освіті. Головна мета педагогічної інноватики – сприяння позитивним змінам в освітньому процесі, які б допомагали учням краще засвоювати знання, розвивати вміння, навички, компетентності, розкривати творчий потенціал вихованців.

Педагогічна інноватика спрямована на створення умов для розвитку критичного мислення, творчості, комунікативних, інформативних та соціальних навичок здобувачів освіти. Вона передбачає впровадження нових підходів до організації навчання, наприклад, проєктного навчання, інтерактивних занять, інтерактивних освітніх технологій тощо.

У закладах вищої освіти України наразі застосовуються численні інноваційні методи і прийоми, серед яких:

1. Активне навчання: використання методів, що активізують участь студентів в освітньому процесі (груповою робота, дискусії, проєктна діяльність, проблемне навчання тощо).
2. Використання інтерактивних технологій: залучення сучасних технологій у навчальний процес, таких, як відеоуроки, онлайн-курси, веб-конференції, електронні навчальні платформи і т. д.
3. Диференційоване навчання: підходи до навчання, що враховують індивідуальні потреби та можливості студентів, зокрема за допомогою індивідуальних завдань, різноманітних методів оцінювання тощо.

4. Застосування проблемно-орієнтованого навчання: розв'язання проблем на навчальних заняттях, що сприяє розвитку критичного, дивергентного мислення та практичних навичок.

5. Міждисциплінарні програми та проєкти: організація навчальних програм та проєктів, які об'єднують знання та методи з різних галузей, що вможливорює більш глибоке розуміння навчального матеріалу.

6. Стимулювання самостійності та самоосвіти: поширення практики самостійного пошуку та вивчення предметного матеріалу, урізноманітнення джерел знань, розвиток навичок критичної оцінки інформації.

7. Застосування адаптивних технологій: використання інноваційних підходів, що дозволяють адаптувати навчання до індивідуальних потреб та можливостей студентів, включаючи технології адаптивного навчання та інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень.

Ці інноваційні педагогічні підходи інтегруються в освітній процес українських вишів із метою створення сприятливого середовища для навчання та особистісного розвитку студентства, підвищення рівня його академічної успішності та набуття фахових, професійних компетентностей.

На думку науковця В. Ребенка, “модернізація освітніх процесів пов’язана із створенням арсеналу новітніх інструментів накопичення, обробки та передачі освітньої інформації через інформаційні канали, серед яких – створення локальних та міжнародних освітянських мереж, концептуальне запровадження систем відкритої освіти, реалізація ефективних моделей дистанційного навчання, розробка та застосування сучасних засобів навчання, використання можливостей ЗМІ та медіа, реалізація проектної діяльності у освітньому інформаційному просторі тощо” [1, с. 178].

Український учений-педагог Т. Янченко стверджує: “Методологічну основу педагогічних інновацій становлять наукові ідеї та навчально-виховна практика минулого. До них відноситься реформаційна педагогіка, що розвивалася в зарубіжних країнах у кінці ХІХ – на початку ХХ ст., зокрема такі її напрями, як експериментальна педагогіка, соціальна педагогіка та педологія. Інноваційний зміст цих напрямів полягає у визнанні дитини як головної постаті в освітньому процесі, цінності особистості та визнанні її права на вільний всебічний розвиток у школі та в суспільстві в цілому. За таких умов у школі мають враховуватися інтереси дитини та особливості її розвитку. А відтак теорія та практика експериментальної педагогіки, соціальної педагогіки та педології є інноваційними й актуальними з огляду на запити сучасної освіти” [2, с. 144–145].

Активне навчання у вищій освіті України є одним із ключових інноваційних педагогічних підходів, спрямованих на залучення студентів до активної участі у навчальному процесі, на розвиток їхнього критичного мислення, творчості та самостійності. Серед основних методів активного навчання:

1. Групова робота: використання методів групової роботи сприяє розвитку комунікативних навичок студентів, спільній конструкції знань та обміну досвідом між учасниками групи.

2. Дискусії: організація дискусійних форматів навчання допомагає студентам аналізувати та обговорювати різні погляди на проблеми, розвиває їх критичне мислення та аргументаційні навички.

3. Проєктне навчання: реалізація проєктів сприяє практичному застосуванню знань, розвитку творчості та проблемно-розв'язувальних навичок, а також стимулює самостійність студентів у вирішенні завдань.

4. Практичні заняття та симуляції: використання практичних занять, лабораторних робіт, віртуальних симуляцій та ігрових форматів дозволяє студентам отримати практичні навички та досвід у вирішенні реальних проблем.

5. Інтерактивні методи навчання: використання різноманітних інтерактивних методів, таких, як метод “кола дискусії”, використання інтерактивних технологій (наприклад, відкриті вебінари, онлайн-платформи для обговорення тощо), сприяє активізації участі студентів у навчальному процесі.

6. Активне застосування методів самооцінки та рефлексії: залучення студентів до процесу самооцінки та аналізу власного навчального досвіду допомагає їм усвідомити свої успіхи та недоліки, а також вдосконалити свої навички.

Ці методи активного навчання широко використовуються в освітньому процесі українських закладів вищої освіти на сучасному етапі. Вони сприяють розвитку самостійності, самоосвіти студентів, що є важливими компонентами сучасної освіти та підготовки кваліфікованих фахівців, здатних до постійного самовдосконалення та адаптації до змін у суспільстві та ринку праці.

Таким чином, педагогічна інноватика відіграє важливу роль у просторі сучасної освіти, сприяючи постійному розвитку та вдосконаленню навчального процесу з метою підготовки компетентних та креативних громадян.

Список використаних джерел:

1. Ребенок В. М. Створення інноваційно-освітнього середовища в контексті професійної підготовки майбутніх вчителів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2016. № 140. С. 176–179.

2. Янченко Т. В. Зарубіжний досвід освітніх інновацій: історико-педагогічний наратив. *Вісник Національного університету “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка*. 2023. № 23. Т. 179. С. 141–147.

ВІД ЗНИЩЕННЯ ДО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ЩОДО ШКІЛЬНИХ РЕФОРМ (1930–1991)

Лариса Березівська

*докторка педагогічних наук, професорка,
член-кореспондент НАПН України,
директорка ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
м. Київ, Україна*

Ключові слова: педагогічний дискурс, реформування шкільної освіти, радянська Україна, тоталітаризм.

Протягом шістдесяти років у радянській Україні реформування шкільної освіти провадили «згори», без урахування громадсько-педагогічної думки, про що йдеться у низці публікацій (Л. Березівська) [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Меншою мірою досліджено жорстко регламентований партійним керівництвом педагогічний дискурс радянської доби, що й є метою дослідження. Аргументовано, що педагоги та освітні діячі відобразили проблему реформування шкільної освіти в радянській Україні (1930–1991) у працях [1; 7; 8; 9; 10], написаних в умовах тоталітарного суспільства різних періодів, а отже, у контексті:

- нівелювання українського педагогічного дискурсу в сталінський період (1930-ті – початок 1950-х): уніфікація шкільної освіти за російським зразком; системна русифікація, комунізація, союзна регламентація, боротьба з «буржуазно-національними елементами», «педологічними викривленнями»; знищення українських освітян тощо;
- активізування українськими вченими й освітніми діячами (М. Грищенко, О. Захаренко, В. Сухомлинський, І. Ткаченко, С. Чавдаров та ін.) педагогічного дискурсу під час хрущовської освітньої реформи (від зародження демократичних змін до їх нівелювання: десталінізація, виробниче навчання, політехнічне навчання, зв'язок навчання з життям, союзна регламентація, комунізація та русифікація змісту освіти, активізація методів навчання, диференціація, комуністичне виховання, радянський патріотизм, радянський гуманізм, формування « нової радянської людини », збереження української культури й традицій тощо), який не впливав на освітню політику тоталітарної держави (початок 1950-х – перша половина 1980-х);
- відновлення українського педагогічного дискурсу в роки горбачовської перебудови як містка до становлення національної освіти в незалежній Україні (А. Алексюк, О. Вишневський, С. Гончаренко, І. Зязюн, А. Погрібний, О. Савченко, Н. Скрипченко, Р. Скульський та ін.): демократизація, деполітизація, деуніфікація, гуманізація, національний і республіканський компоненти змісту освіти, інформатизація, збільшення годин на вивчення української мови паралельно з російською,

індивідуалізація, диференціація, національне виховання тощо (друга половина 1980-х – 1991-й).

Отже, від уніфікації за зразком російської й перетворення на радянську в процесі сталінської контрреформи до відродження в руслі перебудовчих суспільних процесів – такий складний шлях української освіти в умовах тоталітарного суспільства. На противагу радянському дискурсу, де термін «національний» було вилучено з ужитку, ідеї розвитку національної освіти окреслили і розвинули в своїх публікаціях відомі українські педагоги (Г. Ващенко, І. Огієнко та ін.), які не повірили більшовицькій владі й були змушені емігрувати. Їхні напрацювання стали міцним ланцюгом між розбудовою української державності, національної освіти під час Української революції (1917–1921) і в добу незалежної України. Про це йтиметься у подальших наукових розвідках.

Список використаних джерел:

1. Березівська Л. Д. Прихована реформа шкільної освіти в УРСР: причини, напрями, наслідки (30-ті роки XX ст.). *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка*. 2007. Вип. 36. С. 52–57. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1895/> (дата звернення: 27.02.2024).
2. Березівська Л. Д. Радянська реформа загальноосвітньої і професійної школи у руслі зародження демократичних змін в УРСР (1984–1988). *Молодь і ринок*. 2008. № 1. С. 25–31.
3. Березівська Л. Д. Радянська реформа щодо зміцнення зв'язку школи з життям (1956–1959). *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 42–47.
4. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у XX столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ ; Вінниця : Твори, 2019. 250 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716674/> (дата звернення: 27.02.2024).
5. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в УРСР в умовах авторитарно-партійного суспільства на демократичних засадах (1988–1991). *Молодь і ринок*. 2008. № 4. С. 21–30.
6. Березівська Л. Д. Часткові внутрішньосистемні зміни шкільної освіти УРСР в контексті прихованої русифікації (1964–1984). *Рідна шк.* 2007. № 9. С. 60–63.
7. Вишневський О. І. Вдивляючись у перспективу. Про деякі підходи до формування концепції української школи. *Рад. школа*. 1990. № 10. С. 5–9.
8. Гончаренко С. У. Науково-технічний прогрес і вдосконалення змісту середньої освіти в процесі здійснення реформи школи. *Рад. школа*. 1985. № 11. С. 63–69.
9. Фоменко М. В. Школа на шляху перебудови. *Рад. школа*. 1986. № 8. С. 3–9.

10. Чавдаров С. Х., Грищенко М. М. Невідкладні завдання педагогічної науки. *Рад. школа*. 1956. № 9. С. 11–21.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ХОРОМ

Ван Інань

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

УДУ імені Михайла Драгоманова

М. Київ, Україна

Ключові слова: *стиль педагогічного спілкування, взаємодія, хор, майбутні учителі музичного мистецтва, завдання дослідження, фахова підготовка.*

Людина стає особистістю в результаті взаємодії та спілкування з іншими людьми. Спілкування – це процес взаємодії між людьми, у якому відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, цінностями й навичками, результатами праці. Спілкування органічно вплетене в людську діяльність, відповідає її різним видам і постає як передумова співпраці. Тому так важливо сформувати культуру (сукупність загальноприйнятих норм поведінки людини в суспільстві) і стиль спілкування.

Метою публікації є визначення завдань дослідження стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі роботи з хором.

Формування стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва викликано необхідністю відповідати сучасним вимогам, які поставлені суспільством перед школою, що пов'язано з необхідністю формування естетично й емоційно розвиненої, творчої висококультурної особистості засобами мистецтва. Спілкування виступає основою педагогічної комунікації та безпосередньо пов'язане з вербальними засобами даного процесу.

З'ясовано, що стиль педагогічного спілкування – усталена система способів і прийомів, які використовує вчитель під час взаємодії з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі. У стилі спілкування відображаються особливості комунікативних можливостей учителя, характер взаємин педагога і вихованців, особливості учнівського колективу, творча індивідуальність педагога. Особистісні якості вчителя виявляються в усьому, що би він не робив, у тому числі й у стилі його спілкування з учнями, який певною мірою визначає ефективність навчання та виховання, а також формування міжособистісних відносин у навчальному середовищі.

Питання спілкування у психолого-педагогічному аспекті висвітлювали українські науковці, зокрема, С. Максименко М. Прищак О. Штепа, та інші. В межах формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя

музики, питання педагогічного спілкування висвітлювались А.Козир, Л.Масол, С.Мельничуком, В.Орловим, Г.Падалкою, Є.Проворовою, О.Ростовським, О.Щолоковою. Спілкування в межах диригентсько-хорової підготовки досліджено І.Коваленко, О. Сіненко, художньо-педагогічне спілкування майбутнього вчителя – З.Софроній,

Виявлено, що спілкування науковці розуміють як «вербальну або невербальну взаємодію людей з метою обміну інформацією та емоціями, а також мотивування одне одного до певних дій» [1]. Спілкування майбутнього вчителя музичного мистецтва як диригента з хором є міжособистісним, і забезпечується «розвитком міжособистісних навичок» (О. Сіненко), які сприяють формуванню умінь спілкування з колективом, оскільки це спілкування передбачає індивідуальну взаємодію з кожним з хористів.

Незважаючи на досягнення науковців, залишається актуальною і невирішеною проблема формування стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва як складова їх комунікативної компетентності у процесі фахової підготовки, яка потребує спеціального експериментального дослідження. Означене дослідження вимагає розв'язання наступних завдань: визначення науково-теоретичної сутності та складових категорій «спілкування», «стиль педагогічного спілкування»; виявлення особливостей музично-педагогічного стилю спілкування; визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості означеного феномена у процесі роботи з хором, обґрунтування відповідної формувальної методики.

Зроблено висновок, що актуальність означеної проблеми обумовлює необхідність дослідження фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті їх педагогічного спілкування, що потребує розв'язання окреслених вище завдань. Успішність експериментальної методики формування стилю педагогічного спілкування у процесі роботи з хором забезпечується низкою педагогічних умов, на визначення яких спрямуємо наступні наукові розвідки.

Список використани джерел:

1. Штепа О. С. Самоменеджмент (самоорганізування особистості): навч. посібн. Львів, 2012. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Impreshn-menedzhment-SHtepa-Olena.-Samomenedzhment-samoorhanizuvannia-osobystosti-2012.pdf>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕДМЕТНОГО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ

Віктор Васильєв

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Андрій Цина

доктор педагогічних наук., професор

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Ключові слова: *освіта, інтеграція, зміст навчання, навчальні предмети.*

Метою дослідження є розкриття історичних аспектів розвитку педагогічної інтеграції. Розкрито шляхи становлення інтеграції змісту предметного навчання у вітчизняній шкільній освіті. Зроблено висновок про необхідність розробки та реалізації програми ґрунтовної та широкої роз'яснювальної роботи з питань інтеграції навчальних предметів серед усіх учасників освітнього процесу.

Проблему педагогічної інтеграції вперше сформульовано у спадщині Я. А. Коменського, Дж. Локка, І. Песталоцці, які зазначали необхідність засвоєння у процесі навчання не уривчастих відомостей, а системи впорядкованих, узагальнених та інтегрованих шкільних знань. За словами Я. А. Коменського, все, що взаємопов'язане у природі, повинно викладатися у подібному зв'язку, а важливою умовою створення цілісної системи знань він вважав встановлення зв'язків між навчальними предметами. З утворенням у ХІХ столітті зв'язків між галузями знань термін «інтеграція» набув широкого вжитку. Саме у цей час К. Ушинським був розроблений синтетичний метод навчання грамоти.

У ХХ столітті поняття інтеграція набуло ширшого розуміння у працях В. Вернадського, який зростання наукового знання пов'язував зі стиранням меж між різними науками. Охоплення досліджуваних явищ з різних точок зору він вбачав у спеціалізації досліджень не за науками, а по проблемах.

З початку ХХ століття в країнах Європи набули поширення інтегративні навчальні програми з різних навчальних предметів, інтегровані форми організації і методи навчання (метод проєктів, бригадно-лабораторна форма навчання) спрямовуючи освіту на розвиток цілісної особистості.

З початку 20-х до середини 30-х років ХХ століття в українській радянській загальноосвітній школі здійснювалося «комплексне навчання» без предметної диференціації за програми навчальних комплексів «Працезнавство», «Суспільствознавство» та «Природознавство». Замість традиційної урочної системи організації навчання здійснювалося навчання за альтернативними програмами, за якими більша частина навчального матеріалу здобувалася із навколишнього освітнього середовища в ході проведення

екскурсій в довкілля. Навчання здійснювалося методом проєктів, бригадно-лабораторною формою його організації та за «Дальтон-планом». Наприклад, на практичних заняттях з працезнавства використовувалися відомості з математики, фізики, біології та інших галузей наукових знань. Проте суттєвим недоліком, який в кінцевому випадку призвів у 1933-1934 роках до скасування серією постанов ЦК ВКП(б) комплексного навчання, заборони методу проєктів та проголошення уроку основною формою організації шкільного предметного навчання, стала нездатність тогочасної школи забезпечити систему єдиних освітніх результатів навчання випускників загальноосвітніх шкіл, чого вимагали від вступників системи освіти вищого порядку: середня професійна і вища освіта. З того часу майже вже 90 років існує предметне навчання за єдиними для всієї країни навчальними програмами і підручниками з кожного шкільного предмету.

Про те, що інтеграція змісту освіти не є новою для вітчизняної педагогіки школи вказують побудовані на засадах інтеграції уроки мислення в природі В. Сухомлинського, уроки мистецтва Д. Кабалевського, Б. Неменського, педагогічна теорія співробітництва С. Лисенкової, Ш. Амонашвілі.

Інтеграційний підхід у вітчизняній педагогіці 70—80-х років ХХ століття спрямовувався здебільшого на формування у школярів наукового світогляду, а у 90-х роках його стали розглядати як дидактичний принцип.

В вивченню інтеграційних процесів в освіті присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців: С. Гончаренко (2011), В. Ільченко (1999, 2017, 2019), С. Клепко (1998) (*методологічні засади інтеграції змісту освіти*), В. Моргун (1996) (*психологічні аспекти інтеграції*), Н. Волкова (2001), М. Безрідна (2020), А. Білопольська, І Царенко (2018), О. Любарська (1998), Г. Онкович (Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю, 2012), Л. Рибалко (2012), А. Токарева (2014), М. Чепіль (2012), С. Bereiter, М. Scardamalia (1989), D. Bridges (1993), S. Fallows, Ch. Steven (2000), S. Markova, E. Sedykh, V. Polunin, S. Tsyplakova (2020), S. Markova, M. Bulaeva, N. Bystrova, A. Lapshova, S. Tsyplakova (2020) (*інтеграція змісту освіти*), К. Гуз (2004), Г. Клочек (2016), А. Котковець (2015), Н. Нагорна (2020), Н. Островерхова (2003), М. Сова (2009), М. Фіцула (2000), С. Haynes (2002), M. Huber, P. Hutchings (2004), T. Rhodes (2010), S. Sugiyanto, A. Setiawan, I. Hamidah, A. Ana (2019) (*обґрунтування шляхів упровадження інтеграції в навчальний процес*).

Під керівництво академіка НАПН України В. Ільченко у науково-методичному центрі інтеграції змісту освіти Інституту педагогіки НАПН України впродовж 25 років розробляються філософські (С. Клепко, 1998), психологічні (В. Моргун, 1996) та дидактичні (Теоретичні та методичні засади інтеграції природничо-наукової освіти основної школи, 2017) основи інтеграції змісту ступеневої освіти, вплив цілісної освіти на мотивацію навчання школярів.

Визнаючи існування в шкільній освіті України потужного предметно-методичного лоббі, вітчизняна освіта потребує розробки та реалізації програми ґрунтовної та широкої роз'яснювальної роботи з питань інтеграції навчальних предметів серед усіх учасників освітнього процесу (вчителів, учнів, батьків). У цій роз'яснювальній роботі необхідно використовувати не тільки закордонний, а й вітчизняний досвід інтегрованого навчання, спираючись на результати історико-педагогічних досліджень.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ПСИХОТЕХНІКИ

Валентин Васько

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Інтеграція України в європейський соціокультурний простір багато в чому залежить від якості професійної підготовки та професійної діяльності громадян. А це означає, що в суспільстві має бути розроблений механізм професійної орієнтації та професійного відбору молоді. Такий історико-педагогічний досвід існував у багатьох країнах світу, зокрема в Україні, у контексті розвитку психотехніки.

Як зазначає провідний український фахівець з історії педагогіки О. Сухомлинська, психотехніка – це галузь психологічних дисциплін, що набула найбільшого розвитку у 1910 – 1930-х роках переважно у Німеччині та Радянському Союзі. Вона вивчала трудову діяльність людини, а також питання професійної орієнтації, професійного відбору, професійної освіти, класифікації професій, попередження професійної втомлюваності та нещасних випадків на виробництві, психогігієни, психології впливу на робітника [7, с. 7].

Мета психотехніки була близькою до педагогіки, оскільки вона полягала «у вихованні продуктивного працівника..., у вихованні доцільно працюючих людей і максимального використання якостей кожної людини» [1, с. 309]. Тому ідеї психотехніки були поширеними в освіті України у 20-ті – першій половині 30-х років ХХ ст.

Для комплексного вивчення ідей психотехніки доцільним є визначення методологічних підходів, які виконують функції теоретичного підґрунтя дослідження.

Методологія дослідження ідей психотехніки в освіті України 20-х – першої половини 30-х років ХХ ст. ґрунтується на психологічному,

антропоцентричному, парадигмальному, синергетичному, соціокультурному та герменевтичному підходах. Так, психологічний підхід забезпечує розуміння зв'язку та взаємовпливу психології та педагогіки в окреслений період, що підтверджується розвитком педології та психотехніки в освіті 20-х – першої половини 30-х років XX ст. Відома українська дослідниця О. Сухомлинська зазначає, що використання у якості методології історії психології, зокрема дитячої, педагогічної, експериментальної, культурно-історичної психології, психотехніки забезпечує опис і пояснення фактів, механізмів і закономірностей психічного розвитку дитини та пояснення того, як ці факти та закони відкривались. Пояснити і відтворити деякі періоди розвитку педагогічної думки та школи неможливо без залучення історії психології [4, с. 23]. Це стосується й періоду розвитку ідей психотехніки в освітньому просторі різних країн світу, зокрема й України.

Для розуміння сутності психотехніки важливим є антропологічний підхід, який, за твердженням К. Ушинського, означав інтеграцію в педагогіку даних усіх наук про людину (психологія, анатомія, фізіологія, логіка, філософія, географія, історія, етнографія) і їх використання при організації та здійсненні освітнього процесу [8]. Антропоцентризм ставить у центр дослідження людину, її фізичні та психічні особливості, задатки та нахили, потенційні та наявні вміння, становище особистості у суспільстві, що є характерним і для психотехніки.

Застосування парадигмального підходу в дослідженні показує розвиток психотехніки у парадигмі української освіти та науки 20-х – першої половини 30-х років XX ст. О. Сухомлинська пише: «Парадигма – одне з ключових понять сучасної філософської науки й означає сукупність переконань, цінностей і технічних засобів, прийнятих науковим співтовариством, певна наукова традиція. Парадигмальний же підхід в історії педагогіки – це генеза теоретичних положень, що дає змогу науковцям та практикам виявити, сформулювати й описати цілісні моделі освіти, тобто внутрішню логіку розвитку досліджуваного предмета як системи бінарних опозицій (авторитарне виховання – педоцентричне виховання; соціально-орієнтований педагогічний процес – індивідуально-орієнтований педагогічний процес тощо) [4, с. 24]. Психотехніка за такого підходу може бути висвітлена у контексті суспільних протиріч окресленого періоду, невідповідності між її науковим інструментарієм і методиками та запитами радянської освіти і держави загалом.

Синергетичний підхід сприяє виявленню нерозкритих чи недостатньо розкритих процесів, що були прихованим пластом історико-педагогічних феноменів [6, с. 15]. Розвиток ідей психотехніки в освіті України є саме таким нерозкритим або недостатньо розкритим процесом.

В. Кремень зазначає, що звернення педагогіки до методології синергетики пов'язане з тим, що в наукових розробках про освіту та виховання накопичено великий обсяг фактів і матеріалів, які не підлягають поясненню з позицій окремих, традиційних методик, прийнятих як у педагогіці, так і в інших

гуманітарних і соціальних науках. Їх аналіз вимагає іншої концептуалізації, звільнення від стереотипів минулого, переходу до синергетичної (міждисциплінарної) методології [3, с. 127]. До таких історико-педагогічних фактів і матеріалів відносимо й розвиток психотехніки як психолого-педагогічної науково-практичної галузі, сутність, провідні ідеї та особливості генези якої є недостатньо висвітленими в педагогічній історіографії.

Сутність соціокультурного підходу полягає у тому, що педагогічні процеси у будь-яку з історичних епох завжди зумовлені загальним станом розвитку суспільства й культури, оскільки зміст освіти та виховання залежить від державних інтересів і специфіки суспільно-політичного життя, особливо, коли це стосується радянського періоду. «Освітній простір, – наголошує О. Сухомлинська, – знаходиться здебільшого в соціальній сфері, відображає соціальні, політико-правові, економічні й ідеологічні процеси. Саме вони вкупі з педагогічними процесами задають параметри шкільної політики, функціонування освіти ...» [5, с. 48]. Тому генеза психотехніки як науки, що розвивалася у педагогічній парадигмі кінця XIX – першої третини XX ст., є своєрідним відображенням соціально-політичних, ідеологічних і культурних процесів, що відбувалися в окреслений період у різних державах світу. Завдяки використанню соціокультурного підходу психотехніка розглядається як складова загального культурного процесу та невід’ємна частина суспільної культури, що стала здобутком людства на певному етапі його історії.

Герменевтика – це теорія та загальні правила інтерпретації текстів, універсальний метод пізнання культурно-історичних явищ. Її можна розглядати як метод розуміння людських дій шляхом приписування їм певних мотивів, соціальних значень, ціннісних орієнтацій [2, с. 133]. На думку О. Сухомлинської, «будь-яке історико-педагогічне дослідження не може обійтися без герменевтики, тобто «мистецтва розуміння», коментування, пояснення текстів» [6, с. 13]. У дослідженні психотехніки герменевтичний підхід передбачає урахування у процесі аналізу та висвітлення досліджуваних явищ педагогічного, соціального, політичного та економічного контекстів 20-х – першої половини 30-х років XX ст., тобто періоду, коли в українському суспільстві та освіті були поширені психотехнічні ідеї.

Отже, застосування низки окреслених методологічних підходів (психологічного, антропоцентричного, парадигмального, синергетичного, соціокультурного та герменевтичного) сприяє здійсненню дефініційного аналізу проблеми розвитку психотехніки в Україні та її комплексному висвітленню.

Список використаних джерел:

1. Блонский П. П. Психотехника в приложении к проблеме производительности труда. *Блонский П. П. Избранные произведения*. Москва: Издательство АПН РСФСР, 1961. С. 307–310.

2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2012. 368 с.
4. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні. *Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ : А.П.Н., 2003. С. 16–25.
5. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. *Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ : А.П.Н., 2003. С. 47–66.
6. Сухомлинська О. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі. *Шлях освіти*. 2001. № 4. С. 10–15.
7. Сухомлинська О. Психотехніка – втрачений напрям радянської педагогічної науки і практики. *Історико-педагогічний альманах*. 2012. № 2. С. 6–13.
8. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. *Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2 т.* Т. 1. Київ : Радянська школа, 1983. С. 192–479.

ЗАСТОСУВАННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Іван Гайнюк

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Ключові слова: *інновації, освітній процес, STEM-освіта, STEM-технології.*

В умовах науково-технічного прогресу та інтенсифікації матеріального, соціального та духовного життя суспільства проблема, пов'язана із застосуванням інноваційних технологій в освітньому процесі Нової української школи набуває актуальності у світлі вимог модернізації системи освіти. У цьому контексті особливо затребуваними стають цифрові та інформаційно-комунікаційні технології, які виступають каталізаторами інноваційного розвитку сучасного освітнього простору закладу загальної середньої освіти.

Впровадження зазначених технологій у сфери людської діяльності сприяє розвитку цифрових технологій, до яких відносять: STEM, мультимедіа, робототехніку, 3D друк. Вони сприяють інтенсифікації виробничих процесів, модернізації освіти, медицини, засобів спілкування, швидкому опрацюванню й

передачі великих масивів інформації тощо. Саме тому цифрова трансформація суспільства є пріоритетним напрямом розвитку системи освіти в Україні та за її межами. Такі тенденції призводять до необхідності швидкої зміни затребуваних на ринку праці педагогічних професій і, відповідно, вимог до змістового наповнення базових дисциплін, методик їх вивчення та професійного застосування.

Метою дослідження є розкриття особливостей застосування STEM-технологій в освітньому процесі Нової української школи.

Різноманітні аспекти впровадження й використання технологій, створених на засадах STEM-освіти в закладах освіти розглянуто у роботах українських та зарубіжних учених, дослідників і практиків: Т. Анісімової, О.Барни, М. Бойко, О. Буковської, Т. Вакалюк, Л. Глоби, Н. Морзе, В. Осадчого, О. Пилипенко.

Впродовж останніх років в Україні затверджено «Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» (2020), реалізація якої спрямована на модернізацію STEM-освіти, її впровадження на всіх рівнях освіти, встановлення партнерства з роботодавцями, ЗВО і науковими установами, з метою підвищення ефективності розвитку природничо-математичної освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) формування в учнів природничо-екологічних компетентностей, компетентностей у галузі природничих наук, техніки, технологій, які лежать в основі розвитку STEM-освіти, повинно здійснюватися впродовж навчання здобувача освіти.

Цифрова трансформація освіти передбачає оновлення змісту та методів навчання, використання інноваційних форм та засобів навчання, розширення доступу до відкритих освітніх ресурсів, впровадження нових підходів до надання освітніх послуг.

Адже для того, щоб бути конкурентоспроможними на сучасному ринку освітніх послуг, педагогічні працівники повинні володіти аналітичним, системним, критичним, творчим та інноваційним мисленням; знати іноземні мови, вміти працювати в полікультурному просторі; налагоджувати ефективну педагогічну взаємодію; працювати в групових освітніх проєктах; володіти цифровою, інформаційною і медійною грамотністю, розуміти важливість знань з кібербезпеки.

Оволодіння зазначеними компетентностями потрібні для вирішення фахівцями інноваційних завдань системи освіти, підприємництва, туризму, промислового виробництва, які базуються на запровадженні STEM/STEAM-освіти та застосування STEM-технологій.

До однієї з ключових компетентностей Нової української школи віднесено «основні компетентності у природничих науках і технологіях – наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності» [1].

Зазначені завдання актуалізують потребу розроблення спеціальних методологічних засад формування в учнів практичних умінь щодо застосування

STEM-технологій як дієвих практико-зорієнтованих методів, цікавих способів організації спостережень та проведення експериментів.

Застосування STEM-технологій в освітньому процесі базується на оптимальному поєднанні навчальних предметів шкільної освіти, основу якого складають міждисциплінарність і метапредметність, уміння застосовувати новітні технологічні рішення в навчально-пізнавальній та дослідницькій діяльності здобувачів освіти. Застосування STEM-освіти в освітньому процесі Нової української школи засвідчує успішність реалізації міжпредметних зв'язків між різними галузями природничих наук (science), сучасними технологіями (technology), інженерією (engineering) та математичними науками (mathematics). Така інтеграція сприяє оптимізації навчальної взаємодії та покращенню якості оволодіння здобувачами шкільної освіти природничо-математичними дисциплінами.

Впровадження технологій STEM-освіти в зміст уроків дисциплін природничого циклу сприяє налагодженню ефективної взаємодії між усіма суб'єктами освітнього процесу, розвитку дослідницько-пошукових умінь, мотивації до організації й проведення самостійних досліджень, побудови конструкцій та приладів, створення освітніх продуктів.

Висновки. Інтеграція навчальних предметів (технології, математика, фізика, інформатика географія, природничі дисципліни) у STEM-освіту створюють якісну основу для поглибленого вивчення цих навчальних предметів, розуміння прикладної сторони (практико-зорієнтований компонент) їх застосування у життєдіяльності людини, забезпечення набуття цікавого досвіду навчальної взаємодії. Особливе значення для реалізації STEM-освіти має процес набуття здобувачами освіти навичок проєктної, дослідницької та експериментальної роботи, яку педагоги організовують як під час уроків так і під час проведення навчальних занять у гуртках позашкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Концепція нової української школи. Міністерство освіти і науки України : Нова українська школа. – Електронний ресурс Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>
2. Потапенко І. STEM-освіта в початковій школі: від навчальної моделі до реального уроку. К. Ремез. Електронне видання. Київ: ГО «EdCamp Ukraine», 2023. 300 с.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ШКОЛЯРА ЯК ПРЕДМЕТ МОВОЗНАВЧИХ РОЗВІДОК

Назарій Гайнюк

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ, Україна*

Ключові слова: мова, мовлення, мовна особистість, нова українська школа, українська мова.

У сучасному освітньому просторі ставлення зростаючої особистості до мови як до засобу повсякденного спілкування та отримання відповідної освіти зазнає кардинальних змін. У сучасних соціокультурних реаліях важливість доброго знання та володіння мовою перетворюються на одну з найважливіших для повноцінної самореалізації особистості функцій.

Метою дослідження є розкрити сутність мовної особистості здобувача освіти на уроках української мови Нової української школи.

Нинішній стан розвитку освіти, культури зумовлює необхідність у формуванні мовної особистості, яка прагне реалізувати власні інтелектуальні можливості, розкрити багатий творчий потенціал, сформувати відповідні компетентності та бути конкурентоспроможною на ринку праці. Звідси виникає об'єктивна необхідність удосконалення дидактичних засад процесу формування мовної особистості здобувача шкільної освіти на уроках української мови.

Проблема формування мовної особистості школяра на уроках української мови – завдання складне і багатогранне, що вимагає теоретичного осмислення, пошуку нових методів та підходів, застосування інноваційних цифрових і медійних технологій, висування конструктивних ідей, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів-філологів.

В контексті окресленої проблеми варто акцентувати увагу на наукові розвідки Л. Варзацької, М. Вашуленка, О.Вашуленко, Н.Грона, І.Гудзик, С.Дубовик, А.Каніщенко, О.Савченко, О.Селіванова, В.Собко, Г.Ткачук.

Так дослідниця О.Селіванова, розкриваючи сутність поняття «мовна особистість» наголошує, що це «іманентна ознака особистості як носія мови й комуніканта, що характеризує її мовну й комунікативну компетенцію та реалізацію їх у процесах продукування, сприйняття, розуміння й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів, а також при комунікативній взаємодії» [2, с. 445].

На процес формування мовної особистості впливають суспільно-соціальні, етнокультурні, мовні особливості територіального середовища, традиції родинного виховання й національної культури.

Зазначені показники є базовими для визначення рівня мовної компетенції, стимулюють мовну особистість до вивчення та вдосконалення мови, розширення словникового запасу.

Відома дослідниця, мовознавець М. Пентилюк, наголошує, що «формування мовної особистості це – складний і багатогранний процес. Він передбачає участь людини у спілкуванні – каналі й зв'язку з іншими людьми. Основний спосіб задоволення особистих потреб у спілкуванні – мовлення. Саме тому його називають мовленнєвим спілкуванням» [1, с.81]. Відтак базовими компонентами мовної особистості виступають:

- ціннісний компонент, що включає систему цінностей, духовних ідеалів та життєвих сенсів. Адже «через мову зростаюча особистість передає свої міркування, оціночні судження, створюючи «той мовний образ світу та ієрархію духовних уявлень, що реалізуються в процесі мовного спілкування» [1].

- культурологічний компонент, який характеризує базовий рівень опанування культурними надбаннями, що мають значний вплив на процес опанування мовою, сприяють підвищенню інтересу до мови, формування мовленнєвої та немовленнєвої поведінки особистості.

- персональний компонент, який розкриває індивідуальні особливості мовної особистості. Тобто індивідуально-неповторні, глибинно-духовні якості, притаманні певній людині.

Варто наголосити, що мовна особистість успішно формується у соціокультурному просторі, шляхом опанування мовних правил та норм, відображення у суспільній свідомості, мисленні на науковому, побутовому та соціальному рівнях, залишається у стереотипах і нормах поведінки, передається через предмети матеріальної та нематеріальної культури, способи життєдіяльності людини.

Інтенсивність поширення інтерактивних методів навчання, застосування в освітньому процесі Нової української школи інноваційних медійних технологій вимагають від здобувачів освіти все більшої мотивації до навчання, самостійності у прийнятті рішень, всезростаючої ролі якісної мовної підготовки.

Згідно з вимогами шкільної програми з української мови, її пріоритетним завданням є формування мовної особистості здобувача освіти, який бездоганно володіє усіма засобами української мови, вміє враховувати сутність та особливості мовленнєвої ситуації, умов спілкування, змістового контенту мовленнєвого повідомлення.

Висновки. Зроблено висновок, що аналізуючи сутність поняття «мовна особистість», необхідно акцентувати увагу на його системотворчих засадах, які зазвичай використовують під час опису української мови. Адже на цих засадах можна досягнути нового синтезу знань про мову, крізь призму знань про мовну особистість здобувача освіти.

Сучасне мовознавство під мовною особистістю вбачає сукупність здібностей, талантів та інших особистісних показників молодой людини, що сприяють створенню нових та сприйняття вже існуючих текстів, що характеризують глибину й точність відображення навколишнього середовища, визначають ступені структури мови та складності її передачі.

Варто зазначити, що сучасна лінгвістична парадигма увиразнює сучасні підходи до вивчення проблеми формування мовної особистості здобувача освіти. Проте дедалі частіше акцентується увага на необхідності вивчення «людського чинника» у мовознавчих дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Пентилюк М. І. Мовна особистість учня в перспекції мовленнєвого спілкування. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ. : Ленвіт, 2011. 256 с.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля. 2010. 844 с.

РОЛЬ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ У ФОРМУВАННІ В СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Василь Гетта

*кандидат педагогічних наук, професор
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

Важливим компонентом у процесі підготовки фахівців технічних і природничих дисциплін є виконання лабораторних робіт. В закладах вищої освіти практично кожна навчальна дисципліна технічного характеру супроводжується виконанням лабораторних робіт. Традиційно їх завдання полягає в поглибленні знань про техніку, формуванні практичних умінь в користуванні нею, засвоєнні технічних понять тощо [1].

При переході до компетентнісно-орієнтованого навчання функції лабораторних робіт не тільки розширюються, а й дещо змінюються. Формування технічної компетентності потребує зміни ставлення до знань про техніку і умінь нею користуватись. Вони повинні стати дієвими, творчими, спонукати спеціаліста до використання їх з метою удосконалення техніки, реалізації політехнічного принципу, новаторства. Адже, компетентність – це новоутворення в свідомості людини, яка базується на дієвості знань і умінь, інтелекті, накопиченні і використанні досвіду. Комплекс складових технічної компетентності спрямований на підготовку активного, дієвого фахівця, який не

тільки володіє знаннями і уміннями, а й поведінковими якостями, тобто не тільки предметними, а й ключовими компетентностями.

В технічній діяльності важливу функцію відіграють технічні поняття [2]. Специфіка їх полягає в тому, що вони не тільки акумулюють знання про техніку, а й містять інформацію про функцію технічного об'єкта. Тобто, якщо звичайне поняття містить в собі знання про об'єкт, то технічне ще додатково інформує про його призначення. Наприклад, поняття «дерево» в свідомості людини викликає узагальнений образ про об'єкт, який має стовбур, крону, вітки, листя на них. Поняття ж «редуктор» крім того «повідомляє», що це об'єкт, який має корпус, набір валів, зубчатих коліс, підшипників і призначений для зміни числа обертів та передачі крутного моменту. Ця особливість потребує додаткових зусиль при навчанні, причому не стільки теоретичних, як практичних. Правду кажуть, що при вивченні техніки краще один раз побачити, а ніж сто разів почути. А «побачити» краще всього можна під час виконання лабораторних робіт.

Крім формування технічних понять є ще багато особливостей засвоєння технічних знань, які становлять основу технічної компетентності. Це перетворення обертового в інші види руху, регулювання, взаємодія вузлів і механізмів тощо. Складні, багатофункціональні технічні пристрої, в яких використовуються різні фізичні явища, потребують при вивченні обов'язкового використання не тільки лабораторних, а й практичних робіт. Проте, перехід на дистанційне навчання значно ускладнило виконання лабораторних, тим більше практичних робіт.

Вивчення можливостей їх виконання дистанційно показало, що достатньо ефективними є два способи – стендовий і відеозапису [3]. Хоча стендовий теж потребує відеозапису. Цей спосіб вигідний тим, що студент ним може скористатись в зручний час, у відсутності електроенергії, стійкої роботи системи «Інтернет» тощо. В зв'язку з цим поділимося досвідом виконання відеозапису лабораторних робіт.

Сценарії відеозапису лабораторної роботи готується викладачем заздалегідь. Він повідомляє студентам назву лабораторної роботи, її мету і завдання. Забезпечує їх ґрунтовно розробленою інструкцією. В нашому випадку студенти забезпечені підручником (лабораторний практикум), де зосереджені всі інструкції до програмних лабораторних робіт.

Ведучим у сценарії є викладач, а виконує роботу студент або лаборант. Викладач перед початком лабораторної роботи на дошці рисує схему установки, на якій буде виконуватись дослідження, і пояснює її будову. По ходу пояснення записує необхідні формули до яких входять величини, які треба визначити дослідно.

Наприклад, при виконанні лабораторної роботи з гідравліки «Вивчення режимів руху рідини» записує формулу визначення числа Рейнольдса.

Далі відбувається відеозапис виконання лабораторної роботи. Викладач коментує дії виконавця. Зосереджує увагу студентів на важливі процеси та

вимірювальні показники. Оператор веде запис таким чином, щоб студенти бачили не тільки процес виконання лабораторної роботи, а й показники вимірювальних величин. Наприклад, в тій же лабораторній роботі з гідравліки треба, щоб студенти побачили ламінарний рух рідини, перехід від ламінарного руху до турбулентного і навпаки, зафіксували час заповнення мірного баку тощо.

Завершується лабораторна робота коментарем викладача про складання звіту.

Вивчення ефективності дистанційного виконання лабораторних робіт з технічних дисциплін свідчить, що при належній організації відеозапису мета лабораторної роботи в основному досягається. Однак, відсутність безпосередньої участі студента у виконанні лабораторної роботи слабо впливає на важливу складову технічної компетентності – практична діяльність.

Список використаних джерел:

1. Антіпова Н. П. Сутність поняття «компетентністний підхід» в науковопедагогічній літературі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природовикористання України*. 2014. Вип. 199. С. 28–32.

2. Гетта В. Г., Повечера І. В. Формування технічних понять засобами комп'ютерної техніки. *Вісник ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 37. 2006. С. 48–50.

3. Родніна І. В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання. Харків: Основа, 2006. 94 с.

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ТРАВМОЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

**Демченко Вікторія,
Забаровська Світлана,
Олійник Катерина**
*викладачки ДПТНЗ «Сновське вище
професійне училище лісового
господарства»
м.Сновськ, Україна*

Важко переоцінити значення освіти у турбулентному світі. «Освіта ніколи не буде такою, як до війни. Світ турбулентний, а війна — це вже катастрофічні переживання. Вона ставить під питання все, що ми знали до того» (М. Скиба [1]). Українці зазнають загрози своєму життю, здоров'ю, благополуччю. Частина співгромадян зазнали втрат, вимушено змінили місце

проживання, усталений спосіб життя, зазнали психологічного травмування та морального потрясіння. Коли суспільство перебуває в такому акцентованому стані, освіта повинна бути чутливою до психічного здоров'я. Заклад освіти в період війни стає осередком збереження здорових ціннісних орієнтирів, формування національної свідомості особистості, взаємної психологічної підтримки.

Метою дослідження є спроба узагальнити досвід діяльності педагогічних працівників Сновського вищого професійного училища лісового господарства щодо впровадження травмачутливого підходу в освітній процес під час воєнного стану.

Науковцями, зокрема Т. М. Титаренко [2], доведено, що внаслідок тривалої травматизації внаслідок подій війни у людей суттєво знижуються соціально-адаптивні можливості, втрачається колишній рівень особистісної цілісності, комунікативної компетентності, самоефективності, психологічного благополуччя. В. О. Климчук [3] з цього приводу зазначає, що відколи прийшло розуміння про те, що травма і її вплив на особу є не лише індивідуальною темою, а такою, що стосується ширшої сфери, виникли ідеї створення середовищ, в яких ця травма визнається, мінімізується та підтримується посттравматичне зростання. У травмочутливій школі, вважає дослідник, дорослі поділяють розуміння того, що травма впливає на навчання, працюють із потребами учнів у цілісний спосіб, беручи до уваги їхні стосунки, академічні компетентності, фізичний та емоційний добробут; пов'язують учнів зі шкільною спільнотою, забезпечуючи їх множинними можливостями для практикування нових умінь; вітають командну працю, усвідомлюючи спільну відповідальність за кожного учня; передбачають та адаптуються до мінливих потреб учнів і громади [3, с.70].

Вважаємо, що здобувачі освіти Сновської громади, яка є прикордонним регіоном, тимчасово була окупована військами агресора і досі піддається обстрілам, тією чи іншою мірою постраждали від воєнних подій. Серед них є такі, що проживають в небезпечній зоні поблизу прикордоння, у яких хтось із родини захищає країну у лавах ЗСУ, зазнали болю втрат рідних, втрати майна, житла, пережили інтенсивний страх, тривогу, загрозу агресією, мали освітні втрати та ін. Усі ці негативні наслідки для їх життя, психологічного благополуччя повинні враховуватися як при викладанні змісту освітніх дисциплін, так і при організації освітнього процесу, виборі його форм, методів, прийомів, так і в налагодженні міжособистісної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

З організаційної точки зору травмочутливий підхід реалізовувався з використання інтегративної стратегії навчання[4].

Реалізація травмочутливого підходу в освітній процес закладу освіти здійснювалась такими шляхами:

- ✓ через викладання змісту навчальних предметів:

- основ філософських знань - питання духовного життя суспільства, станів суспільства, людини та її буття, місця людини у суспільстві, цінностей в житті людини і суспільства і т. п.;
- соціології – соціальні процеси, соціальний конфлікт та шляхи його вирішення, поняття етносу, народу, нації, проблема формування етнічної ідентичності, сучасні етнічні процеси, демографічна ситуація в Україні тощо;
- психології – особистість та її сфери, принципи конструктивного спілкування, ефективного вирішення конфліктів, формування емоційного інтелекту, стреси, їх попередження і подолання та ін.
- ✓ проведення позаурочних виховних заходів, спрямованих на формування ціннісно-сислової сфери здобувачів освіт їх стресостійкості й резилієнтності
- Zoom-зустріч для взаємопідтримки та рефлексії «Наша стійкість в умовах кризи: з надією у майбутнє»;
- інтегрований урок із зарубіжної літератури та філософії «Життестійкість як провідна ідея твору Е. Хемінгуея «Старий і море»;
- ✓ комплексне застосування різноманітних форм і методів роботи:
- використання інтерактивних, ігрових технологій на уроках (Mentimeter, Learningapps, Genial, Wordwall та ін.);
- «психологічних хвилинок»;
- асинхронних методів оцінювання навчальних досягнень;
- використання авторського просвітницького відео, опитувальників на психологічну тематику;
- обговорення прикладів із життя (кейсів),
- зворотній зв'язок у вигляді персональних точок зору (саморозкриття);
- ✓ надання психологічної підтримки під час уроків та в позаурочний час:
- щоденне проведення хвилини мовчання;
- бесіди на актуальні для учнів теми під час уроку;
- опитування щодо психологічного стану учнів;
- підтримка при відповідях, підбадьорення, похвала;
- доброзичливе, емпатійне, толерантне ставлення.

Зроблено висновок, що у цілому травмоутливий підхід виглядає як потенційно результативний спосіб, який допомагає викладачам та здобувачам освіти науково обґрунтовано працювати із власними негативними емоційними станами, зумовленими військовими подіями, що переживаються населенням України. Разом з тим вважаємо за необхідне зауважити, що використання даного підходу може бути вдосконалене за рахунок залучення до процесу інших працівників сфери освіти (соціальний педагог, майстер виробничого навчання тощо), розширення тематики зустрічей, участі експертів для аналізу ефективності здійснюваних заходів, удосконалення програми і таке інше.

Список використаних джерел:

1. «Освіта ніколи не буде такою, як до війни»: Микола Скиба про останні освітні тенденції. URL.: <https://osvitoria.media/experience/osvita-nikoly-ne-bude-takoyu-yak-do-vijny-mykola-skyba-pro-ostanni-osvitni-tendentsiyi/>
2. Титаренко Т. М. Способи організації соціально-психологічного супроводу особистості, що постраждала внаслідок воєнної агресії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2019. Вип. 4. С. 224-230.
3. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 158 с.
4. Мариновська О. Інтегративні процеси в умовах модернізації освітньої галузі/ Оксана Мариновська // Джерела: наук.-метод. вісник. – 2002.- № 3-4 – С. 24-33

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Євгенія Денисенко

*здобувачка другого (освітнього) рівня вищої освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Основною особливістю нової освіти є надання пріоритету формуванню у дітей молодшого шкільного віку суб'єктної позиції, що виявляється в бажанні та здатності самостійно вчитися, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію та застосовувати нові знання на практиці. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти метою сучасної початкової освіти є «всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [1]. Тобто сучасна школа ставить на перше місце особистісний розвиток учня та покликана формувати ключову компетентність – уміння вчитися, що неможливо без здатності дитини до самоаналізу, самоконтролю, самооцінки та самокорекції.

У наукових дослідженнях є різні підходи до визначення сутності поняття «самоконтроль»:

- у психології – один із виявів усвідомлюваної регуляції людиною власної поведінки та діяльності з метою забезпечення відповідності їх результатів поставленим цілям, пред'явленим вимогам, нормам, правилам, зразкам [6];
- контроль над своїми діями [7];

- О.Я Савченко визначає терміни контроль і перевірка як слова синоніми, а саме самоконтроль – це перевірка суб'єктом власних дій зіставленням, аналізом, корекцією; спирається на мотивацію досягнення правильного результату, розвинену волюву сферу [2];

- усвідомлювана регуляція людиною своєї поведінки та діяльності для забезпечення відповідності їхніх результатів поставленим цілям, вимогам, нормам та правилам [4].

Узагальнюючи ці визначення, можна сказати, що самоконтроль – це самостійна робота дітей, яка стимулює уважно виконувати завдання, дозволяє виправляти помилки та давати об'єктивну самооцінку результатам виконаної роботи.

Процес самоконтролю будується у такий спосіб:

- суб'єкт має одержати інформацію про характер виконуваних операцій, потім дослідити властивості одержаного продукту;

- суб'єкт зіставляє отриману інформацію, задані якості продукту й оцінює ступінь їх відповідності;

- на основі цієї оцінки приймаються рішення про продовження діяльності [3].

Дія самоконтролю здійснюється як тривалий необхідний процес формування поетапного розвитку і становлення навчальної діяльності молодших школярів. Існує тісний взаємозв'язок між самоконтролем та розвитком дітей. Процес формування самоконтролю починається з усвідомлення результатів своїх дій та вчинків, а з набуттям дитиною досвіду, вона починає осмислювати ще й способи досягнення результатів.

Серед всіх предметів початкової школи найбільший інтерес для нас має математика. Система навчання математики стимулює пошукову, творчу, дослідницьку, самостійну роботу учнів початкових класів, тому самоконтроль дуже тісно переплітається із самооцінкою, що сприяє розвитку логічного мислення та усвідомлення правил критично оцінювати результати своїх дій.

Спеціальні прийоми розвитку навичок самоконтролю включаються в різні етапи кожного уроку математики.

Робота з формування навичок самоконтролю повинна включати такі компоненти:

- визначення мети перевірки дій на основі позитивної мотивації;
- виконання пробних дій;
- засвоєння зразка;
- співвіднесення роботи зі зразком і використання засобів самоперевірки;
- оцінку якості виконання роботи;
- виявлення помилок і аналіз їх причин;
- корекцію роботи;
- з'ясування меж знань [8].

Розвиток навичок самоконтролю учнів початкових класів має бути представлено в певній системі та динаміці. По завершенню першого класу

молодші школярі мають навчитись знаходити помилку в ході зіставлення результатів своєї роботи зі зразком, оцінювати наслідки своєї діяльності, тобто якщо помилився, то в чому, як виправити помилку та як не допускати такої помилки в наступному завданні. Учні другого класу вчаться перевіряти роботу свою та товариша за встановленими критеріями. Для школярів третього та четвертого класу важливо оволодіти такими навичками: користуватися способами перевірки, застосовуючи алгоритми й пам'ятки, контролювати послідовність виконання роботи та її проміжні результати. В кінці навчання в початковій школі учні на уроках математики засвоюють вміння контролювати послідовність роботи за самостійно складеним планом, здійснювати взаємоперевірку, визначати, які твердження правильні, а які частково правильні та зовсім не правильні, знаходити і виправляти фактичні, логічні і стилістичні помилки.

Ефективність формування навичок самоконтролю досягається завдяки великій різноманітності вправ та задач. Математична гра є одним із початкових способів сформувати перші навички. Гра поєднує в собі пізнавальну, творчу та дослідницьку активність молодших школярів у процесі формування певних математичних умінь і навичок. Будь-яке вміння чи навичка школяра спонукає його до дій, а ігровий характер таких дій найбільш близький учням початкової школи до їх попереднього дошкільного періоду. Гра є способом активізації розумової діяльності учнів, а також викликає у дітей зацікавленість процесом пізнання математики.

Важливим також при формуванні навичок самоконтролю є використання вправ для розвитку уваги дітей. Наприклад, це можуть бути завдання з неповною кількістю даних для вирішення або надлишком даних, а діти повинні виявити це.

Щоб самоконтроль став умінням, необхідно навчити молодших школярів конкретних способів перевірки роботи за опорною пам'яткою. При виконанні певної арифметичної дії можна зробити перевірку тією самою чи зворотною дією. Наприклад, це можуть бути такі завдання: застосувати спосіб обернених обчислень; пропонувати для самоперевірки приклади за умови, що кожна наступна відповідь повинна бути більшою за попередню; складання і розв'язання оберненої задачі; розв'язання задачі іншим способом; співвіднесення одержаного результату з умовою задачі [5].

Отже, цілеспрямоване формування навичок самоконтролю є актуальною, важливою і особливо життєво необхідною умовою повноцінного навчання молодших школярів. Будь-яке уміння формується в процесі застосування певних знань на практиці. Тому чим частіше учні початкових класів будуть залучені до процесу самоконтролю та самооцінки, тим глибшими будуть отримані знання в кінці виконання завдання.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF/print>
2. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко. вид. 2-ге. Київ : Грамота, 2013. 503 с.
3. Глазова В. В. Формування контрольно-оцінних умінь у молодших школярів : дис. кандата пед. наук : 13. 00. 09. Слав'янськ, 2012. 200 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997
URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004069
5. Савченко О.Я. Формування у молодших школярів умінь самоконтролю і самооцінки. *Початкова школа*. 2015. № 4. С. 1-4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2015_4_2
6. Самоконтроль. Термінологічний педагогічний словник. URL: <https://osvita.ua/school/method/348/>
7. Самоконтроль – це. Ідеографічний словник української мови. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/samokontrolce.html>
8. Толмачова І.М. Формування навчальної дії контролю у молодших школярів : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2008. 23 с.

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ УРОКІВ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСОБИ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

Лариса Дубровська

кандидатка педагогічних наук, доцента

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

м.Ніжин, Україна

Метою дослідження є те, що сучасна школа покликана забезпечувати особистісний розвиток учня, підтримувати його індивідуальність, здатність до саморозвитку та творчості вже з першого року навчання, коли виявляються задатки і здібності дитини, його моральні переконання, закладаються основи особистості. Мотивація є важливим фактором вдосконалення процесу навчання і одночасно показником його ефективності і результативності, оскільки він стимулює пізнавальну активність, самостійність, творчий підхід до навчання.

Розкрито, що основою успішної навчальної діяльності кожної дитини є високий рівень мотивації до цього виду діяльності. З давнього часу велике значення як вітчизняної, так і зарубіжної психології і педагогіки надавалося мотивації як ведучому фактору будь-якої діяльності. Мотивація до навчання

складається із елементів, які постійно змінюються, насамперед це: потреби та сенс навчання для школяра, його мотиви, цілі, емоції, інтереси. Тому становлення мотивації є не тільки зростанням позитивного або негативного ставлення до навчання, а й ускладненням структури мотиваційної сфери елементами, що входять до неї.

Мотивація - це широкий спектр явищ, які мотивують людей до діяльності, тобто це процес реалізації мотивів. Одним з найбільш важливих етапів розвитку особистості є формування мотивів досягнення. Мотив - це вища форма мотивації для діяльності, взаємодії людей між собою, а також із навколишнім світом. Одним з видів мотивації, що визначають ставлення людини до справи, є мотивація досягнення, яка спрямована на максимально можливе виконання будь-якого виду діяльності та спрямована на досягнення кращого результату.

Виявлено: Мотивація досягнення спрямована на певний кінцевий результат, отриманий через власні характеристик людини, а саме - досягти успіху або уникнути невдачі. Це підштовхує людей до логічного результату серії взаємопов'язаних дій та передбачає чітку послідовність дій, які будуються за певним принципом. Для мотивації досягнення характерний постійний перегляд цілей. Відштовхуючись від будь-яких вимог та стандартів, можемо відзначити, що навчання здійснюється як цілеспрямована навчальна діяльність, в якій дитина свідомо ставить цілі і завдання самозміни, і творчо їх досягає. Організувати її - основна і найбільш складна методична задача, що стоїть перед учителем в системі розвиваючого навчання. При використанні таких прийомів як: генератори-критики, домислювання, на розуміння і синтез, підвідний діалог, уваги на вчителя, цитати, прислів'я, приваблива мета, відкриті проблеми, мозковий штурм, кросворд, загадки. Дані прийоми допомагають школяреві проявити інтерес, цікавість, провокують і спантеличують його на самостійне формулювання мети уроку, за допомогою якої усвідомлено проявляється бажання виконувати навчальні завдання, формулювати питання і обґрунтовувати відповіді, вміння бачити і виправляти помилки.

Варто зупинити увагу на дидактичних формах навчання, що можуть бути більш цікавими ніж традиційні уроки для дітей молодшого шкільного віку та відповідно – можуть формувати мотиваційну складову навчання. Для учнів гра виступає як виконання різних дій з іграшками, як певний процес з елементами сюжету. Сюжет ігор дітей побудований частіше за все на побутові теми, в яких відображаються негативні або ж позитивні сімейні взаємини. Як правило, розгорнутий сюжет гри відсутній.

У **висновку** можна зазначити наступне:

1. Мотивація - це широкий спектр явищ, які мотивують людей до діяльності, тобто це процес реалізації мотивів.

2. Особливості навчальної мотивації молодших школярів полягають в тому, що в навчальній діяльності молодших школярів виявляються такі мотиви навчання, як навчально-пізнавальні мотиви (прагнення до отримання нових

знань), соціальні (борг, відповідальність) і особистісні мотиви (прагнення до благополуччя і досягнення).

3. Для підвищення внутрішньої мотивації учнів можна використовувати мотив досягнення, який визначається як стійка потреба в досягненні результату роботи, як прагнення зробити щось швидко і добре, досягти успіху в якій-небудь справі.

4. У молодшому шкільному віці в учня виникає інтерес до навчальної діяльності, що і стає на цей період розвитку провідним видом діяльності, в якій відбувається інтенсивне формування мотивації навчальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Докучина Т. О. Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіху. *Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський*: ПП Зволейко Д.Г., 2011. Вип. 8. С. 32 – 37.
2. Ібряшкін Н. Формування у дитини позитивного ставлення до навчання. *Початкова школа*. 2010. №5. С. 55-56
3. Мар'яненко Л. Формування пізнавальної діяльності в молодшх школярів К.: *Редакція загальнопед. газет*. 2014. 128 с.
4. Нестандартні форми уроків. *Педагогічна академія пані Софії*. 2013. № 6. С. 48.
5. Шило С. І., Савченко Т. В. Удосконалення навчально-виховного процесу на основі впровадження інноваційних технологій як засіб розвитку творчої особистості учасників педагогічного процесу. *Запоріжжя*. 2014. URL: <https://osvitoria.media/event/osvitnij-eksperyment/> (03. 11. 2019)

ДО ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Тетяна Дудка

*докторка педагогічних наук, доцентка
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, підготовка кадрів, освіта, наука, соціум.

Метою дослідження є аналіз впливу інформаційно-комунікативних технологій на удосконалення системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації.

Сучасна підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації покликана забезпечити належний рівень функціонування різних аспектів суспільного

поступу. Така підготовка націлена на трансформацію освіти та науки у високодієвий «інструментарій» соціального розвитку та економічного прогресу, на рівні якого створені усі умови для прояву різних видів соціальних ініціатив (у т.ч. наукової, педагогічної, управлінської). Проте, нерідко складається так, що між реально існуючим та бажаним залишається «прірва», на подолання якої націлюються модернізаційні перетворення. Останні, на галузевому рівні, можуть передбачати зміну освітніх парадигм та вжиття інших необхідних заходів для покращення існуючої ситуації. Історично склалося так, що при зміні типів суспільства паралельні процеси відбувалися й на рівні змістових концептів, еталонів рівня освіченості, типів комунікації та організації системи менеджменту освіти та науки. Соціокультурний вектор розвитку останніх постав у формі інтегральної характеристики, властивої визначеному історичному періоду. Зміст останньої тези досить виразно розкривається тоді, коли відрефлексовуємо питання своєчасності поточних запитів ринку праці на підготовку фахівців визначених профілів. Беззаперечним є і той факт, що сучасна наука вже давно трансформувалася у потужну виробничу силу. Паралельним чином й сама освіта актуалізувала на порядку денному глобальні трансформаційні перетворення, які модифікували ставлення суб'єктів пізнання до інформації. Трансформація інформації у стратегічний ресурс суспільного поступу, проблематизувала наростання проблем, які породжували усе нові й нові протиріччя та суперечності. Яскравим прикладом, у цьому аспекті, слугує «гібридна» війна, яку переживало усе українство упродовж восьми років до початку повномасштабного вторгнення. Враховуючи останню фактажність, слід чітко розуміти значущість правдивої інформації та пагубність «фейкових» (fake) концептів, що здатні завдати суттєвої руйнівної шкоди не лише на рівні освіти та науки, але й інших сфер суспільного функціонування.

Системність залучення у сферу освіти та науки усе нових і нових інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) проблематизувала реалізацію підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації у напрямку систематичної імплементації ними інноваційних процесів у всі напрямки власної професійної діяльності. Кожен суб'єкт пізнання, який активно використовує ІКТ на рівні виконання своїх професійних завдань, відкриває для себе величезний діапазон можливостей для удосконалення власної діяльності. Глибинність відрефлексування цього «діапазону можливостей» актуалізує питання особистісного звернення до макроконтенту, який проблематизував виникнення як самої задачі, так і засобів для її вирішення. Безумовно, що наведена тенденційність є важливою умовою для ефективного використання фахівцями своєї справи продуктів власної діяльності у напрямку подолання наслідків війни, яку переживає сьогодні уся українська спільнота на теренах нашої Батьківщини.

Зроблено висновок про те, що траєкторія суспільних потреб та запитів, що торкається необхідності переходу системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації на новий і більш досконалий рівень, проблематизує питання

консолідації ресурсів для власного функціонування та ідентифікації повного спектру цільових показників розвитку вищезазначеної сфери. У фокусі заявленого вище, стратегічним залишається питання підсилення процесів регіоналізації на рівні освітніх та наукових практик, з метою цілеспрямованого перерозподілу та використання наявної ресурсної бази на місцях. Останнє уможливить підвищення рівня розвитку регіонів, що набуде особливої значущості на сучасному етапі функціонування українського суспільства та у подальшій реалізації завдань повоєнної відбудови.

СИСТЕМА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ТА ОНТОЛОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

*Алла Загородня,
докторка педагогічних наук, професорка,
головна наукова співробітниця відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

Освіта є найважливішим соціальним інститутом, процеси, що відбуваються в освіті, виявляються безпосередньо пов'язаними з тими змінами, які відбуваються в суспільстві. Як процес, освіта являє собою формування необхідних для практичної діяльності людини структур, методів і процедур свідомості і мислення. Освіта може розглядатися як розвиток, тобто якісне поліпшення ряду антропологічних властивостей, які виражаються в таких поняттях: інтелект, розум і їх похідних.

Метою є розкрити, що таке антропологія та онтологічні погляди в сучасній філософії освіти. Антропологія освіти є самостійним напрямом у філософії освіти. Включає в себе наукові традиції філософської антропології, антропологічного підходу до опису міжособистісних комунікацій і соціально-психологічних аспектів людського буття. Встановлено, що як і у випадку з онтологією освіти, проблема антропологічних підстав знання пов'язана з різноманіттям форм і принципів у побудові її теоретичних підстав. Педагогічна антропологія і антропологія освіти безпосередньо пов'язані із загальною філософською антропологією. Різні філософсько - антропологічні концепції задають власні теоретичні моделі для опису людини. Сьогодні виділяють такі філософсько-антропологічні концепти, як аксіологічна, натуралістична, персоналістська, екзистенційна, неотомістська ірраціоналістична, трансценденталістська, об'єктивно-ідеалістична та ін. Доведено, що незважаючи на відсутність єдиного універсального образу людини, різні філософсько-антропологічні концепти мають одне загальне положення в розумінні людини – його зумовленість власною перетворюючою діяльністю. Людина не просто даність буття, але даність, зумовлена творчою

діяльністю самої людини. Самоздійснення людини в її діяльності – це утворення особистості в просторі соціокультурної комунікації. На думку І. Канта (1724-1804 рр.), людина «як вільно діюча істота робить або може і повинна робити [людину] з себе сама». У «Лекціях з педагогіки» він висловлює думку про те, що «людина – єдине створіння, яке має бути вихованим». І далі: «Людина може стати людиною лише завдяки вихованню. Вона – не що інше, як те, що з неї сформує освіта. Необхідно підкреслити, що людина виховується лише іншими людьми, які також були вихованими». І. Кант є одним з перших філософів, хто будував власне розуміння про педагогіку на підставі антропології [1]. Одним з найважливіших аспектів педагогічної антропології є уявлення про подвійність людського буття на рівні духовного та біологічного аспектів існування. Наявність двох начал людини зумовило уявлення про існування двох світів або вимірів буття людини. Природа чи матеріальний світ – це простір, з яким тісно пов'язане біологічне начало людини. При цьому людина, у результаті своєї усвідомленої цілеспрямованої діяльності створює «другу природу» – духовний світ, в основі якого лежать культура і суспільство. «Паралельне» існування в двох світах накладає відбиток на процес формування світогляду. Незводимість буття людини до існування тільки в одному світі ускладнює виявлення і опис реальності та її універсальних законів. Людина повинна описуватися в умовах переплетення біологічного і духовного буття. Самостійним питанням виховання і освіти стає, у цьому випадку, питання про співвіднесення двох світів і двох форм буття людини. При цьому, людина може бути досягнута лише у єдності всіх форм прояву її існування. У сучасній педагогічній антропології, залежно від особливостей формування «образу людини» виділяють кілька напрямів: 1. Інтегральний підхід - людина розуміється як істота, що потребує виховання та освіти (А.Флітнер, Г.Рот, М.Лідтке). 2. Філософський підхід – людина є відкритою системою, що знаходиться в стані постійного становлення (О.Больнов, Й.Дебrolав, В.Лох). 3. Феноменологічний підхід – людина є комплексом самопроявлень, що чергуються: дитина, підліток, учень, вчитель, батько, мати (М.Я.Лангевелд, Р.Лассан). 4. Діалектико-рефлексивний підхід трактує людину як «політичну тварину». Людина самоздійснює себе в просторі соціального (М.Бубер, Е.Левінас, Т.Адорно). 5. Імплицитний підхід – людина існує лише в модусі образів самого себе (Шейерл) 6. Структуралістський підхід – людина розглядається як анаграма, перетворюючись на поетичний текст (Ж. Дерріда, М.Фуко) [2]. Зроблено висновок, що для освіти як об'єкта онтологічного аналізу характерна двоїстість. У загальному значенні онтологія – наука про буття або існування. З одного боку, освіта є певним процесом, сукупністю фізіологічних процедур, зумовлених людською природою, з іншого – освіта виступає об'єктом рефлексії. Саме останній аспект, а саме, когнітивна об'єктивація освіти дозволяє говорити про певне існування чи навіть буття таких об'єктів, як освіта, знання, а також процедури, форми і методи освіти.

Сенс і сутність явища збереження знань тісно пов'язані з поняттям «пам'ять», де велике значення для онтології знання має сфера людської діяльності, у якій формуються форми знання і процедури освіти. Таким чином, онтологія освіти виступає як система знань щодо форм, у яких знання набувають для розуму певні смисли і значення, а також форм, у яких знання зберігаються, тобто існують у неактивному для мислення і незалежному від нього стані.

Список використаних джерел:

1. Романенко М.І. Сучасна філософія освіти : основні проблеми. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Вип. 8. Запоріжжя: ЗДІА, 2002.
2. Сіднев Л.М., Аносов І.П. До питання про антропологічну сутність змісту освіти. Постметодика. 2002. №7-8.
3. Аносов І. П. Антропологізм як чинник гуманізації освіти (теоретико-концептуальні основи). URL: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/27070.html>.

ОСВІТА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Сергій Захарін

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти,
Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Багато параметрів безпеки українського суспільства виходять за критичний рівень, який є наслідками війни. Освіта завжди була і є важливою галуззю суспільного життя, необхідною умовою подальшого прогресу та розвитку. Це диктує необхідність розробки нових підходів до механізму управління, зокрема, освітою, створення нових моделей освітнього процесу. У період воєнного стану Міністерство освіти і науки України продовжує реалізацію державної політики у сфері освіти, забезпечує доступність і безперервність освітнього процесу, ставить за мету охопити освітнім процесом усіх дітей України, незалежно від їх розташування. В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму, оскільки воєнні події, які відбуваються в Україні, є стресом для всіх учасників освітнього процесу. Саме тому зростає роль психологічної служби у системі освіти, зокрема забезпечення своєчасного і систематичного надання психологічної, соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей і завдань системи освіти.

Метою є розкрити систему освіти в умовах війни, як виклик нинішніх обставин. Зазначимо, що за рік повномасштабного вторгнення вистояла не лише Україна як держава, вистояла українська освіта. Попри сумну статистику зруйнованих і понівечених закладів освіти українські здобувачі освіти продовжували навчатися – дистанційно чи змішано, завдяки стійкості й відданості педагогів.

Встановлено, що масштаби руйнівного впливу на освіту на етапі гібридної війни навіть складно порівняти з тим, що відбувається (на тлі знищення інших галузей інфраструктури) в умовах тотального воєнного стану. Треба відзначити, що світове наукове співтовариство ще не сповна осмислило наслідки війни в Україні. Війна для вітчизняної наукової спільноти стала таким шокним та дестабілізаційним чинником, після воєнних дій та тотальної розрухи в містах, що були окуповані ворогом та зазнали суттєвих руйнувань і з яких населення, а надто молодь, масово емігрувало, адаптація до змішаного навчання відбувається досить хаотично. А праць, які би зосереджувалися конкретно на питаннях здійснення освітнього процесу в умовах війни, украй мало. Таким чином, виникає нагальна потреба у теоретико-методологічному аналізі сучасного стану освіти в Україні.

Доведено, що забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану другий рік поспіль є найвагомішою міжнародною подією. Наша країна презентувала себе, де попри всі страшенні виклики, людські трагедії, військові дії, ракетні обстріли та бомбардування, освіта не тільки існує, а й розвивається та прагне покращуватися.

На жаль, російські злочинці обстрілюють міста і села, гинуть громадяни України, знищуються заклади освіти. Захищаючи українську державу, ми дбаємо про цінності, утверджуємо ідентичність, чимала відповідальність за зміцнення основ української державності – на плечах армії освітян, які незалежно від трагічних обставин продовжують виховувати майбутні покоління. Тому дотримання законодавства про державну мову в умовах страшної війни, яка триває проти нашої нації, – одне із ключових завдань.

Обов'язковість застосування української мови в освітньому процесі закріплена у низці Законів України: «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [3], «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [1], які визначають, що мовою освітнього процесу є державна мова та вимагають надання всіх освітніх послуг українською.

У висновку зазначимо, що через війну Україна втратила певний комфорт життя та щоденну стабільність, і компенсувати ми це можемо завдяки освіті. Зараз відкрилося вікно можливостей для української освіти завдяки низці міжнародних партнерів, які готові долучатися, ділитися експертизою, найсвіжішими дослідженнями, навчати та фінансувати українську освіту. Тому якісна освіта є ключовим демографічним чинником: це фундамент для побудови людського капіталу країни; це єдиний інструмент у руках держави, який сприяє демографічному зростанню. Люди приймають рішення про

народження більшої кількості дітей не через разову допомогу, а виходячи з того, чи є доступна і якісна мережа садочків та закладів освіти.

Ринок праці також важливий, але зараз крутий фахівець може працювати на будь-яку компанію світу віддалено, люди менше мігрують за роботою, їм важливий певний рівень життя. І освіта – один із ключових факторів, який його визначає. Тому питання освіти як ніколи на часі для держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

РОЛЬ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ (З ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНОГО АМАТОРСЬКОГО ТЕАТРУ «EX LIBRIS»)

Марина Каранда

*кандидатка філософських наук, доцентка
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Ключові слова: театральна педагогіка, психологічне благополуччя, соціальне благополуччя, біографічна драма, інтерактивна казка, арт-терапевтичний вплив.

Метою дослідження є узагальнення досвіду театральної діяльності молодіжного аматорського театру «Ex Libris» у контексті завдань театральної педагогіки в умовах війни в Україні.

На основі психолого-педагогічних засад театральної діяльності та аналізу діяльності молодіжного аматорського театру «Ex Libris» розкрито роль та особливості використання засобів театральної педагогіки в умовах війни.

На жаль, сучасний вітчизняний педагогічний дискурс не містить аналітики, й тим більше – методичних розробок, присвячених специфіці функціонування театральної педагогіки в умовах війни, тоді як у європейських країнах, зокрема, у Польщі, ця проблематика досить активно розробляється [1]. Відтак актуальність осмислення ролі театральної педагогіки в умовах війни, на наш

погляд, обумовлюється декількома факторами, серед яких першочерговими постають психологічне благополуччя дітей та молоді, зміцнення культурної ідентичності та реконструкції, соціальна інтеграція та адаптація.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження особливостей та ролі використання театральної педагогіки в умовах війни, впливу театральної діяльності на психологічне та соціальне благополуччя осіб, що переживають травматичні події, утворюють теорія соціального наuczіння (А. Бандура, Ш. Бандура, Ш. Мерфі, Н. Магвайр), гуманістична психологія (В. Франкл, К. Роджерс, Г. Олпорт, Е. Фромм, Р. Мей), теорія травматичного стресу (Б. ван дер Колк, Ю. Германн, Ш. Райд), а також позитивна психологія (Н. Пезешкіан, М. Селігман, Е. Дайнер).

Теорія соціального наuczіння допомагає розуміти, як участь у театральних виставах або спостереження за ними здатна впливати на учасників, стимулюючи позитивні зміни в їхній поведінці та емоційному стані. Гуманістична психологія, підкреслюючи важливість особистісного зростання, самореалізації та підтримки внутрішніх потреб людини, допомагає аналізувати, як театр здатен сприяти розвитку індивідуальності, самовираженню та позитивному самопочуттю учасників. Теорія травматичного стресу, вивчаючи вплив стресових подій, таких як війна, на психологічне й емоційне благополуччя людини, вбачається нами як корисна для аналізу того, як театральна діяльність здатна допомагати в управлінні стресом, втратами та травмами, що пронизують життя людей в умовах війни. Нарешті, позитивна психологія, акцентуючи увагу на розвитку позитивних емоцій, допомагає зрозуміти, як театральна діяльність сприяє створенню позитивної атмосфери, підвищенню самоповаги та підтримці емоційного самопочуття як акторів, так реципієнтів.

Театральна педагогіка в умовах війни для молодіжної аудиторії може використовувати різноманітні засоби для досягнення своїх цілей. Спираючись на досвід діяльності молодіжного аматорського театру «Ex Libris» м. Чернігова (худ. керівник Марина Каранда), зауважимо на таких широко використовуваних засобах театральної педагогіки, як: 1) театральні вправи, імпрровізації та рольові ігри як прийоми вираження емоцій, що дозволяє зробити їх менш травматичними і допомогти як акторам, так і глядачам знайти вихід зі стану стресу та тривоги; 2) створення безпечного комунікативного простору для спілкування та співпраці шляхом налагодження роботи у театральних групах, що сприяє формуванню командних навичок, розвитку емпатії та взаєморозуміння; 3) втілення акторами театру різноманітних персонажів і переживання їх життєвих ситуацій, що допомагає розширенню їхнього світогляду й поглибленому розумінню проблем, з якими стикається людство; 4) репрезентація театру як своєї платформи для висвітлення громадських думок і висвітлення соціальних проблем, що стимулює як акторів, так і глядачів до формування активної громадянської позиції в умовах війни; 5) розвиток творчих здібностей, художньої уяви та критичного мислення, що сприяє

виявленню з боку молоді інноваційних підходів до вирішення проблем сьогодення.

У цілому реалізовані в діяльності молодіжного аматорського театру «Ех Libris» вищевказані засоби театральної педагогіки засвідчують свою ефективність, допомагаючи молоді адаптуватися до складних умов війни, зміцнити свій психологічний стан, соціальну адаптацію та зберегти активність у громадському житті. Так, зокрема, перформенс «Чудовий день для рибки-бананки» за оповіданням Дж. Д. Селінджера призначено для сімей, члени яких страждають від посттравматичного стресового розладу, вистава «Золота рибка» за мотивами драми Н. Ворожбит «Сон у салаті олів'є» містить елементи антисуїцидальної терапії, драма «Потьмарення» за романом Філіпа Діка ненав'язливо переконує, що наркотик не є виходом із складної життєвої ситуації.

Разом з тим практичний аналіз потенціалу театральної педагогіки в умовах війни не вичерпується лише вказаними соціально-психологічними впливами. Так само важливим вважаємо художньо-творчу реактуалізацію у постановчій діяльності національних традицій, звичаїв, історії української культури загалом, що також можна розглядати як потужний чинник впливу театру на глядацьку аудиторію в умовах війни. Зокрема, використання елементів національних традицій (одяг, мова, пісні, хореографія, сценографічні рішення, ритуали тощо) сприяє активізації процесів особистісної ідентичності та підвищенню самосвідомості, дозволяє реципієнтам переглянути своє місце у суспільстві та відчутти себе частиною чогось більшого, аніж певна вікова група, підвищити власну самооцінку, відчутти гордість за власну культурну спадщину. Такою є інтерактивна казка «Як лисички Святого Миколая шукали» (грудень 2023), яку показував колектив для сиріт полеглих воїнів. Крім того, звернення до національних традицій у театральних постановках може створювати моменти спільності та солідарності, а відтак колективне переживання культурних цінностей підкріплює відчуття підтримки та взаємодопомоги. Психореабілітаційний аспект використання етнографічного та культурно-історичного матеріалу в театральній діяльності полягає у переживанні глядачем позитивних емоцій і формуванні почуття спокою, впевненості та зв'язку зі своїм корінням.

У контексті вищевказаного особливого значення в умовах війни набувають, на нашу думку, біографічні драми, головні персонажі яких є представниками національної культурницької еліти. Цей жанр театального мистецтва, де художньо осмислюються історії реальних людей, стимулює глядача до ідентифікації з головним героєм, «проживанням» разом із ним складних і неоднозначних життєвих ситуацій, виступає засобом вивчення вітчизняної історії та культури через живий театральний досвід, допомагає молоді зрозуміти важливі події та постаті в історії своєї нації або інших культур, надихнутися їхнім життєвим подвигом, сприяє розвитку емпатії у глядачів, кращому розумінню чужих переживань та долі, що є важливим для

розуміння та підтримки різних людей у суспільстві, виховує громадянський світогляд й часто породжує потребу у обговоренні та рефлексії над суспільними проблемами та цінностями. У репертуарі театру «Ex Libris» такі функції виконує новітня драма «Маузер і маки» (2023р.), створена за щоденниками дружини художника Олександра Мурашка.

Таким чином, доцільність широкого використання засобів театральної педагогіки в умовах війни обумовлюється насамперед її значним виховним та психовідновлювальним потенціалом, що виражається у арт-терапевтичному впливі на людей, що перебувають у травмуючих обставинах воєнного життя, сприянні їхній соціальній інтеграції та адаптації, стимуляції до громадянської активності, зміцненні національної ідентичності, розвитку творчості та критичного мислення.

Список використаних джерел:

1. Sikorski W., Sikorska A. Od teatru pedagogicznego do teatru terapeutycznego. Kraków : Difin, 2022. 192 s.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРІ

*Ірина Кулик, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені
Т.Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна*

На сучасному етапі патріотичне виховання належить до пріоритетних аспектів національної системи виховання. Це засвідчує низка нормативно-правових документів: Конституція України, Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України» (2022), «Стратегія національно-патріотичного виховання», за якими в основу системи патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей.

Сучасний музей має виняткові можливості впливу на розвиток і формування особистості. Музейно-педагогічний підхід, на нашу думку, поєднує сукупність факторів і компонентів, що сприяють оптимальному використанню різноманітних інструментів та виховних впливів. Тому актуальним є використання потенціалу музейного середовища для формування у здобувачів освіти патріотичних почуттів.

Вихованню у здобувачів освіти патріотизму надавали першочергового значення класики як зарубіжної (Я. А. Коменський, Дж. Локк, Ж-Ж. Руссо, А. Дістервег та ін.) так і вітчизняної педагогіки (Григорій Сковорода, Костянтин Ушинський, Яків Чепіга, Софія Русова, Василь Сухомлинський та ін.), які у своїх працях розкривали мету та завдання патріотичного виховання. Загальнопедагогічні проблеми формування у здобувачів освіти патріотичних почуттів та національної самосвідомості аналізували українські дослідники І. Бех, Л. Березівська, О. Вишневський, А. Гаврилюк, Н. Кузьменко, С. Лопатюк та ін.

Мета дослідження – визначити педагогічні умови організації патріотичного виховання в музейному просторі.

Під «педагогічною умовою» ми розуміємо таку сукупність факторів і компонентів освітнього процесу, що свідомо впроваджуються в педагогічну діяльність, для забезпечення успішності і результативності освітнього процесу.

Музейний простір дослідники визначають як спеціально створене середовище побутування музейних предметів (безпосередньо музейне приміщення, експозиції, фонди) та навколомузейний простір, де створені необхідні умови для максимального впливу музейних предметів на відвідувача [4, с. 8 – 9].

У червні 2022 року Міністерством освіти і науки була затверджена «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України». Документом визначено стратегію процесу виховання дітей та молоді, яка реалізується шляхом комплексної співпраці органів влади, закладів освіти та громадських об'єднань.

Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності [3].

Отже, патріотичне виховання спрямоване на формування громадянина-патріота, який діє на основі національних та загальноєвропейських цінностей, на формування патріотичних почуттів і ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Міністерство освіти і науки затвердило заходи щодо реалізації «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» до 2025 року. На нашу думку, ключовим напрямом діяльності є створення оптимального освітнього середовища для реалізації національно-патріотичного виховання.

На основі аналізу наукової літератури та результатів емпіричного дослідження ми виділили наступні педагогічні умови, що дозволять ефективно здійснювати виховання патріотизму в музейному просторі:

–інтеграція музейних ресурсів у вивчення історії, створення патріотично орієнтованого освітнього середовища в музеях;

–включення музеїв до навчальних програм як обов'язкового елементу вивчення історії та культури;

–проведення міжпредметних навчальних занять та виховних заходів в музейному просторі: організація квестів, освітніх подорожей, інтерактивних екскурсій та рольових ігор на патріотичну тематику, залучення здобувачів освіти до відтворення історичних подій у музейних театралізованих постановках;

–використання інтерактивних методів: «Акваріум», «Асоціації», «Мікрофон», «За-Проти», «Займи позицію», «Т-таблиця», «Мозковий штурм», методу сторітелінгу для передачі історичних фактів через музейні експонати та ін.;

–здійснення дослідницької діяльності з історії рідного краю: проектна діяльність на патріотичну тематику, аналіз артефактів, документів, музейних експонатів як основи проблемного навчання;

–використання цифрових технологій у музейному просторі: онлайн-екскурсії, веб-квести та освітні проекти, що поєднують музейний простір із дистанційним навчанням.

Таким чином, ми визначили педагогічні умови організації патріотичного виховання в музейному просторі. На нашу думку, ці умови сприяють формуванню стійких патріотичних почуттів у здобувачів освіти, що є фактором розвитку свідомого громадянина України. В музеї інформація стає дієвим емоційним засобом виховних впливів. Музейний простір надає можливість організувати педагогічну взаємодію в такий спосіб, щоб створити оптимальні можливості для патріотичного виховання, розвитку та саморозвитку особистості. Засоби музейної педагогіки дозволяють зробити патріотичне виховання більш інтерактивним, емоційним і наближеним до реального досвіду, що сприяє глибшому усвідомленню національної ідентичності та історичної пам'яті.

Список використаних джерел:

1.Закон України «Про вищу освіту». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2.Закон України «Про освіту». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

4.Снагощенко В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки: автореф. дис... канд. пед. наук / В.В.Снагощенко. Київ: Б. в., 2010. 20 с.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА

Лідія Лавріненко

кандидатка історичних наук, доцентка

Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

імені К. Д. Ушинського

м. Чернігів, Україна

Ключові слова: *сім'я, батьки, діти з особливими освітніми потребами.*

У Концепції сімейного й родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку». І це закономірно, адже побудувати повноцінну Нову українську школу без активної участі й підтримки сім'ї неможливо. Тому метою дослідження є необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами [1, с. 96]. Акцент у розкритті цього питання зроблено на психологічну зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування, що найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Розглядається питання не лише формування у дітей нових умінь та навичок, а й аналізується сім'я як основний стабілізуючий фактор адаптації дитини.

У процесі дослідження виявлено, що сім'я – це мікросоціум, в якому формуються моральні якості дитини, її відношення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин. І цей факт не можна не враховувати як в діагностичній, так і в подальшій корекційній роботі з дитиною з порушеннями розвитку.

З'ясовано, що не завжди умови виховання в сучасній сім'ї, на жаль, є сприятливими для розвитку й виховання дітей з особливими освітніми потребами. Крім того, виховання дитини з психофізичними порушеннями надто складне й відповідальне. Цю відповідальність батьки зобов'язані нести перед своєю дитиною та суспільством. Якщо дитина з особливими потребами позбавлена правильного виховання, то її особистісний недорозвиток поглиблюється, а самі діти можуть стати тягарем для родини й суспільства.

Багаточисельними дослідженнями доведено, що сім'я дитини з порушеннями в розвитку є її першим соціалізуючим інститутом. Процес

дорослішання дітей такої категорії проходить з великими труднощами та у дещо сповільненому темпі, його також можна розділити на етапи:

I етап соціалізації – входження дитини в соціум. Першою сходинкою є адаптація її в сім'ї. Успішність цього процесу залежить від того, наскільки адекватно члени родини реагують на проблеми дитини й допомагають у їх подоланні. Виникаючі труднощі – результат неправильної позиції батьків та інших членів сім'ї.

II етап соціалізації – це перебування дитини у спеціальному закладі. Важливу роль має відіграти такт педагогів, повага до дитини з особливими освітніми потребами. Налаштування дитини на перебування у закладі, на важливість нових змін у її житті виконують члени родини.

III етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї власне у суспільстві, (пошук інших сімей з подібними проблемами, встановлення контактів, пошук своєї «соціальної ніші») [2].

Всі ці процеси неможливі без активної діяльності соціальних та психологічних служб (районних, міських, шкільних).

Однак роботу з сім'ями дітей з особливими потребами неможливо чітко організувати без всебічного вивчення проблем сім'ї, родинно-дитячих відносин.

Ураховуючи вищезазначене, напрошується висновок, що гармонійна внутрісімейна атмосфера розцінюється як корекційне середовище для дитини. Сім'ї, в яких виховуються діти з порушеннями в розвитку, живуть під вантажем багаточисельних проблем, не кожен батько чи мати виявляються здатними прийняти недугу дитини, адекватно реагувати на постійно виникаючі проблеми. Відомо, що пролонгована психотравмуюча ситуація здійснює негативний вплив на психіку батьків та ускладнює їхнє відношення до дитини. Декого з батьків трагічність ситуації ламає. А власне особистісні якості батьків визначають можливості соціалізації дітей та адаптації до життя, тобто їхнє майбутнє. Неодмінною умовою є наявність у батьків такої важливої якості як стресостійкість, саме вона необхідна для підтримки дитини. Відсутність же цієї якості вказує на нездатність батьків здійснювати виховання та соціальний супровід власної дитини протягом усього життя, взаємодіяти з фахівцями різного рівня чи навпаки, свідчить про схильність до аутизації щодо відношення до дитини чи соціуму [3, с.45 –47].

Список використаних джерел:

1. Лавріненко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): Навчально-методичний посібник для керівників навчальних закладів, учителів та вихователів ДНЗ, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів. Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, 2017. 158 с

2. Поради батькам, що виховують у сім'ї дитину з особливими потребами
URL: ippo.if.ua/uprav/files/poradu_batkam.doc. (дата звернення: 07.03.2024).

3. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах / За ред. А. А. Колупасової. К.: ТОВ ВПЦ «Літопис – ХХ». 2010. 363 с.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ольга Мехед

*докторка педагогічних наук, професорка
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Ключові слова: *цифрова компетентність, здобувачі освіти, кібербезпека*

Відповідно до Рамки цифрової компетентності для громадян України структура компетентності з цифрової безпеки майбутніх фахівців становить комплекс компетентностей: захист пристроїв і безпечне підключення до мережі Інтернет; захист персональних даних і приватності, безпека в Інтернеті; захист особистих прав споживача від шахрайства і зловживання; захист здоров'я та благополуччя; захист довкілля тощо.

Метою дослідження є вивчення умов ефективного формування базових компетентностей цифрової безпеки у здобувачів освіти.

Розкрито ключові аспекти формування компетентностей цифрової безпеки, включаючи вивчення сучасних тенденцій у кіберзлочинності, розвиток навичок виявлення та запобігання кібератак, а також етичні аспекти використання та обробки інформації в онлайн-середовищі. Формування компетентностей цифрової безпеки у здобувачів освіти вимагає комплексного підходу та врахування різних аспектів. До основних методів, якими можна здійснювати цей процес, відносять інтеграція в навчальний план, що передбачає введення обов'язкових курсів або модулів з цифрової безпеки в освітні програми та забезпечення покриття різних аспектів, таких як кібергігієна, кіберзахист, етика в Інтернеті тощо. Також надзвичайної актуальності набувають практичні тренінги, що включають проведення симуляцій кібератак для навчання студентів виявленню та реагуванню на кіберзагрози; регулярні практичні вправи з захисту особистої інформації та безпечного використання технологій.

Особливу увагу потрібно звернути на електронні ресурси та навчальні платформи, що забезпечують використання інтерактивних онлайн-ресурсів для самостійного вивчення цифрової безпеки та залучення до навчання віртуальних лабораторій та тренажерів. Також часто рекомендується використовувати так

звану екстракурсову діяльність: організацію груп для студентів та учнів, які мають зацікавленість у вивченні цифрової безпеки задля участі у студентських або шкільних конкурсах з кібербезпеки. Партнерство з індустрією вимагає залучення представників індустрії цифрової безпеки для проведення лекцій, майстер-класів та стажувань; встановлення зв'язків з компаніями, які можуть надати реальний досвід у сфері кіберзахисту. Для вивчення рівня формування компетентності використовується оцінка та моніторинг, що передбачає використання систем оцінювання, що враховують рівень компетентностей у цифровій безпеці та регулярне оновлення програм на основі оцінок та змін у кіберзагрозах.

Цей комплексний підхід допомагає створити ефективну систему, що сприяє формуванню компетентностей цифрової безпеки у здобувачів освіти, готуючи їх до викликів у сучасному цифровому середовищі.

Зроблено висновок про те, що вивчення цифрової безпеки є дуже актуальним у сучасному світі, оскільки швидкий розвиток технологій призводить до зростання кількості цифрових загроз та кіберзлочинів. Здобуття навичок цифрової безпеки дозволяє особам захищати свою особисту інформацію в Інтернеті, уникати шахрайства та утримувати конфіденційні дані в безпеці. З ростом цифрової інфраструктури важливість кіберзахисту стає ключовою для забезпечення національної безпеки та уникнення кібератак на критичну інфраструктуру, що забезпечує зростання попиту на фахівців із цифрової безпеки, які здатні виявляти, запобігати та вирішувати проблеми кібербезпеки на різних рівнях. Вивчення цифрової безпеки стає необхідною складовою освіти, оскільки воно допомагає підготувати людей до ефективного взаємодії з цифровим середовищем, зберігати конфіденційні дані, та реагувати на зростаючі кіберзагрози.

Список використаних джерел:

1. Мальцева, І., Черниш, Ю., Штонда, Р. Аналіз деяких кіберзагроз в умовах війни. Кібербезпека: освіта, наука, техніка: електронне фахове наукове видання, 2022, 4 (16), 37–44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2022.16.3744>.

2. Мехед О. Б., Мехед Д. Б., Мірошник В.І. Інформаційно-методичне забезпечення професійної підготовки педагога до здійснення соціально-педагогічної діяльності. The 3 rd International scientific and practical conference —Modern research in world science (June 12-14, 2022) SPC Sci-conf.com.ua, Lviv, Ukraine. 2022. С.971-975

3. Мехед О. Б., Мехед Д. Б., Мехед К. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при здійсненні соціально-педагогічної діяльності.

Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 14–15 (170–171). Чернігів : НУЧК, 2021. С. 27-31

4. Олексюк В.П., Олексюк О.Р. Стан сформованості компетентностей з інформаційної безпеки майбутніх учителів інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання, 2017, 62(6), 277–291. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v62i6.1906>.

5. Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. (2021). URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

6. Петренко, Л.М. Цифрова безпека в професійній діяльності майбутніх викладачів педагогічних закладів вищої освіти: нормативно-правовий аспект. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки», 2023, 24 (53), 138-152. DOI [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)-138-152](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53)-138-152).

7. Швидкий А. Л., Мехед Д. Б., Мехед О. Б. Особливості впровадження інформаційних технологій у навчальний процес (психологічний аспект). Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 61. Херсон : ХДУ, 2012. С. 401-406

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Петро Накладюк

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язбереження.

Проблему здоров'я зростаючого покоління правомірно розглядають на усіх освітніх рівнях системи освіти України. Адже здоров'я молоді людини – це не лише найбільша соціальна цінність нашого суспільства, але й вирішальна складова соціально-економічного зростання та сталого розвитку країни.

Зазначені показники визначають конкурентоздатність держави на ринку освітніх послуг як загальноукраїнського так і світового значення.

Стрімкий розвиток нашої країни за сучасних реалій окреслює проблему збереження здоров'я дітей та молоді одним із визначальних векторів діяльності органів державної влади - від загальнодержавного до регіонального рівнів. У цьому контексті набуває актуальності проблема формування у здобувачів шкільної освіти розуміння цінності здоров'я та усвідомлення необхідності дотримання правил здорового способу життя.

Аналіз змісту документів «Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року» (2020) та «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2019), дає підстави стверджувати, що провідним завданням педагогічного колективу закладу загальної середньої освіти, усієї системи освіти – є всебічний розвиток та фізичне виховання зростаючого покоління з метою усвідомлення необхідності відповідального ставлення до здоров'я оточуючих людей та до власного здоров'я, правильного розуміння сутності здоров'я як найвищої цінності як індивідуального, так і суспільного характеру.

З цією метою необхідно забезпечити в кожному закладі загальної середньої освіти створення сприятливого гуманістичного розвиваючого середовища для формування у здобувачів освіти розуміння сутності здорового способу життя, дотримання правил і норм здоров'язбереження.

Окреслені завдання визначають необхідність підвищення загальної рухової активності школярів, за умов швидкого розвитку науки й освітніх здоров'язбережувальних технологій, інтенсифікації усіх видів навчально-пізнавальної діяльності, що зумовлює пошук ефективних методик організації здоров'язбережувальної роботи зі здобувачами освіти нової української школи. Формування здорового способу життя, збереження здоров'я учнівської молоді в умовах воєнного стану – це ті проблеми, які набувають особливої значимості і стають предметом наукових досліджень учених: М. Євтуха, І. Зязюна, Т. Довгої, А. Кузьмінського, О. Пометун, О. Співаковського та інших відомих українських учених.

В умовах сьогодення проблема здоров'язбереження людства посідає сьоме місце у переліку загроз планетарного масштабу, серед яких виокремлено такі: загрози світових воєн, екологічні катаклізми планетарного масштабу, нерівність економічних відносин у різних за соціально-економічним розвитком країнах світу, демографічні загрози, швидка витратність або нестача природних ресурсів, негативні наслідки інформаційного прогресу.

За результатами наукових досліджень (О. Антонова, І. Василяшко, Н. Калька та С. Макаренко, Н. Поліщук, В. Успенська та ін.) приходимо до висновку, що вимога виконання одного з найголовніших завдань державної освітньої програми – формування і збереження здоров'я дітей та підлітків – вступає у протиріччя з наявними ознаками соціально-економічної, геополітичної і екологічної криз у нашій країні. У цьому контексті варто

зауважити, що значна роль у загальному процесі здоров'язбереження зростаючого покоління відводиться змісту шкільної природничої освіти, педагогічним колективам шкіл, закладам позашкільної освіти, які комплексно пропагують здоровий спосіб життя як під час уроків, так і під час організованого дозвілля школярів.

Адже саме в період здобуття освіти в школі у зростаючої особистості закладаються основи розуміння сутності здоров'язбереження та базової культури ведення здорового способу життя, формується мотивація до занять певними видами спорту, до дієвих способів фізичного оздоровлення.

У цьому процесі молодій людині допоможе якісна й різнопланова здоров'язбережувальна освіта, яка за влучним трактуванням В. Бобрицької, «це – комплексна системна діяльність освітнього закладу щодо застосування в практиці освіти різних здоров'язбережувальних технологій з метою мінімізації дії основних шкільних чинників ризику руйнування здоров'я на дітей і підлітків» [1, с.10]. Варто оптимізувати роботу з реалізації практичної компоненти проблеми здорового способу життя та здоров'язбереження, шляхом перегляду структури уроків дисциплін природничого циклу, впровадження різноманітних здоров'язбережувальних вправ та завдань розвивального характеру, залучення школярів до роботи різноманітних туристичних і спортивних гуртків і секцій, організації здорового дозвілля поза освітнім процесом.

Розпочинаючи новий навчальний рік педагогічним працівникам варто запланувати й організувати пропедевтичну роботу, під час якої необхідно скласти правила, які будуть визначати здоровий спосіб життя та забезпечувати здоров'язбережувальну поведінку. З цією метою можна розробити низку виховних заходів, бесід, тренінгів, навчально-розвивальних та рольових ігор, практико-зорієнтованих робіт за здоров'язбережувальною тематикою («Здоров'я людини як цінність», «Режим дня школяра», «Здорове харчування – запорука здоров'я людини»).

Висновки. Отже, перед закладами освіти постає завдання формувати у дітей: світогляд, спрямований на збереження здоров'я, активну мотивацію для його зміцнення, здоров'язбережувальні компетентності, спрямовані на розуміння значимості здорового способу життя, дотримання правил безпеки та здатність передбачати результати власних вчинків.

Список використаних джерел:

1. Бобрицька В. І. Формування здоров'я молоді: актуалізація світового ретродосвіду в умовах сучасної університетської освіти: монографія. Полтава: ОП Рибалка Д. Л., 2010. 200 с.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)»

Євгеній Нікітенко

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Чернігів, Україна*

***Метою дослідження** є підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності засобами фізичної культури у закладах вищої освіти (ЗВО). З'ясовано, що однією з провідних умов цього процесу є фізична культура, самостійний вид людської діяльності, значення якого у розвитку суспільства досить різноманітне.*

Доведено, що професійна педагогічна освіта на початку XXI століття вимагає створення такої системи, яка б на основі нагромадженого досвіду та актуальних європейських здобутків забезпечила випереджувальну підготовку вчителів, здатних здійснювати професійну діяльність на нових концептуальних засадах, втілювати державну політику розвитку особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, зокрема бути конкурентною на ринку праці.

Зроблено висновок, що накопичений досвід фізичного виховання майбутніх учителів у ЗВО кінця XX – початку XXI століття покликаний забезпечити підтримку й розвиток фізичного та морального здоров'я, формування їх розумових та фізичних якостей.

***Ключові слова:** майбутній вчитель; фізична культура; заклад вищої освіти; освітній процес.*

Стратегія розвитку українського суспільства в сучасних умовах передбачає підвищення вимог до професійної підготовки фахівців високої кваліфікації. Вихідні концептуальні положення щодо змісту педагогічної освіти спрямовані закони України «Про освіту» (1991, 2006), «Про вищу освіту» (2002), «Про фізичну культуру і спорт» (1993), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004) [1].

Метою професійної педагогічної освіти стає створення такої системи, яка б на основі нагромадженого досвіду та актуальних європейських здобутків забезпечила випереджувальну підготовку майбутніх учителів, здатних здійснювати професійну діяльність на нових концептуальних засадах, втілювати державну політику розвитку особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, зокрема бути конкурентною на ринку праці. Їх імплементація потребує створення такого освітнього середовища, яке б сприяло

формуванню в здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) мотивації бережливого ставлення до свого здоров'я, розвитку фізичних і психічних якостей, творчого використання засобів фізичної культури в організації здорового способу життя [2].

Фізична культура є важливим суспільним явищем. Її завдання полягає у вихованні в людини стійкої звички до занять різноманітними фізичними вправами, формуванні життєво важливих рухових умінь та навичок, вихованні здорового, соціально-активного і морально стійкого підростаючого покоління. Активне заняття людиною фізичним розвитком, починаючи з раннього віку, попереджає захворювання, сприяє підвищенню її працездатності й забезпеченню творчого довголіття.

Фізичне виховання майбутніх учителів у ЗВО, як інноваційний педагогічний процес, покликане забезпечити підтримку й розвиток їх фізичного та морального здоров'я, формування розумових та фізичних якостей. Швидкий розвиток науки, зростаюча кількість нової інформації роблять навчальну працю студента все більш напруженою. Через це зростає роль фізичної культури як засобу покращення режиму їх життя, активного відпочинку, збереження працездатності. Тож фізичне виховання у освітній сфері, як частина загальної системи освіти, повинна закласти основи розвитку фізичного й морального здоров'я, комплексного підходу до формування розумових та фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної підготовленості до активного життя та майбутньої професійної діяльності [3].

Висновки. Фізична освіта – це процес і результат освітнього процесу по засвоєнню майбутніми учителями спеціальних знань, рухових умінь і навичок, способів самостійного пізнання закономірностей рухової діяльності та умінь використовувати їх у житті. Накопичений досвід організації фізичного виховання у ЗВО кінця ХХ – початку ХХІ століття покликаний забезпечити підтримку й розвиток у майбутніх учителів фізичного та морального здоров'я, формування їх розумових та фізичних якостей.

Список використаних джерел:

1. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII . Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>

2. Проніков О.К. Нова українська школа: інновації в підготовку майбутніх учителів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. «Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контрверзи сучасного наукового пізнання». Інститут педагогіки НАПН України. Київ. 8 червня 2021 р. 28- 30.

3. Проніков О.К. Менеджмент закладів вищої освіти та його вплив на якість знань студентів. Вісник національного університету «Чернігівський

колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Випуск 13 (169). Серія: Педагогічні науки. Чернігів. 2021. С. 76- 80.

АВТОНОМІЯ ЯК ШЛЯХ ДО ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Юлія Новгородська

кандидатка педагогічних наук, доцентка

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

м. Ніжин, Україна

Ключові слова: *автономія, заклад загальної середньої освіти, принципи та функції автономії.*

У сучасних реформаційних умовах українська школа потребує нових підходів до управління. Одним з найважливіших аспектів, що пов'язаний зі змінами в освітній галузі, є автономія, яка надає великі можливості для підвищення рівня ефективності здійснення управлінської діяльності в закладах освіти, поліпшення надання освітніх послуг та зростання їх якості.

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні особливостей керівництва закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО) в умовах автономії.

Освітня парадигма в Україні орієнтується на випереджальний розвиток системи освіти, враховуючи нові потреби суспільства. Вона спрямована на формування нових цінностей серед молоді та встановлення інноваційних відносин між вчителем та учнем. Надається особлива увага формуванню мотивації до навчання, що ґрунтується на особистих цінностях учнів, та здійснюється спроба подолати технократичний підхід у сфері освіти.

У новому Законі «Про освіту» [1] автономію визначено «як право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом».

Необхідність автономізації шкіл в умовах децентралізації визначається важливістю підвищення якості освіти шляхом надання більших можливостей розвитку закладів та зняття обмежень з директорів, педагогів та батьків. Створення системи середньої освіти, що повністю відповідає потребам сучасності та формує конкурентоздатного випускника, є гарантією підвищення якості людського капіталу, розвитку конкурентоспроможної національної економіки та загального рівня благополуччя у суспільстві.

Автономія закладу освіти надасть можливість ефективно організовувати його діяльність у фінансовій та управлінській сферах, а також забезпечить організацію якісного освітнього процесу, посилить можливості для налагодження взаємодії всередині системи «заклад освіти – педагоги – батьки – діти».

Встановлено, що побудова автономії в ЗЗСО здійснюється відповідно загальних та конкретних принципів. До першої групи належать принципи ієрархії, цілісності, динамічності, адаптивності. Конкретні принципи включають в себе: принцип переважання якості освіти над фінансовими результатами, принцип доступності середньої освіти, принцип кадрового забезпечення, принцип формування оптимальної організаційної культури [2].

З'ясовано, що автономія надає можливість ЗЗСО:

- самостійно ухвалювати рішення щодо питань шкільного життя в рамках власної компетенції;
- виявляти ресурси, які варто використовувати для організації та розвитку закладу в цілому та педагогічних працівників зокрема;
- встановлювати критерії доступу до навчання та викладання в закладі освіти;
- розробляти цілі та стратегію розвитку закладу;
- створювати зв'язки з іншими установами та суспільними інститутами з метою сприяння розвитку закладу освіти;
- взяти на себе обов'язок відповідати за ухвалені рішення та їх наслідки для суспільства.

Автономія ЗЗСО має здійснюватися з урахуванням наступних функцій:

- оціночної, яка на основі обґрунтованої сукупності показників для кожної складової інституційної автономії закладу освіти, зокрема, академічної, кадрової, організаційної та фінансової, надасть ретроспективну інформацію про стан автономії в закладі;
- аналізу, передбачає визначення ступеня використання можливостей зовнішнього середовища окремим ЗО, що характеризує рівень його автономії;
- прогнозування, за допомогою інструментів якого керівництво ЗО може визначити майбутні орієнтири для посилення як окремих складових автономії, так і її загального рівня;

координації, яка обґрунтовує необхідність побудови корпоративного інформаційного простору та підрозділів організаційної структури ЗО для посилення його автономії[2].

Висновок. Очевидно, розширення автономії установ загальної середньої освіти є необхідним, і це не викликає сумнівів ні серед державних органів, ні серед громадськості. Саме учасники освітнього процесу мають бути ініціаторами та активними суб'єктами процесу створення стратегічного плану

розвитку освіти в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ), що дозволить краще зрозуміти роль їхнього закладу освіти у розвитку громади.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Законодавство України* : офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 06.09.2021).
2. Rayevnyeva O. V. Building a System of Institutional Autonomy of a Higher Education Institution: Methodological Background. *Проблеми економіки*. № 4 (38), 2018. С.188-194. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-4_0-pages-188_194.pdf

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ
ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ СТАРШОЇ ШКОЛИ, ЯКІ ГОТУЮТЬСЯ
ДО СКЛАДАННЯ НМТ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ**

Ірина Петrenchенко

кандидат історичних наук, доцент

Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

м. Чернігів, Україна

Авторка охарактеризувала методичні аспекти формування вмінь студентів – майбутніх учителів історії щодо підготовки учнів до складання НМТ з історії України.

Ключові слова: *НМТ з історії України, методичні аспекти, майбутні учителі історії, підготовка майбутніх учителів історії.*

Основним критерієм зарахування абітурієнтів до закладів вищої освіти України з 2022 р. є результати національного мультипредметного тесту (НМТ). Через воєнні дії в Україні було скасовано проведення традиційних вступних випробувань до закладів вищої освіти, відповідно втратив чинність наказ, що регламентував проведення зовнішнього незалежного оцінювання [1].

НМТ визначає рівень навчальних досягнень випускників закладів загальної середньої освіти при їхньому вступі до закладів вищої освіти і має на меті забезпечити реалізацію конституційних прав громадян на рівний доступ до якісної освіти.

Зміст завдань блоку НМТ з історії України відповідає чинній програмі ЗНО з історії України [2] і охоплює теми, що стосуються історичного періоду від 1914 р. до початку ХХІ ст. [3].

Успішне складання національного мультипредметного тесту з історії України учнями потребує міцних і систематизованих знань, сформованих предметних компетентностей, досвіду роботи з речовими, писемними, візуальними джерелами, картографічними матеріалами, тестами.

Якісній підготовці учнів до складання НМТ з історії України значною мірою сприяє вчитель. Фахова підготовка останнього, його педагогічна майстерність, вміння чітко організувати роботу учнів є важливою запорукою успішного проходження ними НМТ. Відтак майбутні вчителі історії мають володіти теорією, методикою, практичними навичками підготовки учнів до складання НМТ.

Перед початком підготовки до НМТ важливо оцінити рівень знань учнів та виокремити найбільші прогалини у знаннях. З цією метою варто їм запропонувати пройти НМТ минулих років [4; 5].

Щоб підготовка до НМТ була ефективною, важливо правильно розподілити навантаження. Тут треба взяти до уваги час, який залишився до тестування. Виходячи з цього, *важливо сформулювати календарний план, за яким буде працювати вчитель*. При складанні календарного плану важливо пам'ятати, що деякі теми насичені великою кількістю подій і потребують більше часу для опрацювання. Це, наприклад, стосується таких тем, як «Початок та розгортання Української революції», «Боротьба за відновлення державності», «Україна в роки Другої світової війни» тощо.

Треба визначитися з методом опрацювання теоретичної інформації та практичними вправами для закріплення результату. Найбільш ефективним тут є послідовне повторення матеріалу з паралельним проходження тестів за опрацьованими темами.

Важливим фактором ефективної підготовки до НМТ є вміння учителя доступно та зрозуміло пояснити інформацію. Матеріал краще запам'ятовується,

якщо його обговорювати. Під час заняття варто вести діалог з учнями, стимулюючи їхнє мислення.

Підготовку учнів старшої школи до НМТ можна здійснювати у рамках факультативу з історії України. Але якщо такого немає, і вчитель не має можливості проводити додаткові заняття, важливо запропонувати учням літературу, з якої можна брати теоретичний матеріал, а також допомогти знайти онлайн-платформу, де навчальний матеріал буде якісним та відповідатиме чинній програмі ЗНО з історії України. Зокрема, це може бути Всеукраїнська школа онлайн [6].

Показником належного оволодіння учнями теоретичними й практичними знаннями, навичками є успішне виконання тестів. Тому після опрацювання блоку теоретичного матеріалу важливо закріплювати знання розв'язанням відповідних тестів. З цією метою вчитель здійснює відбір тестів ЗНО та НМТ минулих років або самостійно розробляє тестові завдання. Головними вимогами до таких тестів є відповідність меті навчання, високий ступінь валідності, багатоваріантність (запропоновані завдання мають бути різноманітними за змістом і відповідати формам завдань, що включені до НМТ). НМТ з історії України складається із завдань двох форм: він містить 15 завдань з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох або п'яти варіантів та 5 завдань на встановлення відповідності («логічні пари»). Вчитель має пояснити правила опрацювання тестових завдань, допомогти учням оволодіти алгоритмом їх виконання.

Вчитель-предметник має також налаштувати учнів, як правильно організувати свою роботу під час проходження НМТ, раціонально розподілити час, відведений на виконання тесту.

Важливою складовою підготовки учнів до НМТ є їх належне психологічне налаштування. Це почасти також є завданням вчителя-предметника. На сьогодні учні позбавлені можливості взяти участь у пробному тестуванні. Але вчитель історії може запропонувати їм потренуватися, виконавши завдання демонстраційного варіанту НМТ, наприклад, підготовленого Українським центром оцінювання якості освіти [6]. За структурою, типами завдань, тривалістю їх виконання демонстраційний варіант аналогічний до вступного тесту. Його проходження дасть можливість перевірити свої знання, зрозуміти механізм, отримати досвід самоспостереження й оптимальної саморегуляції під час тестування.

Отже, підготовка майбутніх учителів історії до роботи з учнями старшої школи, які готуються до складання НМТ з історії України, є важливим завданням закладів вищої освіти, що готують відповідних фахівців. Уже у процесі навчання у ЗВО майбутні вчителі історії можуть оволодіти методикою та практичними навичками підготовки учнів до НМТ, ознайомитися з найбільш ефективними формами і методами організації роботи при підготовці учнів до національного мультипредметного тесту.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 27.04.2022 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-22#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
2. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з історії України, затверджена Міністерством освіти і науки України від 26 червня 2018 року № 696. URL: <https://testportal.gov.ua/progist/> (дата звернення: 05.03.2024).
3. Блок національного мультипредметного тесту з історії України. URL: <https://testportal.gov.ua/blok-nmt-z-istoriyi-ukrayiny/> (дата звернення: 05.03.2024).
4. Тести минулих років. URL: <https://testportal.gov.ua/testy-mynulyh-rokiv/> (дата звернення: 05.03.2024).
5. Тести ЗНО онлайн з предмета «Історія України». URL: <https://zno.osvita.ua/ukraine-history> (дата звернення: 05.03.2024).
6. Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua> (дата звернення: 05.03.2024).
7. Демонстраційний варіант НМТ. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/NMT_2022_demo_klyuchi_sajt.pdf (дата звернення: 05.03.2024).

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ**

Олена Пищик

кандидатка педагогічних наук

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Ключові слова: *організаційна культура, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, ефективність діяльності, мотивація працівників, розвиток.*

Метою дослідження є вивчення ролі та значення організаційної культури в розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), аналіз впливу організаційної культури на мотивацію та продуктивність працівників, а також розробка підходів до формування та вдосконалення ефективної організаційної культури в ЗП(ПТ)О.

У ході дослідження було визначено ключові компоненти організаційної культури ЗП(ПТ)О, виявлено основні фактори, що впливають на її формування та розвиток, з'ясовано взаємозв'язок між організаційною культурою та ефективністю діяльності закладу освіти. Також було доведено, що добре структурована організаційна культура сприяє підвищенню загальної ефективності, забезпечує задоволеність працівників та здобувачів освіти, і в цілому позитивно впливає на імідж закладу в освітньому та соціальному середовищі.

Дослідження розкриває сучасні наукові підходи до організаційної культури в ЗП(ПТ)О, підкреслюючи її значення для розвитку освіти та держави загалом в контексті глобалізації та євроінтеграції. Висвітлюється роль керівництва в формуванні організаційної культури, що включає ідеї, цінності, та норми поведінки, які сприяють підвищенню продуктивності та позитивного іміджу закладу. Особливу увагу приділяється розробці та впровадженню адаптивних стратегій управління, які включають цифровізацію освітнього процесу, удосконалення методів тимбілдингу для підвищення ефективності командної роботи, а також реформування освітніх програм з метою інтеграції практичних навичок, що відповідають потребам ринку праці. Ці зміни спрямовані на забезпечення гнучкості та реагування на розвиток в технологіях, економіці та суспільних відносинах, що є ключовими викликами сучасності. Аналізуючи наукові дослідження, які підтверджують вплив організаційної культури на ефективність освітньої діяльності та важливість комунікації в педагогічних колективах, акцентується увага на стратегічному значенні організаційної культури для досягнення цілей і місії ЗП(ПТ)О, а також на важливості культурологічного підходу в педагогічному процесі.

Організаційна культура ЗП(ПТ)О виступає не тільки як засіб забезпечення внутрішньої консистенції та ефективності управління, але і як фактор, що сприяє адаптації закладу до зовнішнього середовища та його розвитку. Важливим є розуміння того, що організаційна культура формується не миттєво, а є результатом тривалого процесу, в якому велику роль відіграють лідери та управлінські команди ЗП(ПТ)О.

Для ефективного формування та розвитку організаційної культури необхідно зосередитися на кількох ключових аспектах:

1. Визначення та спільне розуміння місії та цінностей ЗП(ПТ)О. Це допоможе забезпечити єдність у діяльності та згуртованість колективу.

2. Розвиток комунікативних навичок та відкритості у взаєминах. Ефективна внутрішня та зовнішня комунікація сприяє покращенню робочого процесу та адаптації до змін.

3. Створення мотиваційної системи, яка враховує інтереси як управлінського персоналу, так і викладачів і здобувачів освіти. Важливо визнавати досягнення та внесок кожного у розвиток закладу.

4. Підтримка та розвиток професіоналізму. Постійне навчання, удосконалення професійних навичок та обмін досвідом вважаються ключовими елементами для підтримки високого рівня кваліфікації персоналу.

5. Залучення здобувачів освіти до участі в управлінні та розвитку ЗП(ПТ)О. Це дозволяє не тільки формувати відповідальне ставлення до освітнього процесу, але й сприяє розвитку лідерських якостей серед молоді.

Отже, розвиток організаційної культури в ЗП(ПТ)О є комплексним завданням, яке вимагає злагодженої роботи всіх учасників освітнього процесу. Воно передбачає не тільки впровадження нових підходів до управління та навчання, але й постійну готовність до змін і адаптації до сучасних викликів. Організаційна культура стає тим фундаментом, на якому будується успіх закладу в довгостроковій перспективі, забезпечуючи його конкурентоспроможність та визнання в освітньому середовищі.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності ЗП(ПТ)О необхідно приділяти особливу увагу формуванню та підтримці позитивної організаційної культури, що містить в собі розробку ціннісних орієнтирів, норм і правил, спрямованих на залучення, розвиток та утримання талановитих кадрів, а також на створення сприятливого освітнього та робочого середовища.

Список використаних джерел:

1. Каменська Т.О. Організаційна культура як фактор розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Київ: ІПК ДСЗУ, 2017. 248 с.
2. Світкіна М.Л. Організаційна культура в системі управління персоналом: теорія і практика. Харків: ХНЕУ, 2015. 75 с.
3. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика: монографія / за наук. ред. В. В. Олійника. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. 596 с.
4. Шеметов П.В. Менеджмент організаційної культури: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2016. 112 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Назарій Пінчук

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

Ключові слова: *менеджер освіти, інтернет, вебсайт, інтернет-ресурси.*

У сучасних реаліях розвитку системи освіти України вимоги до якості освіти педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти значно зростають. Адже відповідно до загальнодержавної освітньої політики на ринку освітніх послуг існує конкурентне середовище, у якому значно зростає значимість іміджу закладу освіти та персонального іміджу його менеджерів.

Метою дослідження є розкриття особливостей використання потенціалу інтернет-ресурсів у процесі створення позитивного іміджу менеджера освіти. Технології формування іміджу розглядали у наукових дослідженнях В. Василенко, М. Зацерківна, О. Мармаза, О. Ткаченко, І.Червінська та інші.

Показники успішності діяльності закладів освіти в контексті їх модернізації зумовлюються вирішенням нових управлінських завдань, розробленням інноваційних підходів. Одним із таких підходів є формування позитивного іміджу менеджера освіти засобами інтернет-ресурсів. У цьому контексті актуальним є твердження О. Мармази, «метою створення іміджу закладу є підвищення конкурентоспроможності, залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських зв'язків» [2, 331].

Також інтерес до формування позитивного іміджу менеджера освіти в педагогічній науці зумовлений «активною (порівняно з останніми десятиліттями) державною політикою в галузі освіти та необхідністю піднімати престиж педагогічних професій» [1]. Позаяк на створення чи зміну іміджу менеджера освіти потрібно досить тривалий час, актуальні ресурси, якісна й всебічна підготовка.

Робота над формуванням позитивного іміджу менеджера освіти як керівника установи, спрямована на створення неповторного образу, який за умови всесторонньої підтримки та просування в освітньому просторі перетворюється на відомий бренд, диктує необхідність мати власну філософію, своє бачення майбутнього, сформульоване в місії та візії ЗЗСО.

Тому професійний імідж менеджера освіти розглядається як «базове поняття управлінської діяльності керівника закладу освіти, яке реалізується шляхом самопрезентації як варіант перманентної діяльності, спрямованої на створення певного враження про себе як керівника-професіонала» [3].

Рушійною силою задля розвитку та формування позитивного іміджу менеджера освіти у цифровому просторі закладів освіти є інформація, тому першим чинником його професійного успіху є збір, підготовка та застосування необхідної інформації, яку містять інтернет-ресурси.

Інтернет-ресурси – це сукупність інтегрованих засобів технічного і програмного чи апаратного характеру, а також масиви інформації, яка може бути опублікована. Інтернет-ресурс може містити інформацію у форматі тексту, графіків чи мультимедіа. До провідних інтернет-ресурсів відносимо сайти,

спільноти у соціальних мережах, блоги, портали або мережі сайтів, інтернет-сервіси, розсилки тощо. До найбільш затребуваних в освітньому просторі інтернет-ресурсів відносимо шкільний сайт. Саме офіційний сайт ЗЗСО виступає головним джерелом, де здобувачі освітніх послуг шукають необхідну їм інформацію.

Досить часто матеріали інтернет-ресурсів використовують під час організації освітнього процесу, дозвілля, професійного розвитку та становлення менеджера освіти. Вони надають доступ до різних освітніх джерел, віртуальних освітніх програм, підручників, онлайн-курсів, відеоуроків, навчальних форумів. Інтернет-ресурси створюють умови менеджерам освіти для самостійного навчання, здобуття необхідних знань та формування фахових компетентностей. Метою формування іміджу менеджера освіти засобами інтернет-ресурсів є підвищення конкурентоспроможності освітнього закладу та розширення охопленості його інформаційного простору. А конкурентоспроможність досягається сформованим ставленням здобувачів шкільної освіти та популяризацією освітніх програм, які реалізуються у школі. У сучасну інформаційну епоху важливою вимогою до формування позитивного іміджу менеджера закладу освіти стає його пластичність, зумовлена високою мобільністю суспільства та можливістю врахування умов, що швидко змінюються. На сучасному етапі проблемою багатьох ЗЗСО, які працюють над створенням та підвищенням іміджу менеджерів освіти, є недостатній рівень просування іміджевих стратегій в цифровому середовищі. Оскільки цей процес в умовах воєнного стану має свої особливості. На відміну від вебсайтів закладів освіти, інформаційні ресурси соціальних мереж є більш гнучкими. Їх перевагою, у порівнянні з вебсайтами, є можливість оперативно отримувати зворотний зв'язок від цільової аудиторії, швидко реагувати на освітні виклики та запити щодо забезпечення надання освітніх послуг. За допомогою інтернет-ресурсів соціальних мереж можна поширювати інтерактивний контент, фото й відео, навчальні матеріали, освітні програми. Користувачі соціальних мереж, переглядають їх частіше, ніж вебсайт, оскільки вони більш зручні для отримання релевантної інформації, наданої відповідно до їхніх інтересів. У зв'язку з цим освітній контент, інформацію про ЗЗСО варто розміщувати як на офіційному вебсайті, так і в популярних соцмережах.

Висновки. На вебсайті обов'язковою має бути посилання на сторінки в соцмережах. Контент слід систематизувати, а інформацію на інтернет-ресурсах регулярно оновлювати. Під час вибору інтернет-ресурсів як дієвих інструментів формування позитивного іміджу менеджера освіти варто враховувати їхнє охоплення, популярність конкретного ресурсу серед суб'єктів освітнього процесу з якими взаємодіє фахівець-управлінець закладу освіти.

Список використаних джерел:

1. Атаманська К. І. Теоретичні аспекти поняття іміджу в наукових дослідженнях. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. 2012. Вип. 37 (2). С. 28–32.

2. Мармаза О. І. Іміджування в управлінні закладом освіти. Vzdelävanie a spolocnost: medzinârodný nekonferenčný zborník. Presovská univerzita v Presove; eds R. Bematova. Prešov: Presovská univerzita v Prešove, 2021. Р. VI. pp. 331–337.

3. Червінська І.Б., Червінський А.І., Пінчук Н.Я. Професійний імідж менеджера освіти як психолого-педагогічний феномен та предмет наукових студій. Освітні обрії. 2023. Т. 57. № 2. С. 33–37. DOI: <https://doi.org/10.15330/obrii.57.2.33-37>

ІСТОРИЧНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Данило Побелян

здобувач другого (освітнього) рівня вищої освіти

Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

У статті обґрунтовується важливість використання історичних документів на уроках історії, охарактеризовано вміння і навички, які розвиваються під час роботи з історичними документами, розглянуто роль документальних матеріалів як засобу розвитку критичного мислення.

Ключові слова: критичне мислення, формування критичного мислення, урок історії, історичні документи.

Пошук форм впровадження нової, вдосконаленої системи освіти призвів до розробок нових підходів надання освітніх послуг. Ті методи, інструменти, що використовувалися педагогами раніше, вже не є ефективними, актуальними. Авторитарний стиль викладання не спонукав дітей до самопізнання, саморозвитку. Як наслідок, значна частина школярів завершує навчання у відведені терміни, і не продовжується процес «навчання протягом життя». Мета розвитку критичного мислення - формування особистості, готової до життя у світі, що постійно змінюється, здатної до аналізу та осмислення інформації, різних сторін процесів і явищ, навчання та самовдосконалення, прийняття ефективних рішень [6].

Критичне мислення – це мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення.

Ідея розвитку критичного мислення зародилася у США, сягає своїм корінням у праці відомих американських психологів ХХ ст. У. Джемса та Дж. Д'юї, звідти почала активно поширюватися в Європі та на інших континентах. Популяризація ідеї мала як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних віднесемо впровадження рефлексивних начал в освітній процес, до негативних - спрощення і спотворення самої ідеї, коли запозичувались лише окремі зовнішні ознаки навчання та прийоми без усвідомлення суті й значення критичного мислення, закономірностей його виникнення та розвитку [6].

Насамперед, критичне мислення передбачає уважне й шанобливе ставлення до фактів. Критично мислячі люди не квапляться з висновками. Це означає, що вони розглядають усю доступну інформацію й оцінюють її критично, перш ніж зайняти власну позицію. Критично мислячі люди відкриті й не упереджені, вони поважають думки інших людей, навіть якщо не згодні з ними [5].

Критичне мислення передбачає:

- Точне визначення проблеми або питання. У чому саме полягає суть проблеми або питання?
- Збір достатньої кількості інформації про проблему чи питання або збір доказів з кількох джерел.
- Вивчення достовірності джерел доказів. Чи не є автор або компанія, яка надала певну інформацію, заангажованими?
- Перевірку логіки доказів. Чи достатньо переконливі запропоновані аргументи? Чи є висновки прийнятними?
- Розгляд різних видів інформації – фактів, статистики, інформації з першоджерел тощо.
- Розгляд усіх точок зору, усіх аспектів і поглядів. Чи могли б ви включити певну точку зору у свої докази? [6].

Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

З педагогічної точки зору, критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- Аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання;
- Висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- Робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Будь-яка використовувана в технології розвитку критичного мислення форма роботи, будь-який метод має ґрунтуватися на трьох фазах. Перша фаза – виклик. На цій фазі суб'єкти навчального процесу реалізують такі задачі: актуалізація вже наявних знань з теми. Від учителя ця фаза вимагає чіткої організації процесу відновлення раніше здобутих знань, необхідних для сприйняття нового матеріалу; пробудження пізнавальної діяльності. Різними способами (формулюванням гіпотези, організацією роботи школярів у групах тощо) створюється «інформаційна пустота», яку школярам хочеться заповнити; самостійне визначення учнями напрямків у вивченні нової теми, визначення тих її аспектів, які хотілося б обговорити (людина критично мисляча - це людина, яка мислить самостійно). Друга фаза – фаза реалізації смислу (осмислення). Якщо на першій (попередній) фазі учень ставив питання «Що це для мене означає?», «Навіщо це мені потрібно?», то на другій фазі він має реалізувати цей смисл у певній навчально-пізнавальній діяльності. Вирішуються дві основні задачі: як організувати активну роботу з новою інформацією? як співвідноситься новий матеріал з уже відомим і раніше засвоєним? Третя фаза – фаза рефлексії [1].

Критичне мислення – це процес розгляду ідей з багатьох позицій, відповідно до їх змістових зв'язків, порівняння їх з іншими ідеями.

Перша стадія – актуалізує наявні знання учнів, збуджує інтерес до теми; саме під час цієї стадії формулюється проблема та визначаються цілі вивчення матеріалу. Для цього слід використовувати різноманітні прийоми: мозковий штурм, висунення різних версій відносно досліджуваного матеріалу тощо. На основі наявних знань учні можуть будувати свої прогнози, визначати цілі пізнавальної діяльності на уроці. Педагогічний результат етапу полягає у підвищенні мотиваційної, інформаційної і комунікаційної складової особистості учня. Друга стадія полягає в осмисленні нового матеріалу, тобто це стадія реалізації змісту. Метою етапу виступає розвиток творчого і критичного мислення; навичок самостійної роботи; пошукової та продуктивної евристичної діяльності. Відбувається основна змістова робота учня з текстом, причому "текст" варто розуміти досить широко: це може бути історичний документ чи будь-яке інше джерело, а також розповідь вчителя, відеоматеріали тощо. У процесі роботи учня з новою інформацією вчителю слід використовувати наступні прийоми: читання тексту з зупинками, маркірування тексту

символами, складання таблиць, графічні організатори інформації тощо. Третя стадія – міркування або рефлексії. Мета етапу – персоналізувати знання; забезпечити міцність, глибину знань; усвідомити, осмислити актуальне знання та способи пізнавальної діяльності. Під час цієї стадії учень повинен осмислити вивчений матеріал і сформулювати свою особисту думку, ставлення до досліджуваного матеріалу [6].

Методичними прийомами виступають написання есе, проведення дискусії, складання схем тощо. Результат цього етапу полягає в усвідомленні способів набуття та обробки інформації, корекції своїх установок, дій, розмірковувань. Таким чином, під час навчання за нашої методикою учні повинні пройти через три стадії в опануванні матеріалом, оскільки кожна з них відбиває відповідну ланку процесу засвоєння: сприйняття → осмислення → застосування [7].

Істотною перевагою технології розвитку критичного мислення є її відкритість по відношенню до інших педагогічних підходів і технологій, орієнтованих на розвиток учня і вчителя. Навчальна діяльність – це той вид діяльності, яким володіє кожен викладач, її формування відбувається від простого до складного на основі його професійних умінь (організаційних, прогностичних, конструктивних тощо). Завдяки способу трансляції цієї технології через діяльність будь-який учитель у змозі її опанувати. Єдине обмеження: запровадження технології розвитку критичного мислення неможливе, якщо вчитель і його предмет підносяться «понад» учнями, коли в центрі уваги предмет, а не людина, яку ми навчаємо й розвиваємо [2]

Для розвитку критичного мислення на уроках історії можна використовувати наступні підходи:

- Дослідницькі проекти: Запропонуйте учням проводити дослідження на певну тему, досліджуючи різні джерела інформації та аналізуючи їхню достовірність та значення для розуміння історичних подій.
- Дебати та обговорення: Організуйте дебати з приводу різних історичних поглядів та трактувань подій. Це допоможе учням розвивати аргументацію, вміння висловлювати свою думку та аналізувати позиції інших.
- Аналіз первинних джерел: Використовуйте історичні документи, листи, доповіді та інші первинні джерела для аналізу і обговорення. Це сприятиме розвитку учнівських навичок критичного аналізу та оцінки джерел.
- Контекстуалізація історичних подій: Навчайте учнів розуміти історичні події в контексті їхнього часу, культури та суспільних умов. Це допоможе уникнути анахронізмів та сприятиме глибокому розумінню минулого.
- Критичний аналіз історичних теорій та концепцій: Залучайте учнів до критичного огляду різних історичних теорій та концепцій, допомагаючи їм розуміти різні підходи до історії та їхній вплив на сучасне розуміння минулого.

- Критичне мислення в контексті сучасних проблем: Залучайте учнів до аналізу історичних подій та процесів у контексті сучасних проблем та викликів, що допоможе їм розуміти взаємозв'язок між минулим і сучасністю.

Для того, аби вчитель історії зумів організувати роботу з історичними документами і прагнув з їх допомогою розвивати критичне мислення, йому необхідно дотримуватися таких умов :

1. Зацікавленості самого вчителя в процесі підвищення його власної методичної майстерності. Вирішальне значення в цьому процесі відіграє глибоке знання предмета, широта знань у науковій сфері, вміння пов'язувати теоретичні положення з фактичним матеріалом із сучасністю, прагнення до відкриття нових історичних знань через власну пошуково-дослідницьку діяльність.

2. Об'єднання теоретичного матеріалу (підручника чи проблемної лекції) з документальним на підставі вирішення за їх допомогою загальної проблеми, висунутої вчителем на початку вивчення теми.

3. Визначення за об'єкт учнівського дослідження лише першоджерела як носія безпосередньої інформації про події, що є більш наближеним до дійсності.

4. Використання різних за видами і жанрами історичних документів: мемуарних, політичних, державних, соціально-економічних, порівняльний аналіз всіх першоджерел, запропонованих до вирішення загальної політичних, епістолярних, статистичних. Такий підхід допоможе учням повніше зрозуміти рух подій, позиції різних суспільних сил, відтворить в рамках шкільної програми політичний та соціально-психологічний фон епохи, покаже головні тенденції та альтернативи історичного розвитку України та інших держав.

5. Цілеспрямованого добору текстів документів, що добираються за критеріями:

- науковості – передбачає вірогідність, повноту, значущість використовуваних джерел, а з дидактичного погляду - відповідності їх шкільній програмі;
- посильності джерела розумінню учнів (обсягом, характером, мірою складності тощо);
- оптимальності, тобто відповідність сутності і характеру викладу, методів дослідження віковим можливостям учнів та меті навчання;
- новизни – такого добору змісту, завдяки якому учні стикаються з невідомими їм фактами, новими засобами вивчення їх, застосування методів дослідження, притаманних історичній науці: порівняльно-історичного, аналогії, репродукції тощо;
- смислового поєднання – тексти документів добираються з урахуванням змісту теми і тієї проблеми, яка буде вирішуватись завдяки поєднанню теоретичного матеріалу та підібраних історичних першоджерел. В центрі уваги повинні стояти ключові історичні документи, які є одним з головних джерел знань по темі, що аналізуються і вивчаються повністю.

6. Забезпечення учнів повними адаптованими текстами або уривками документів, що вивчаються, текстами різнорівневих пізнавальних та практичних завдань, списком додаткової літератури до теми.
7. Системності у роботі. Доцільно перед вивченням документу розповісти про завдання роботи над ним. Під час бесіди слід з'ясувати історичну обстановку, мотиви і мету створення джерела. Документ, що вивчається, слід розглядати як невід'ємну складову частину історичного процесу. При цьому важливою умовою є порівняльний аналіз всіх першоджерел, запропонованих до вирішення загальної проблеми. Це сприяє системності і послідовності у формуванні знань, їх закріпленню, кращому розумінню наукової оцінки суспільних явищ, формуванню власного погляду на події.
8. Продуманого застосування на уроках міжпредметних зв'язків з метою більш цілісного уявлення про різні сторони проблеми, що вивчається.
9. Порівняльного аналізу оцінки історичних подій і явищ в історичних документах та в сучасних засобах інформації, літературних творах.
10. Співвідношення місцевого, регіонального, українознавчого та загальноісторичного рівнів під час роботи з джерелами інформації.
11. Поєднання політичної та соціальної історії в комплексі джерел, що добираються до теми, як необхідність створення наближеної до об'єктивності моделі періоду, що вивчається.

Реалії сучасного життя вимагають подолання репродуктивного стилю навчання і переходу до нової освітньої парадигми, яка забезпечуватиме пізнавальну активність і самостійність мислення учнів - це є стратегічний напрямок модернізації освіти. А самостійність мислення неможлива без його критичності. Тривалий час радянська школа формувала репродуктивну, керовану свідомість. Саме "на переломі" виявились усі її недоліки: принципова орієнтація на кількість засвоєного й операційна неспроможність, безликість методик, підміна існуючого належним, вторинність особистості по відношенню до колективу, дисциплінарний навик слухняності. Саме в цьому полягають корені нездібності більшості громадян, що пройшли радянську школу, до самостійного вибору життєвої позиції [6]

Зростання ролі критичного мислення пояснюється особливостями сучасної епохи. Сучасну епоху називають епохою інформаційного вибуху, кількість нової інформації зростає кожного дня. Як не заплутати в інформаційних потоках? Треба вміти шукати, а головне свідомо відбирати та перевіряти інформацію. Необхідно знати властивості інформації та прагнути використовувати тільки об'єктивну, достовірну інформацію [1].

Список використаних джерел

1. Возна І.В. Розвиток критичного мислення учнів на уроках історії, 2022.
2. Пометун О.І. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії, 2012.

3. Методика навчання історії в школі / О.І.Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2006. 328 с.
4. Резнік О.П. Формування критичного мислення на уроках історії за допомогою використання історичних джерел, 2021
5. Терно С.О. Критичне мислення: чергова мода чи нагальна потреба? Історія в школах України. 2007. №. 4.
6. Терно С.О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
7. Яворська К.А. Критичне мислення на уроках історії, 2019.

ПРОЦЕС БЕЗПЕРЕРВНОЇ ДІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Олександр Проніков
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Метою дослідження є аналіз підготовки вчителів фізичної культури до процесу безперервної дії, в контексті завдань компетентнісного підходу, інтеграції закладів вищої освіти (ЗВО) України до Європейського освітнього простору. З'ясовано, що однією з провідних умов підготовки вчителів фізичної культури є формування функціональних знань, які дозволяють вирішувати конкретні практичні проблеми.

Доведено, що вчитель нової генерації має бути творчим, ініціативним, прагнути впроваджувати у практику досягнення науки. Зроблено висновок, що сучасна педагогічна ситуація, яка характеризується різноманітністю та динамізмом, вимагає від майбутніх вчителів фізичної культури бути підготовленими до постійного професійного удосконалення й бути готовими перетворити фізичне виховання у закладах загальної середньої освіти (ЗЗО) в процес безперервної дії.

Ключові слова: *вчитель фізичної культури; заклад вищої освіти; заклад загальної середньої освіти; процес безперервної дії.*

Фізичне виховання дітей і молоді в нашій державі визначено важливим компонентом гуманітарного виховання, спрямованим на формування у них фізичного та морального здоров'я, вдосконалення фізичної і психічної підготовки до ведення активного життя, професійної діяльності та захисту Батьківщини.

Система фізичного виховання базується на принципах індивідуального й особистісного підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого застосування різноманітних засобів і форм фізичного вдосконалення. Стратегічними цілями фізичного виховання дітей і молоді є формування у них усвідомленої потреби в фізичному вдосконаленні, розвитку інтересу і звички до самостійних занять фізкультурою і спортом, набуття знань і вмінь здорового способу життя [1, с.32].

Освітній процес у ЗВО передбачає єдність теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності. Також освітній процес забезпечує взаємозв'язок методологічної, спеціальної, загальної педагогічної, психологічної, професійно-етичної, дидактичної, методичної та управлінської підготовки, формування в здобувачів освіти сучасного стилю цілісного науково-педагогічного мислення, готовності до професійної самоосвіти [3, с.95].

В сучасній системі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури визначаємо такі аспекти: *діяльнісний*, що охоплює рухову активність у вигляді фізичних вправ з різних видів спорту, спрямованих на формування необхідних людині рухових умінь і навичок, розвиток життєво та професійно важливих фізичних якостей, оптимізацію здоров'я та працездатності; *предметно-ціннісний*, представлений матеріальними (матеріально-технічні засоби) і духовними (наукові знання, методи) цінностями, створеними суспільством для забезпечення ефективності фізкультурної підготовки; *результативний аспект* характеризується сукупністю корисних результатів використання фізичної культури, які виражаються в оволодінні людиною її цінностями, досягненні високого рівня фізичної досконалості та дієздатності; *функціонально-забезпечувальний*, представлений створеними та використовуваними суспільством специфічними засобами, методами і технологіями, що дозволяють

оптимізувати фізичний розвиток і забезпечити належний рівень фізичної підготовленості людей [2, с.93].

Тому фахівець нової генерації має бути творчим, ініціативним, впроваджувати в практику досягнення педагогічної науки. Формування у майбутнього вчителя фізичної культури професійних компетентностей, дозволяють йому вирішувати конкретні практичні завдання. Зокрема, залучаючи до активного фізичного розвитку учнів, їх батьків та всіх своїх колег учителів ЗЗСО, здійснювати процес безперервної дії.

Висновки. Традиційна навчальна діяльність учителя фізичної культури на основі діагностики, моніторингу й проєктування доповнюється функціями управління, як своєю, так і суб'єктною діяльністю здобувачів освіти та колег учителів у ЗЗСО, залучивши їх до процесу безперервної дії.

Список використаних джерел:

1. Карасевич С. А. Формування у майбутнього вчителя фізичної культури вмінь і навичок фізкультурно-спортивної діяльності. *Ключові аспекти розвитку сучасної науки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 27 лютого 2017 р. м. Ужгород. ГО «Європейська наукова платформа». Одеса. С. 31–36.
2. Куделко В. Е. Фізична культура. *Фармацевтична енциклопедія*. Київ: МОРІОН. 2005. 848. С. 93
3. Проніков О.К. Методична підготовка майбутніх учителів фізичної культури: історичні аспекти та сучасність. *Підготовка фахівців з фізичного виховання: професійно-педагогічні, науково-пошукові, технологічні аспекти : монографія / за наук. ред. М. О. Носко; заг. ред. Н. О. Терентьєвої*. Черкаси. Чабаненко Ю.А. 2020. С.93-135.

ЕКОНОМІНІ ЗНАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Ірина Пронікова

кандидатка педагогічних наук, доцентка
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Мета дослідження – проаналізувати формування економічних знань у майбутніх учителів та схарактеризувати їх зміст.

Зазначено, що розвиток підприємливості та формування фінансової грамотності у майбутніх учителів повинно розглядатися як важливий

фактор їх професійної підготовки з використанням інноваційних інструментів.

Доведено, що удосконалення процесу викладання та отримання майбутніми вчителями економічних знань в системі їх підготовки, має стати пріоритетом освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО).

Ключові слова: *вчитель; заклад вищої освіти; заклад загальної середньої освіти; здобувач освіти; фінансова грамотність; підприємливість; компетентності.*

Важлива роль у розвитку підприємливості та формуванні фінансової грамотності у здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) відводиться вчителю. Тому сьогодні перед учителем постає новий виклик, розвиток підприємливості та формування фінансової грамотності в учнів. Вчитель, не маючи сучасних фінансових знань та навичок участі в підприємницькій діяльності, сам змушений вчитися. Це має стати одним із напрямів його особистісного та професійного розвитку. У процесі спільного з учнями навчання вчитель буде здійснювати власне професійне вдосконалення, зокрема, розвиток фінансових компетентностей як споживача фінансових послуг [1, с.28].

Інтегруючись до Європейського освітнього простору, з метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, навчальним планом у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, в ННІ історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М.Лазаревського, кафедрою педагогіки та методики викладання суспільних дисциплін передбачено впровадження з 2023 р. навчальних предметів економічного спрямування. Зокрема, для студентів 3 курсу денної та заочної форми навчання викладається вибіркова дисципліна «Підприємливість та фінансова грамотність у школі», а для студентів магістратури другого року навчання вибіркова дисципліна «Фінансова грамотність у старшій школі».

Метою вивчення цих дисциплін є підготовка майбутніх вчителів до формування у здобувачів освіти ЗЗСО знань, умінь і соціально-психологічних характеристик. Зазначене дозволить визначати здатність і готовність у них виконувати різні соціально-економічні ролі: власника особистого домогосподарства, інвестора, позичальника, кредитора, платника податків.

Навчальні програми спрямовані на удосконалення у майбутніх учителів знань з фінансової грамотності, розвиток вмінь використання їх у професійній діяльності та формування навичок інтеграції економічних знань у інші предмети навчальної програми ЗЗСО.

У процесі навчання дієвим і результативним є проведення вхідного і вихідного он-лайн тестування майбутніх учителів з фінансової грамотності. Тестування надає їм можливість миттєво ознайомитися з результатами свого тесту, а викладач ЗВО має змогу спостерігати рівень їх підготовки у динаміці.

Досить продуктивним є використання в процесі навчання інтерактивних методів і проєктних технологій.

Ефективним способом визначення результативності навчання є презентація власноруч укладених майбутніми вчителями конспектів уроків з фінансовим змістом. Такий метод контролю дозволяє їм усвідомити рівень особистого і професійного зростання, а викладач ЗВО має змогу ідентифікувати рівень сформованості фінансових компетентностей здобувачів освіти [2, с.64-65].

Висновки. Доведено, що розвиток підприємливості та формування фінансової компетентності у майбутніх учителів повинно розглядатися як важливий фактор їх професійної підготовки. Визначаємо, що оволодіння ними економічними знаннями є вагомим чинником їх професійного зростання і ресурсом викладацької практики. Знання та навички, набуті майбутніми вчителями у ЗВО є однаково необхідні та важливі як для них самих так і для учнів. Тільки фінансово грамотні та компетентні вчителі спроможні виховувати підприємців-новаторів, інвесторів, свідомих платників податків і успішних фінансово грамотних громадян. Удосконалення викладання економічно-фінансових дисциплін має стати одним з пріоритетних напрямів у системі підготовки майбутніх учителів.

Список використаних джерел:

1. Pronikova Iryna. Modernization of School Economic Education Ideas in Ukraine between 2012 and 2017 years. European Applied Sciences, № 4. Stuttgart (Germany): ORT Publishing, 2018. p.p. 27-29.
2. Пронікова І.В. Економічні знання в системі підготовки майбутніх учителів. Formation of competitiveness of educators and psychologists in the context of European integration. January 1 – February 11, 2024. Riga, the Republik of Latvia. P.62-65.

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ

Віктор Путніков

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Григорій Джевага

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум»

*імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

Ключові слова: візуалізація, інформаційний дизайн, мультимедіа.

Сучасні методи навчання, зокрема, що охоплюють особливості дистанційної освіти, усе більше поєднуються з ілюстративними методами. Це пов'язано з поширенням застосування інформаційно-комунікаційних та інформаційних технологій. Метою дослідження є визначення стану підготовки майбутніх педагогів до візуалізації інформації у закладах вищої освіти.

Термін «візуалізація» – полягає у графічному поданні абстрактної інформації для полегшення її сприйняття та аналізу. Візуалізація інформації вирішує багато задач: прискорення сприйняття інформації, полегшення виділення головної і другорядної інформації, підвищення якості аналізу і порівняння інформації, скорочення обсягу даних для зручності їх узагальнення і систематизації, стилістична єдність об'єктів контенту. Для візуалізації інформації дизайнерами та педагогами використовуються такі інструменти: стовпчаста діаграма, кругова діаграма, лінійний та просторовий графік, рисунок, схема, інфографіка, анімація, фотографія, таблиця, ескізи (метод «sketchnoting»), карти і картографи [2].

Курувати увагою під час сприймання графічної інформації можна за допомогою принципів художньої композиції, семантики кольорів, масштабу об'єктів у композиції, контрасту об'єктів по відношенню до фону і технологій анімації об'єктів. Таким чином, вебдизайнери привертають увагу користувачів до контенту вебсторінки; графічні дизайнери концентрують увагу на позитивних якостях продукту, які вони зображають на банерах, флаєрах, рекламних оголошеннях; вчителі виокремлюють і наголошують візуально на важливому навчальному матеріалі, якій необхідно запам'ятати.

У сучасному інформаційному світі, з розвитком дизайну, сформувалося поняття «інформаційний дизайн», як художня інтерпретація інформації з урахуванням ергономіки, функціональних можливостей, психологічних критеріїв сприйняття інформації людиною, естетики візуальних форм подання інформації [1; 3]. Для створення дизайнером чи педагогом авторської цифрової графічної лаконічної інтерпретації певних структур даних їм необхідно провести аналіз великих масивів інформації, здійснити виділення головного, знаходження смислових взаємозв'язків і ментальних асоціацій об'єктів. Виконання таких завдань потребує наявних у фахівця сформованих компетентностей роботи з цифровою графікою, розуміння психологічних процесів сприйняття і мислення людини, графічної підготовки, культурології, основ дизайну, методики використання мультимедіа. Формування компетентностей ефективної візуалізації інформації потрібно різним фахівцям: UX/UI дизайнери, фронтенд розробники, тестувальники, дизайнери логотипів, дизайнери презентацій, педагоги.

Підготовка майбутніх педагогів здійснювати візуалізацію інформації включає такі освітні компоненти освітньо-професійних програм, як «Педагогіка», «Психологія», «Технічні засоби навчання», «Методика викладання фахових дисциплін», «Педагогічна майстерність», «Теорія і методика виховної роботи». Проте, жодна навчальна дисципліна не розглядає візуалізацію начального матеріалу та її застосування методами навчання у комплексі. Враховуючи, що студентів варто ознайомити з принципами створення візуальних об'єктів, засобами створення ілюстрацій, фотографій, схем, графіків, діаграм, гістограм, інфографіки, анімації, є актуальним введення до змісту підготовки майбутніх педагогів курсу «Основи роботи з мультимедіа».

Зміст навчального курсу «Основи роботи з мультимедіа» повинен охоплювати питання:

- дизайну інформації з точки зору художньої композиції та ефективності застосування наочності у освітньому процесі;
 - особливості застосування програмного забезпечення для створення і редагування різноманітних видів графічного навчального матеріалу та результатів педагогічних досліджень;
 - здатність впроваджувати інноваційні технології візуалізації у навчальний процес закладів освіти;
 - здатність оперувати інформацією, послуговуючись найновітнішими технологіями її створення, обробки, зберігання та поширення;
 - застосовування дидактичних методів чи педагогічних технологій з мультимедіа;
 - здійснювати пошук, аналіз і обробку візуальної інформації для використання у педагогічній діяльності та організації дистанційного навчання.
- Зроблено висновки, що введення курсу «Основи роботи з мультимедіа» до фахової підготовки педагогів створить умови для комплексного формування компетентностей здійснювати візуалізацію інформації.

Список використаних джерел:

1. Dino Karabeg Designing Information Design. Information Design Journal, Volume 11, Issue 1, Jan 2002, p. 82 – 90. (DOI: <https://doi.org/10.1075/idj.11.1.12kar>).
2. Відкритий посібник з відкритих даних. Упорядники Данило Кубай, Андрій Горбаль. Київ: Український центр суспільних даних, 2016. URL: <https://socialdata.org.ua/manual/manual5/> (Дата звернення 10.03.2024).

3. Соболев О.В. Інформаційний дизайн як комунікативний інструмент: методика проектування. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 30. 2016. С. 237-247.

URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/30/23.pdf
(Дата звернення 10.03.2024).

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНО КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Олена Самойленко

кандидатка педагогічних наук, доцентка

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна*

Створення безпечного та психологічно комфортного освітнього середовища є важливою передумовою для успішного навчання та розвитку учнів. В контексті Нової української школи це стає ще більш актуальним, оскільки ця реформа має на меті не лише оновлення змісту навчання, а й зміну підходів до організації освітнього процесу та взаємин у шкільній спільноті.

Безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу [4].

Чітка концепція безпечної школи, яка включає в себе не лише фізичну безпеку, а й емоційно-психологічний комфорт, дійсно є ключовим елементом успішності освітнього процесу. Це означає, що процес управління закладом освіти передбачає готовність керівника, щодо створення умов для навчання, використання підходів та методів для підтримки психологічного комфорту учнів, вчителів та інших працівників школи. Такий підхід вимагає не лише розробки відповідної політики та правил, а й активного залучення всіх учасників освітнього процесу до формування безпечного та психологічно комфортного середовища. Це може включати в себе регулярні тренінги з психологічної безпеки, програми підтримки для учнів, які потребують додаткової уваги, а також створення спеціальних механізмів для виявлення та вирішення конфліктних ситуацій.

Реалізація концепції безпечної школи вимагає системності, відповідальності та уваги до потреб кожного учасника освітнього процесу, але вона є важливим елементом підвищення якості навчання та розвитку сучасного закладу освіти. Системний підхід до безпеки школи передбачає розробку і

впровадження різноманітних заходів та технологій, спрямованих на забезпечення безпеки і комфорту учнів, вчителів і персоналу школи. Системний підхід також передбачає постійне вдосконалення системи безпеки школи на основі аналізу результатів, взаємного обміну досвідом та співпраці з іншими освітніми установами і органами влади. Тільки через системний підхід можна досягти повноцінного забезпечення безпеки та комфорту учасників освітнього процесу в сучасній школі [3].

Атмосфера комфортної міжособистісної взаємодії, де кожен учень відчуває себе прийнятим і підтриманим, сприяє розвитку позитивних стосунків, ефективному навчанню та розвитку соціальних навичок. Практичний досвід створення психологічно комфортного середовища в закладі освіти передбачає наявність таких умов:

1. Дружня та заохочувальна атмосфера (підтримка концепції безпечної і дружньої до дитини школи): колектив закладу освіти повинен активно працювати над створенням позитивного клімату, де всі учасники освітнього процесу відчуються прийнятими та підтриманими.

2. Політика запобігання проявам насильства, знущання (булінгу) та недопущення всіх видів насильств: чітка політика та механізми реагування на прояви насильства, дискримінації та знущання, негативного ставлення сприяють безпеці та захищеності учнів [1].

3. Вільний доступ до позаурочної діяльності: можливість для всіх учнів брати участь у різноманітних позаурочних заходах, що сприяють збереженню їхнього здоров'я, безпеці та розвитку.

4. Психологічна підтримка: надання психологічних консультацій та підтримки для учнів у разі виникнення конфліктних ситуацій чи складних життєвих обставин є важливим аспектом забезпечення психосоціального благополуччя.

5. Партнерська взаємодія: наявність активної співпраці закладу освіти із зовнішніми організаціями для надання додаткової підтримки учням у разі потреби [5].

У процесі створення психологічно комфортного середовища в закладі освіти слід враховувати наступні ключові аспекти:

1. Безпека і захист: забезпечення безпеки та захисту всіх учасників освітнього процесу є пріоритетом. Це охоплює не лише фізичну безпеку, а й психологічний комфорт, відчуття спокою та захищеності учнів у шкільному середовищі.

2. Підтримка соціально-емоційного розвитку: забезпечення можливостей для розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту та емпатії серед учнів є важливим елементом створення комфортного психосоціального середовища.

3. Залучення батьків: активна співпраця з батьками допомагає створювати позитивний клімат у школі. Важливо забезпечити відкритий та

довірчий зв'язок з батьками, враховуючи їхні погляди та побажання щодо організації освітнього процесу.

4. Підтримка різноманітності: розмаїття культур, етнічних груп, мов, віросповідань та інших аспектів має бути особливим пріоритетом шкільного середовища. Важливо створити атмосферу поваги та толерантності до інших людей.

5. Розвиток позитивного лідерства серед учнів: створення можливостей для розвитку лідерських якостей та підтримки учнівського самоврядування сприяє створенню комфортного та позитивного середовища.

Отже, безпечне та психологічно комфортне освітнє середовище виступає як ефективна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів і вчителів, розвитку психологічно здорової особистості, особистісному росту учнів, професійному зростанню і довголіттю педагогів, гармонізації їх особистості [2].

Висновки. Безпечна школа, де панує повага, толерантність та взаєморозуміння, є місцем, де учні можуть вільно розвивати свій потенціал та досягати успіхів у навчанні. Крім того, створення психологічно комфортного середовища сприяє попередженню виникнення конфліктів, булінгу та дискримінації, що є важливими аспектами забезпечення безпеки та добробуту всіх учасників освітнього процесу. Відповідальність за створення позитивного психологічного середовища лежить на всіх учасниках освітнього процесу – адміністрації, вчителях, учнях та батьках.

Список використаних джерел:

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічого С.О. 2020. 196 с.

2. Мешко Г. М., Мешко О. І. Формування психологічно безпечного освітнього середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. URL: <http://chelpanov.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/206> (дата звернення: 14.02.2024).

3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р.

5. <http://scfs.multycourse.com.ua/ua/page/19/115> (дата звернення: 17.02.2024).

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Михайло Суменков

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Метою дослідження є аналіз організаційних засад фізичної підготовки у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) початку ХХІ століття. З'ясовано, що фізичне виховання було важливим засобом фізичного, соціального та духовного розвитку учнівської молоді. Встановлено, що система організації фізичного виховання у досліджуваній період у ЗЗСО була малоефективною і потребувала докорінних змін. Зроблено **висновок, що організація фізичної підготовки здобувачів освіти у ЗЗСО потребувала вдосконалення змісту, зокрема, розвиток природних здібностей, інтересів, формування компетентностей у здобувачів освіти, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації.**

Ключові слова: фізична культура; заклад загальної середньої освіти; освітній процес.

Організаційні засади фізичної підготовки учнів ЗЗСО в Україні на початку ХХІ ст. визначалися тим, що фактично були продовженням колишньої радянської системи фізичного виховання і, відповідно, потребували суттєвих змін. Прийняття законодавчих та урядових документів, зокрема, Закону «Про освіту» (2017), «Національної доктрини розвитку освіти» (2002), «Національної доктрини розвитку фізичної культури та спорту» (2004), Державної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» (2011), Концепції «Нова українська школа» (2016), визначили нові пріоритети освітньої політики нашої держави. Визначена головна мета полягала у фізичній підготовленості молоді до активного життя, як одного із визначальних чинників подальшого розвитку України [1].

Метою впровадження навчального предмета «Фізична культура» було формування в здобувачів освіти ЗЗСО стійкої мотивації до збереження і зміцнення свого здоров'я та ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя. Предмет надавав змогу створити цілісну уяву про вплив занять фізичними вправами на розвиток особистості; оволодіти технікою рухових дій; набути навичок організації та методики проведення найпростіших форм занять фізичною культурою; сприяти профілактиці шкідливих звичок тощо.

Основні завдання, які поставали перед вчителями фізичної культури: зміцнення здоров'я учнів, підвищення їхньої працездатності, формування правильної постави; формування знань правил безпеки життєдіяльності під час проведення занять фізичними вправами; здійснення корекції недоліків фізичного розвитку та порушень психомоторики; формування й удосконалення в учнів рухових умінь прикладного характеру, розвиток у них навичок

використання їх у побутовій діяльності; виховання сталого, зацікавленого інтересу в учнів до уроків фізичної культури, звички до систематичних занять фізичними вправами й іграми.

Навчання фізичної культури в основній школі було спрямоване на досягнення загальної мети базової загальної освіти: розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу [2].

Також, Державним стандартом базової середньої освіти було передбачено, що учень/учениця: формує власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання; систематично займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ; усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання [2].

Висновки. Аналіз законодавчих та державних нормативних документів, наукових джерел дозволили встановити, що в Україні на початку XXI ст. система організації фізичного виховання у досліджуваній період була малоефективною і потребувала докорінних змін. Прийняті нові законодавчі та державні нормативні документи, з метою вдосконалення організації та змісту, було визначено нові пріоритети освітньої політики в сфері фізичного виховання. Вони передбачали розвиток природних здібностей, інтересів, формування компетентностей у здобувачів освіти, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.
2. Проніков О.К. Підготовка вчителя фізичної культури до сучасного уроку: досвід і перспектива. VI міжнародний науковий конгрес істориків фізичної культури «Історія фізичної культури і спорту народів Європи». В онлайн-форматі. *Збірник тез та доповідей VI Міжнародного наукового конгресу істориків фізичної культури* (19 вересня 2023 р.) Луцьк. С.20-21.
серед широкого кола питань, які потребують додаткового наукового опрацювання, найбільш вагомими є обґрунтування форм і методів організації фізичної підготовки учнів ЗЗСО до освітнього процесу в Новій українській школі.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

*Олександр Таран,
Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

Ключові слова: комунікативна культура, дистанційне навчання, викладачі, здобувачі освіти, заклади вищої освіти, цифрові навички.

В умовах розвитку технологій, пандемічних обмежень, а згодом повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, дистанційне навчання набуло особливої актуальності. Це викликало необхідність переосмислення та адаптації методів викладання у процесі розвитку комунікативної культури викладачів. Комунікативна культура викладачів закладів вищої освіти включає здатність викладача ефективно передавати знання, мотивувати студентів до навчання, встановлювати продуктивний діалог та підтримувати позитивний емоційний клімат в освітньому середовищі.

Метою є дослідження особливостей розвитку комунікативної культури викладачів закладів вищої освіти в умовах дистанційного формату навчання.

У ході дослідження з'ясовано, що комунікативна культура викладачів є ключовим фактором, що визначає ефективність освітнього процесу, здатність адаптуватися до нових умов навчання, зокрема в умовах дистанційного формату та педагогічної взаємодії зі студентами.

Комунікативна культура викладача – це система внутрішніх і зовнішніх ресурсів, що включає в себе як теоретичні знання із психології спілкування та культури мовлення, так і практичні навички вербальної та невербальної комунікації, здатність до емпатії, активного слухання та конструктивного зворотнього зв'язку [2, с.12].

У процесі дослідження розкрито складові комунікативної культури викладача:

- вербальні аспекти комунікації, які охоплюють вміння чітко та зрозуміло формулювати думки, ефективно використовувати фахову лексику, адаптувати мовлення до рівня сприйняття аудиторії, здійснювати вибір мовленнєвих стратегій в залежності від навчальних цілей;

- невербальні аспекти комунікації включають використання міміки, жестів, зорового контакту, які допомагають підсилити ефект від вербального спілкування, передати емоційне ставлення до предмету обговорення, створити атмосферу довіри;

- емпатія передбачає здатність викладача відчувати емоційний стан студентів, враховувати їх індивідуальні особливості, сприймати ситуацію з їхньої точки зору, що сприяє побудові конструктивної взаємодії;

- активне слухання також є важливою складовою комунікативної культури, що означає уважне та зацікавлене ставлення до інформації співрозмовника, здатність почути слова та відчувати емоції, наміри, очікування здобувачів освіти.

- відкритість до зворотнього зв'язку передбачає готовність викладача враховувати думку студентів про освітній процес, конструктивну критику, бажання аналізувати інформацію та коригувати свою діяльність з метою підвищення ефективності навчання [2, с.24].

Перехід на дистанційне навчання став важливим етапом в освітньому процесі, який вніс суттєві корективи в традиційний процес викладання навчальних дисциплін та взаємодію між викладачами та студентами. Цей перехід зумовив ряд викликів та відкрив нові можливості для розвитку комунікативної культури всіх учасників освітнього процесу.

Актуальною стала необхідність адаптації до використання цифрових інструментів та платформ в освітньому процесі. Натомість, багатьом викладачам довелося швидко освоювати нові технології, що могло спричинити стрес та підвищене навантаження. Крім того, забезпечення академічної доброчесності та контроль за процесом навчання у віртуальному середовищі також стали серйозними викликами.

Водночас, дистанційне навчання сприяло зростанню цифрової грамотності як викладачів, так і студентів, стимулюючи розвиток нових форм комунікації. Викладачі почали активніше використовувати мультимедійні засоби, відеоконференції, форуми та чати для організації освітнього процесу, що дозволило зробити комунікацію більш гнучкою та доступною.

Розвиток комунікативної культури в дистанційному форматі потребує від викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) застосування інноваційних підходів та методів, які допомагають підтримувати ефективне спілкування та активне залучення студентів до освітнього процесу. Одним з ключових аспектів є інтеграція інтерактивних технологій та методів навчання, які сприяють усвідомленню змісту та більш глибокому розумінню матеріалу.

Використання мультимедійних засобів навчання, таких як відео, презентації та інфографіка, можуть зробити лекції більш зрозумілими та цікавими для студентів. Візуалізація інформації допомагає краще засвоїти складний матеріал та стимулює критичне мислення усіх учасників освітнього процесу.

Інтерактивні платформи для вебінарів та віртуальних класних кімнат, такі як Zoom або Google Classroom, надають можливість для реалізації групових проєктів, дискусій та роботи в групах. Це не тільки сприяє розвитку студентів, але й дозволяє викладачеві розвивати комунікативну культуру, встановлювати більш тісний контакт з кожним учасником освітнього процесу [3, с. 99].

У свою чергу застосування рольових ігор та симуляцій є ефективним способом залучення студентів та розвитку їхніх практичних навичок. Через моделювання реальних ситуацій студенти можуть краще зрозуміти теоретичний матеріал, розвинути здатність до командної роботи та вирішення проблемних ситуацій.

Викладачі можуть також використовувати різні платформи для обговорення в соціальних мережах. Такий підхід не тільки розвиває комунікативні навички, але й створює спільноту, де студенти і викладачі можуть ділитися ідеями та ресурсами [1, с.101].

Розвиток комунікативної культури в умовах дистанційного навчання передбачає використання комплексного підходу, який включає технічний інструментарій та методики активного навчання.

Висновок. Розвиток комунікативної культури викладачів в умовах дистанційного навчання є складним та багатогранним процесом, який потребує від педагогів не тільки володіння спеціальними знаннями та навичками, але й готовності до постійного самовдосконалення, відкритості до нового досвіду та гнучкості в реагуванні на виклики сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Іванова І. М., Петренко В.С. Інноваційні методики в дистанційній освіті: виклики та перспективи для викладачів вищих навчальних закладів. Київ: Видавництво «Освіта України», 2022. 148 с.
2. Козлова С. П., Мельник О.Р. Роль комунікативної культури в процесі дистанційного навчання. Львів: Літера, 2023. 192 с.
3. Тарасюк Г. Б. Цифрові технології в освіті: вплив на розвиток комунікативних навичок викладачів. Одеса: Астропринт, 2023. 210 с.
4. Тимошко Г. М. Організаційна культура як чинник ефективної взаємодії викладача і студента в організації навчального процесу у ВНЗ / Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. - Львів: Львівська політехніка, 2015. - № 1-2. - С. 43-54.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Ганна Тимошко, доктор педагогічних наук, професор

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

м. Чернігів, Україна

Гуманістичний і демократичний виміри сучасної освіти з необхідністю передбачають високий рівень культури особистості як здобувача освіти. Такою

вона може бути лише за умови подолання розриву між освітою і культурою, реальною заміною технократичної (знаннієвоцентристської) парадигми на культурологічну, зорієнтовану на плекання Людини Культури. Це повною мірою стосується й правової культури студентів, яка є динамічним явищем і продовжує формуватися у процесі навчання молоді в закладах вищої освіти.

Проблеми, ідеї, теорії і моделі культури привертали до себе особливу увагу в усі часи розвитку людської цивілізації передусім тому, що культура завжди була могутнім фактором розвитку суспільства. Вона пронизує всі напрями людської діяльності від матеріального виробництва до найвеличніших виявів людської творчості [1, с. 41].

Культура (від лат. culture – оброблення, виховання, освіта, розвиток, шанування) – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях. Поняття «культура» в науці розуміється як сукупність матеріальних та духовних цінностей, спосіб діяльності, творчий вияв особистості. Культура – це специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, що представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм та закладів, у духовних цінностях, в сукупності ставлень людей до природи, оточуючих і до самих себе. У понятті «культура» фіксується як загальна відмінність людської життєдіяльності від біологічної форми життя, так і якісна своєрідність історично-конкретних форм цієї життєдіяльності на різних етапах суспільного розвитку, в межах певних епох, суспільно-економічних формацій, етнічних та національних цінностей [1, с. 42].

Під правовою культурою розуміють різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності певного суспільства. Правова культура, виникає не сама по собі, а як результат процесу правової соціалізації особи, послідовне набуття правових знань, залучення до правових цінностей і культурних надбань суспільства, що в результаті впливає на правомірну поведінку суб'єкта, його правову активність [2, с. 157].

Як зазначають сучасні дослідники, у широкому розумінні правова культура – це «суспільноправовий феномен, який включає в себе найсуттєвіші результати сукупного правового досвіду суспільства, насамперед право і правосвідомість, правову діяльність, законність і правопорядок та відображає якісний рівень розвитку правового буття. У вузькому розумінні правова культура є системою духовно-правових цінностей: правових знань, переконань, уявлень, світоглядно-правових орієнтацій, що відображаються в правовій свідомості людей і органічно поєднані з їх соціально-правовою активністю щодо освоєння та творення суспільно-правового буття» [2, с. 157].

Правова культура студентів ЗВО – це сполучення інтелектуально-вольових і морально-психологічних інтегрованих складових, які узгоджено взаємодіють та проявляються у правосвідомості, розумінні та почуттях,

навичках і звичках, що регулюють власну поведінку у визначенні правомірної мети, правомірних шляхів та засобів її досягнення, справедливості, нетерплячості до правопорушень, відповідальності, усвідомленій потребі у правовій самоосвіті [3, с. 15–16].

До правової культури студента належить:

- повага до права й переконаність у його соціальній та особистій цінності;
- наявність певного вантажу юридичних знань;
- висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість;
- принципово вмотивована правомірна поведінка як у закладі освіти, так і в повсякденному житті;
- висока громадсько-правова активність [3, с. 16].

Міждисциплінарний, синергетичний, системний, психолого-педагогічний підходи у розумінні сутності правової культури та механізмів і шляхів її формування дають змогу глибоко проникнути у цей складний феномен.

Формування правової культури студентської молоді потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує педагогічні, психологічні, правові, соціологічні, філософські концепти, які дозволяють зрозуміти сутність і структуру правової культури, а також особливості її формування залежно від специфіки особистості та суспільства, в яке вона інтегрована.

Синергетичний підхід допомагає проаналізувати правову культуру як складне поліструктурне явище, що об'єднує громадян навколо певної ідеї – необхідності дотримання суспільних і правових норм, законів і звичаїв, поширених в Україні та в інших державах світу, і перетворює їх на суб'єктів просоціальної поведінки у межах країни та світової спільноти.

Системний підхід забезпечує розуміння правової культури як системи, явища, що має власну структуру. Усі компоненти цієї системи тісно пов'язані між собою і дозволяють їй функціонувати з певною метою – створити умови для успішної соціалізації особистості, розвинути її цінності у контексті дотримання законів і правових норм життя у суспільстві. Системний підхід передбачає формування правової культури студентів на різних ланках освітнього процесу: під час навчальних занять і в позааудиторній роботі.

Детально зупинимось й на психолого-педагогічному підході. Він забезпечує розуміння того, що найважливішим чинником формування правової культури молоді є правове виховання. Правове виховання – це визначений і систематичний вплив на свідомість, психологію (індивідів і суспільних груп), усього способу суспільного життя та ідеологічних чинників з метою формування у них, на основі правової ідеології глибоких і стійких уявлень, переконань і почуттів, прищеплення їм високої правової культури, навичок юридичного спілкування відповідно до рівня і вимог сучасного правового розвитку суспільства. Метою правового виховання є формування системи знань, переконань, мотивів, настанов та звичок соціально активної поведінки. Одержані знання допомагають суб'єкту сформувати ціннісні орієнтації та правові настанови, які він зможе застосувати у повсякденному житті. Крім того,

вони відіграють важливу роль в упорядкуванні діяльності людей, виступають стрижневою основою правової культури та правосвідомості і в остаточному підсумку впливають на формування ставлення громадянина до різних суспільних і правових явищ, визначають його поведінку. Від рівня правового виховання залежать і рівень правової культури суспільства, швидкість перетворення соціальних і правових норм у реальність, трансформація нормативних вимог у звичку та соціально-активну поведінку [2, с. 158].

Отже, визначені методологічні підходи у формуванні правової культури студентів не вичерпують повністю дослідження окресленої проблематики. Водночас вони дозволяють осмислити багатоаспектність правової культури, її спрямованість на особистісні та соціальні орієнтири, важливість у житті суспільства.

Джерела

8. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика : монографія. Київ : Видво, 2014. 710 с.
9. Уханова Н.С. Правова культура молоді в Україні. *Інформація і право*. 2019. № 2 (29). С. 156–166.
10. Хаварівська Г.С. Теоретичні аспекти формування правової культури студентів закладів вищої освіти в Україні. *Ефективність державного управління*. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. № 4 (61). Ч. 1. С. 13–24.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Віктор Філіпович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Григорій Джевага

*кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка*

м. Чернігів, Україна

Ключові слова: технологія доповненої реальності, професійна освіта, застосунки доповненої реальності.

Пошук методів і технологій, що дозволяють підвищити ефективність освітнього процесу, весь час є актуальним завданням педагогічної науки. Метою дослідження є визначити стан впровадження технологій доповненої реальності (AR – augmented reality) у освітній процес в Україні.

Візуальний ефект доповненої реальності досягається через накладання цифрових зображень на відео потік у реальному часі. Технологічно це можна здійснити через застосунок, який дозволяє накладати цифрове зображення чи записане відео, чи анімацію з альфа-каналом та звуковим супроводом, використавши за основу, як фон, відео дані з будь-якої камери смартфона чи веб-камери. Для міксування додаткового і реального контенту можуть бути використані: тривимірні моделі, відео, анімація і цифрові зображення у форматі .png. Даний контент завантажується на вебсайт конструктора доповненої реальності, таких як Adobe Aero або Web AR Studio, і відтворюється застосунком при розпізнаванні тригера: зображення чи QR-коду, які також формуються у конструкторі. У налаштуванні відображення можна вказати контрольні точки, які будуть візуальними маяками для накладання додаткового контенту на відео потік у реальному часі з камери смартфона.

Технологія доповненої реальності на сьогоднішній день активно реалізується у різних сферах бізнесу через: AR-упаковки, AR-візуалізації для реклами і презентації майбутнього товару, AR-ігри, AR-поліграфія (візитівки, банери), AR-відтворення історичних пам'яток у путівниках, AR-запрошення, AR-фотозони для розваг [2]. Проте, окрім бізнесу технологія доповненої реальності використовується у забезпеченні ремонту сучасного складного обладнання, проведенні екскурсій без екскурсовода, зручному виведенні навігаційних даних на вітрове скло автомобіля або мотоцикла, а також в освіті. З 1997 по 2019 роки кількість наукових досліджень і розробок стрімко збільшується у сотні раз [3]. Причиною підвищення актуальності є зниження собівартості обладнання для реалізації технології. Розвиток мобільних технологій, створення відносно не дорогих окулярів доповненої реальності від Google Glass у 2014 році та випуском гри «Pokémon Go» у 2016 році, яка набула великої популярності. За час розвитку технології доповненої реальності дослідники виділяють три покоління: перше покоління AR – використання дорогих дисплеїв та відео систем, які не набули серійного виготовлення (до 2009 року); друге покоління AR – використання мобільних застосунків і відеокамер смартфона (період з 2010 року до 2019 рік); третє покоління AR – характеризується розробленням

спеціалізованих смарт-окулярів та вебдоповненої реальності. На теперішній час визначається наступне покоління, яке поєднує технології доповненої реальності і штучного інтелекту (AI – artificial intelligence) [4].

Виявлено, що використання доповненої реальності у навчальному процесі може впливати на:

- персоналізацію навчального процесу;
- забезпечувати інтерактивність навчання;
- підвищувати емоційність сприйняття навчального матеріалу;
- гейміфікація процесу навчання;
- проведення лабораторних досліджень онлайн в умовах дистанційного навчання [1].

Перед сучасними розробниками контенту доповненої реальності визначені такі проблеми для розв'язання:

- доступність програмного забезпечення користувачам, які будуть створювати освітній контент;
- доступність для перегляду AR-контенту користувачам з особливими освітніми потребами, зокрема з вадами слуху, зору та вестибулярного апарату;
- зручність у використанні навігації і інструментів AR-контенту з одночасним виконанням навчальних завдань;
- кроссплатформність програмного забезпечення AR для масового і швидкого поширення серед користувачів;
- не достатня розробленість методики застосування AR-контенту у навчальному процесі.

Зроблено висновок, що технологія доповненої реальності має достатню кількість інструментів для інтеграції у освітній процес з метою отримання позитивного ефекту для її учасників.

Список використаних джерел:

1. Анастасія Підгорна. Аспекти впровадження технології доповненої реальності в освітній процес. AR Book. Блог. URL: <https://arbook.info/aspekty-vprovadzhennya-tehnologiyi-dopovnenoyi-realnosti-v-osvitnij-proczes/> (Дата звернення 16.03.2024).
2. Augmented reality. Блог компанії ADVIN, студії 3D-моделінгу, мультиплікації та анімації, яка створює сцени для доповненої і віртуальної реальності. URL: <https://www.adv.ua/article/augmented-reality-ar/> (Дата звернення 16.03.2024).

3. Avila-Garzon C., Bacca-Acosta J., Duarte J., & Betancourt J. Augmented Reality in Education: An Overview of Twenty-Five Years of Research. *Contemporary Educational Technology*, 13(3), 2021. p. 302. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1305893.pdf> (Дата звернення 16.03.2024).

4. Garzón, J. (2021). An overview of twenty-five years of augmented reality in education. *Multimodal Technologies and Interaction*, 5(7), 37. URL: <https://www.mdpi.com/2414-4088/5/7/37> (Дата звернення 16.03.2024).

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ПРО ДУХОВНУ МІСІЮ ВЧИТЕЛЯ

Ліліана Хімчук

*докторка педагогічних наук, професорка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ, Україна*

Ключові слова: духовна місія вчителя, гуманістичні принципи, дидактичні положення.

Вивчення питань навчання вчителів завжди привертало увагу видатних науковців, культурних діячів, славетних українських та зарубіжних педагогів і письменників.

Мета даного дослідження полягає у проведенні ретроспективного аналізу досягнень зарубіжних вчених у галузі педагогіки, які відіграли й продовжують відігравати важливу роль у формуванні та розвитку української освітньої системи.

Українське суспільство, в умовах війни прокладаючи свій шлях до європейської інтеграції, розв'язуючи соціально-економічні завдання, потребує учителів, які несуть на собі відповідальність за духовне виховання молодого покоління. Духовна місія вчителя стає опорою, на яку можна покладатися в будівництві сильної, єдиної та високоморальної нації. Врахувавши духовну місію вчителя, ми маємо можливість адаптувати та імплементувати передові ідеї й методології з метою забезпечення конкурентоспроможності української освіти на світовому, демократичному рівні.

Ідеї Яна Амоса Коменського, видатного педагога XVII століття, мають значущий зв'язок із сучасними вимогами до компетентностей майбутніх учителів. Зокрема, сповідуючи гуманістичні принципи в навчанні й утверджуючи їх переваги над педагогікою безплідної догматики, вчений виокремлює найважливіші якості вчителя, якими він повинен володіти для того, щоб бути здатним створити атмосферу приємності й легкості в навчанні

дітей. На думку Я. Коменського, вчитель повинен «бути не тільки керівником своїх вихованців, але і їхнім другом», показуючи особистий приклад, «вчителі повинні піклуватися про те, щоб бути для учнів в їжі й одязі зразком простоти, в діяльності – прикладом бадьорості та працьовитості, в поведінці – скромності та благопристойності, у мовленні – мистецтва розмови й мовчання, тобто бути зразком розсудливості в особистому та суспільному житті» (Коменський, 1955, с. 599).

Таким чином, великий мислитель і педагог Ян Коменський вже в сімнадцятому столітті зробив спробу створити систему виховання і навчання дітей на основі об'єктивних закономірностей та прогресивних гуманістичних ідей, заклавши основу сучасної дидактики.

Про навчання й формування особистості майбутніх учителів знаходимо цінні ідеї й доведені дидактичні положення в доробку відомого швейцарського філософа, педагога, реформатора Йогана Генріха Песталоцці (Johann Henrich Pestalozzi). Його багаторічний педагогічний досвід узагальнено в знаменитих творах: «Лінград і Гертруда» (1781–1787), «Як Гертруда вчить своїх дітей» (1801), «Лебедина пісня» (1826), які дали поштовх для педагогічних роздумів і досліджень не одному поколінню науковців та використовуються педагогами на практиці. У праці «Погляди, досліді й засоби, які сприяють успіху відповідно до природи методу виховання» Й. Г. Песталоцці зосереджує увагу на необхідності гармонійного і всебічного підходу до підготовки майбутнього вчителя, враховуючи, що «... природа дає для цього тільки природжені задатки, навіть, людині з високим розумом і найкращим серцем, а люди повинні розвивати, оживлювати й формувати ці необхідні рідкісні задатки, як це робиться для кожної іншої професії» (Песталоцці, 1981, с.156).

Заслуговує на увагу педагогічна спадщина прихильників антропологічного підходу. Приміром, вчення австрійського філософа, педагога, поета, художника, реформатора теорії пізнання, медицини – Рудольфа Йозефа Лоренца Штайнера (Rudolf Joseph Lorenz Steiner), який заснував науковий напрям антропософія, започаткував вчення про закони людського розвитку, взаємозв'язки матеріального й духовного світів, місце й роль людини в обох світах та її гуманістичне й цілісне формування виховання, спрямоване на індивідуальності людини.

Заснований Р.Штайнером науковий напрям базується на розумінні ролі почуття любові до людини, до її вільного життєвого вибору, до справи, яку робиш, до науки. Він писав: «Свобода повинна бути поглиблена через любов, інакше вона перетворюється у свавілля... Наука повинна бути поглиблена через любов: тоді вона стане мудрістю... Самостійність повинна бути з'єднана з любов'ю, інакше вона стане лише сліпим егоїзмом». (Штайнер, 1995).

У контексті духовної місії вчителя важливими є погляди всесвітньо відомої вченої – Марії Монтессорі (1870–1952). Сьогодні дидактична система з розвитку дітей, розроблена і впроваджена у навчальний процес Марією Монтессорі, є однією з найбільш популярних, що використовуються у сучасній

школі у багатьох країнах світу. В ній гармонійно поєднуються свобода дитини з вимогливістю й дисципліною, гра й навчання.

Висновок. Ретроспективний аналіз наукових джерел підтверджує типологічну спорідненість поглядів видатних педагогів на духовно-моральні якості, знання й уміння учителів початкової освіти, в яких відстежується інтегральна єдність раціональних й почуттєво-емоційних елементів: любов до дітей, віра в їх потенціал, добротворення, природовідповідне навчання, домінанта творчої навчальної діяльності над репродуктивною, розвиток щасливого й радісного світобачення.

Список використаних джерел:

1.Хімчук Л.І. Дидактична система формування базових компетентностей майбутніх учителів початкової школи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. –Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2021. С.38-73.

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Володимир Шевченко

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Освіта дорослих в сучасному світі стала ключовим чинником успішного функціонування суспільства. Вона визначена як процес здобуття знань, навичок та компетенцій після завершення формальної освіти, є невід'ємною складовою сучасного суспільства. У змінному світі, де швидкість технологічного прогресу та соціальних змін надається особлива увага розвитку людського капіталу, освіта дорослих стає ключовим фактором успіху. Окрім цього, зростаючі вимоги ринку праці, швидка технологічна зміна та постійна необхідність у професійному самовдосконаленні роблять освіту дорослих актуальною і важливою сферою [1, с. 27].

Однією з основних реалій сучасної освіти дорослих є безперервність навчання, постійна потреба в оновленні та підвищенні кваліфікації. Зміна технологій, ринків праці та вимог споживачів створює потребу в постійному навчанні. Відповідно швидкі зміни в технологіях та економіці вимагають від закладів вищої освіти гнучкості та швидкого реагування на нові вимоги. Тому одним з основних викликів для освіти дорослих є потреба у постійному

оновленні та адаптації програм навчання. Водночас не всі дорослі мають доступ до освіти через обмеженість часу, фінансів або доступу до навчальних ресурсів, особливо в умовах війни. В такому випадку розвиток інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) змінює способи навчання та передачі знань [2, с. 125].

Розвиток ІКТ в освіті дорослих впливає на зростання доступності навчання. Однією з головних тенденцій є збільшення популярності гнучких форм навчання. Дорослі стають більш вимогливими щодо свого часу та можливостей, тому вони шукають навчальні програми, які можна відвідувати за своїм графіком. Завдяки розвитку дистанційних технологій, віртуальним навчальним платформам, модульній системі навчання, індивідуалізованим навчальним планам та мультимедійним ресурсам навчання стає доступним для широкого кола осіб, враховуючи їхні особисті потреби та обмеження. Обираючи гнучкий графік навчання та використовуючи різноманітні навчальні ресурси онлайн вони можуть навчатися зручно та ефективно, незалежно від місця проживання або графіку. Це сприяє забезпеченню освітніх можливостей для тих, хто раніше мав обмежений доступ до навчання, зокрема, працюючі, батьки та люди з інвалідністю [2, с. 122].

Важливою тенденцією також є те, що сучасна освіта дорослих все більше орієнтується на досягнення конкретних результатів у відповідь на реальні потреби суспільства. Навчальні програми розробляються з урахуванням потреб ринку праці та розвитку суспільства, надаючи студентам не лише теоретичні знання, але й практичні навички, які можна застосувати в реальних умовах. Це допомагає дорослим стати конкурентоспроможними на ринку праці та досягти успіху в своїй кар'єрі. Відповідно спостерігається зростання інтересу до неklasичних форм навчання, таких як майстер-класи, воркшопи та онлайн-курси, які дозволяють набувати нові знання і навички в практичних ситуаціях.

Сучасна освіта дорослих дає численні можливості для розвитку та самореалізації. Зростання інтересу до саморозвитку та самовдосконалення стає ще однією ключовою тенденцією в освіті дорослих. Люди усвідомлюють важливість постійного навчання та розвитку своїх навичок і вмінь у світі, який постійно змінюється. Тому вони активно шукають можливості для розвитку своєї кар'єри, самореалізації та особистісного зростання через участь у різноманітних освітніх програмах і курсах, що дозволяє їм змінювати професії та кар'єрні шляхи у будь-якому віці [2, с. 125].

Не можемо оминати того факту, що ефективна стабілізація ринку праці у післявоєнний період є критичним завданням, оскільки з'являються різні групи населення, що постраждали, включаючи внутрішньо переміщених осіб, дітей, жінок, людей з обмеженими можливостями та ветеранів. Потреби цих груп необхідно враховувати при плануванні та реалізації стійких процесів реінтеграції, які включають навчання та працевлаштування. Це створює потребу в якісно нових фахівцях, що підсилює попит на освітні послуги у сфері неформальної освіти дорослих, яка завдяки своїй гнучкості й варіативності

здатна задовольняти різноманітні освітні потреби громадян, враховуючи їхні індивідуальні можливості. Такий підхід, спрямований на підтримку, набуття та удосконалення життєвих і професійних навичок людини, сприяє її соціальному та культурному розвитку [3, с. 143].

Підсумовуючи зазначимо, що освіта дорослих стає все більш важливою у сучасному світі, де швидкі зміни відбуваються в усіх сферах життя. Розвиток нових технологій та підходів до навчання, зростання доступності та гнучкості навчання, орієнтація на результат та стратегії саморозвитку – це лише деякі з ключових тенденцій, які визначають майбутнє освіти дорослих. Тому важливо постійно вдосконалювати освітні програми та методи навчання, щоб забезпечити якісну та ефективну освіту для всіх дорослих.

Список використаних джерел:

1. Аніщенко О.В. Освіта дорослих і розвиток громадянського суспільства в Україні. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Київ, 2023. Вип. 2(24). С. 27.
2. Самко А.М. Тенденції розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Київ, 2022. Вип. 2(22). С. 122.
3. Шаманська О.І. Освіта дорослих в Україні: завдання, особливості, перспективи розвитку. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Київ, 2022. Вип. 2(22). С. 143.

ПРОСВІТНИЦЬКІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА

Світлана Шевченко

*кандидатка педагогічних наук., старша наукова співробітниця
відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

І.Я.Франко жив і творив у Галичині, яка входила до Австро-Угорської імперії, де український народ був національною меншиною й потерпав від

національного та соціального гніту. Австро-угорська система народної освіти в цілому відповідала вимогам часу, проте не передбачала навчання дітей українською мовою. У 60-х роках XIX ст. в Галичині в усіх школах було запроваджене вивчення польської мови. Водночас не було жодної української вчительської семінарії. І.Я.Франко у своїх працях критикував наявну систему освіти, пропонував шляхи її реформування на демократичних засадах. Усі обставини знайшли своє відображення у творчості письменника, основою якої стали ідеї боротьби за свободу українського народу.

Метою дослідження є просвітницька діяльність І.Франка. З'ясовано, що І.Я.Франко написав, окрім кількох тисяч творів у галузі художньої прози, поезії, чисельних досліджень із літературознавства, філософії, історії, понад сто наукових і публіцистичних праць та художніх творів на теми *виховання дітей і молоді*. Встановлено, що у розв'язанні ряду корінних проблем педагогіки І.Франко обґрунтував завдання всебічного виховання у поєднанні навчання з працею, аналізу історичного розвитку освіти та школи.

«Учителем школа стоїть» - ці крилаті слова Франко пов'язував із браком учителів, і з надмірною кількістю учнів, і з якістю підготовки вчителя, і з платнею учителям. І.Франко вважав, що сучасний учитель знаходиться в «кепсько плачевному становищі» і вказував на необхідність впровадити реформу фінансування шкіл. Розкрито, що проголошуючи принцип демократизації освіти, І.Я.Франко показував безправність і приниження педагогів. Він пише про фактичну недоступність освіти для дітей селян і робітників, про жалюгідний рівень знань, що їх давали дітям існуючі школи, викриває національну дискримінацію в галузі освіти, характеризує тяжке становище народних учителів. На думку І.Франка, у школі на уроках літератури *повинна звучати жива народна мова*. Вивчення народної творчості в курсі літератури сприятиме формуванню почуття любові до краси *рідного слова*. Вивчення літератури в школі повинно будуватися на ґрунтовному аналізі твору після попереднього читання тексту і розуміння його змісту, на оцінці літературних образів і явищ, зв'язку з життям, конкретними історичними обставинами, розвитком самостійного мислення школярів, вирішенням виховних завдань.

Доведено, що у працях І.Франка, що присвячені темам виховання дітей і молоді висвітлюється широке коло педагогічних питань, зокрема щодо стану освіти на українських землях у XIX—XX ст. проблем національної освіти й виховання, покликання розбудови України, відродження й розвитку української педагогічної культури, визначення мети, змісту й методів навчання та виховання, історії освіти, школи, народної педагогіки. Наприклад, у дослідженні «Азбучна війна в Галичині в 1859 році» йдеться про особливе місце рідного букваря в національній освіті українських дітей. Зроблено висновок, що мету національного виховання української молоді І.Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, розбудови рідної духовної й матеріальної

культури та участі у вселюдській культурі. Його погляди відображені у творах: “Мисль о еволюції в історії людськості”, “Чого вимагаємо?”, “Середні школи в Галичині у 1875-1883 рр.”, в яких засуджено соціальну й національну дискримінацію українців у галузі освіти з боку австрійських і польських можновладців, відрив навчання від нагальних потреб українського народу, тілесні покарання учнів та інше [1].

У поглядах І.Франка на освіту значна увага приділялася початковій (народній) школі. Наприклад у «Середні школи в Галичині», де учений бачив призначення освіти у підготовці інтелігенції: з шкіл мають виходити ті, «що згодом стають духовними провідниками народу». Тому школи заслуговують на значно більшу увагу, ніж їм приділяють. Він виступав проти формалізму й схоластики, закликав перебудувати навчальні заклади відповідно до сучасних потреб [2].

Трагічну долю безпритульних сиріт відобразив в оповіданнях «Яндруси», «До світла»; показав масову неписьменність – у статті “Народне шкільництво в Галичині”. Проаналізувавши стан народної освіти в Західній Україні наприкінці XIX – на початку XX ст., учений довів необхідність її реформування та був прихильником створення *національної системи освіти, української національної школи на демократичних і гуманістичних засадах, навчання дітей українською мовою*. Учений висвітлив зміст шкільної освіти, проаналізував стан освіти у вищих навчальних закладах та накреслив шляхи її вдосконалення.

Питання національного шкільництва краю знайшли відображення в низці статей та художніх творах І.Франка («Вісті з Галичини: Допис про Дрогобицьку гімназію», «Одна карточка з історії нашої народної школи», «Педагогічні невігласи», Твори в 20-ти томах. 1954-1965. – Т. 18; Зібрання творів у 50 т. К., 1976-1986. Т. 45 та ін.), оповіданнях про дітей («Малий Мирон», «Оловець», «Грицева шкільна наука», «Отець-гуморист» та ін.) низці казок для дошкільнят («Киця» і «Ріпка»), де він викривав всі вади тогочасної системи освіти і шкільництва, боровся за вільну, незалежну, демократичну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Франко І. Одвертий лист до галицької української молоді // Твори: В 50 т. Т. 45. К., 1976-1989. С. 404.
2. Франко І. Середні школи в Галичині в рр.1875 – 1883. Газета «Діло» 1884 р., № 105.

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ»

Кирило Яковлев

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Григорій Джевага

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Ключові слова: *Автоматизація виробництва, мікроконтролер, професійна освіта.*

Розвиток промисловості, який обумовлений на підвищення технологічності та зростання якості виробів, безперечно спрямований на впровадження сучасних технічних рішень за напрямком автоматизованих систем контролю і керування процесами. Це відбувається на основі застосування мікроконтролерів, програмного забезпечення та сенсорів, що дозволяють оптимізувати технологічні процеси. Метою дослідження є система професійної підготовки майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти, яка повинна також, відповідати сучасним досягненням технологічного устаткування виробництва, враховувати зміст фахових компетентностей з питань розробки прошивок для автоматизованого обладнання, підключення до мікроконтролерів приладів автоматичного контролю та керування виробничими процесами.

Автоматизація технологічного процесу, що буде розглядатися студентами спеціальностей 015 – «Професійна освіта», у межах навчальних завдань з курсу «Автоматизація виробничих процесів», буде враховувати такі вимоги:

- раціональне розташування технологічного устаткування у відповідності з напрямком виробничих ліній;

- комплексне та часткове вивчення автоматизованих технологічних ліній, з урахуванням виробничих спеціальностей та специфіки освітньо-професійних програм напрямку «Професійна освіта».

- мінімізація витрат собівартості обладнання, яке максимально наближено буде моделювати відпрацювання ситуації на промисловій лінії виробництва.

- мати незначні відхилення у точності та інерційності роботи автоматизованої системи, у порівнянні з промисловим обладнанням або такі, що можна знехтувати.

З'ясовано, що підвищення ефективності контролю та керування машинами, механізмами та апаратами, забезпечується за рахунок прискорення руху ліній та точності позиціонування об'єкту виробництва під час виконання технологічних операцій. Автоматизовані виробничі лінії здатні працювати в

умовах з підвищеною температурою, вологістю, вібрацією, шумом, забрудненим повітрям. З санітарно-гігієнічної точки зору вони дозволяють людині працювати у більш безпечних і комфортних умовах, при виконанні складних промислових задач [1, 15].

Об'єктами контролю і управління промисловими лініями можуть бути сенсори, давачі та виконавчі пристрої чи механізми, характеристики яких налаштовуються та контролюються алгоритмами через мікроконтролер. Терміни «сенсор», «давач» і «датчик» можуть розглядатися як рівнозначні поняття для вимірювання фізичної величини та перетворення її у зручний формат зрозумілий людині чи доступний для використання мікроконтролеру. Виявлено, що термін «сенсор» більше може розглядатися як пристрій, що сприймає вхідну фізичну величину, а «давач» – формує вихідний сигнал вимірювальної величини для передачі даних до мікроконтролера [2, 127].

Визначено, що для забезпечення формування компетентностей у майбутніх педагогів професійно-технічних закладів освіти створювати та керувати автоматизованими системами виробництва, необхідно врахувати яке обладнання вони будуть використовувати під час вивчення курсу «Автоматизація виробничих процесів». До нього відносяться:

- мікроконтролери: AVR (Arduino), ESP8566, ESP32 та STM32;
- маніпулятори: механічні і вакуумні;
- рушії: колекторні двигуни, безколекторні двигуни, крокові двигуни, сервоприводи та водяні помпи;
- індикатори: дисплеї, LED, матриці світлодіодів, адресні стрічки, зумер;
- засоби керування: енкодери, потенціометри, кнопки, пристрої радіопередавачі даних, джойстики, ІЧ-пульти, клавіатури, зчитувачі RFID;
- засоби комутації: реле, мосфет-модулі, твердотільні реле;
- сенсори визначення: відстані до оточуючих об'єктів, кольору, перешкод, температури, вологості, руху навколишніх об'єктів, руху з прискоренням, положення відносно GPS станцій, звукового шуму, газу (вуглекислого газу), відкритого полум'я, вібрації, розпізнавання форми та положення об'єктів чи деталей.

Зроблено висновок, що вивчення призначення і використання у схемах автоматизованих пристроїв підбраного обладнання дозволить сформувати потрібні компетентності проектування і управління сучасними високоефективними автоматизованими виробничими процесами студентам, що навчаються за освітньо-професійними програмами «Професійна освіта».

Список використаних джерел:

1. Проць Я.І., Савків В.Б., Шкодзінський О.К., Ляшук О.Л. Автоматизація виробничих процесів: навч. посіб. для технічних спеціальностей вищих навчальних закладів [авторська версія], 2011. 344 с. URL:<https://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/1551?locale=cs> (Дата звернення

09.03.2024).

2. Російсько-український словник: 160 000 слів / Уклад.: І. О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнатюк та ін.; За ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Жайворонка. Київ: Абрис, 2003. 1404 с.

**НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ З
ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК» ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ
КОМПОНЕНТ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ
ФІЛОСОФІЇ**

*Тамара Янченко, доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Реформування сучасної української вищої освіти, суспільні виклики, які вона переживає сьогодні, та її інтеграція в європейський соціокультурний простір зумовлює потребу у кваліфікованих фахівцях, здатних майстерно виконувати функції викладачів і науковців-дослідників. Підготовка таких фахівців традиційно здійснюється на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти.

Освітньо-наукова програма підготовки докторів філософії «Освітні, педагогічні науки», що реалізується в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, має на меті підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних, інтегрованих у світовий освітньо-науковий простір фахівців, здатних здійснювати дослідницько-інноваційну діяльність, застосовувати методологію наукових досліджень та провадити професійно-педагогічну діяльність. Ця освітньо-наукова програма спрямована на розвиток інтегральних, загальних, фахових компетентностей, дослідницького потенціалу, академічної культури здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Тому навчальна дисципліна «Методологія дослідження з освітніх, педагогічних наук» є обов'язковим компонентом освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки».

Метою цієї навчальної дисципліни є формування у здобувачів освітнього ступеня «доктор філософії» компетентностей щодо визначення методологічних засад, організації та методики досліджень з освітніх і педагогічних наук та формування методологічної культури науковця. Її завдання полягають у формуванні розуміння сутності методологічних принципів і підходів, що існують у педагогічній науці; формуванні компетентностей щодо визначення наукового апарату дослідження, аналізу наукових джерел і літератури, використання різноманітних дослідницьких методів, узагальнення й оформлення результатів дослідження; засвоєнні принципів академічної доброчесності та розвитку умінь щодо здійснення наукових досліджень на засадах академічної доброчесності. Обсяг навчальної дисципліни «Методологія

дослідження з освітніх, педагогічних наук» становить 90 годин (3 кредити). На лекційні заняття, згідно з навчальним планом, відводиться 14 годин, на практичні – 16 годин і на самостійну роботу здобувачів – 60 годин. Формою підсумкового контролю у результаті вивчення цієї дисципліни є екзамен.

Здобувач ступеня PhD має знати методологію дослідження з освітніх, педагогічних наук і на її основі розробляти власні технології та методики досліджень. Методологія організації дослідження з освітніх, педагогічних наук представляє науково обґрунтований підхід до організації дослідницької діяльності на основі авторської концепції, що дає змогу одержати необхідної глибини й обґрунтованості теоретичний і практичний прогнозований результат. У зв'язку з тим, що кожен майбутній доктор філософії працює над своєю науковою проблемою, вважаємо, що при вивченні цієї навчальної дисципліни необхідно ознайомити здобувачів освіти з основними методологічними підходами до організації освітніх, педагогічних наук. При цьому майбутні доктори філософії повинні не лише знати основні методологічні підходи, але й уміти застосовувати їх у власному дослідженні [1, с. 411].

Особливу увагу у процесі вивчення цієї навчальної дисципліни варто приділяти характеристиці сучасних методологічних підходів у дослідженнях з освітніх, педагогічних наук, що формують культуру мислення, виступають у якості інструментів аналізу існуючого досвіду навчання, виховання, соціалізації особистості у загальнопедагогічному, історико-педагогічному та порівняльно-педагогічному контекстах, наукової рефлексії й обґрунтування нових знань.

Сучасний стан системи методологічних підходів можна типологізувати за такими домінантами: 1) Соціокультурні домінанти (або ж підходи), які визначають зв'язок педагогічної думки та освіти з суспільством і культурою, багатоманітністю світоглядних орієнтацій, детермінованих релігійними, ідейними, філософськими, науковими та іншими установками. 2) Культурно-антропологічні домінанти, коли освітні та педагогічні феномени розглядаються з точки зору потенціалу людини, розвитку її певних сторін. 3) Суто педагогічні домінанти, тобто інтерпретація навчальних, виховних, освітніх явищ крізь призму гранично педагогізованих основ [2, с. 21].

До сучасних методологічних підходів, які варто обирати у якості підґрунтя й орієнтирів у дослідженнях з освітніх, педагогічних наук, відносимо феноменологічний, герменевтичний, наративний, синергетичний, проблемний, системно-хронологічний, антропологічний, персоналістичний, психологічний, парадигмальний, регіональний, історіографічний та джерелознавчий підходи.

Отже, вивчення навчальної дисципліни «Методологія дослідження з освітніх, педагогічних наук» забезпечує майбутніх PhD знаннями про основні методологічні підходи і специфіку їх використання в організації наукового дослідження та сприяє якісній підготовці докторів філософії.

Джерела

1. Петренко О.Б. Навчальна дисципліна «Методологія організації дослідження з освітніх, педагогічних наук» в підготовці доктора філософії.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. С. 410–412.

2. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні. *Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем.* Київ : А.П.Н., 2003. С. 16–25.

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тамара Янченко

докторка педагогічних наук, доцентка

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г.Шевченка

м. Чернігів, Україна

Провідною метою реформування вищої освіти в Україні є підвищення її якості, приведення у відповідність до європейських норм і стандартів вищої освіти та підготовка конкурентноспроможних фахівців не тільки для українського, а й для світового ринку праці. Мета реформ підпорядкована загальній меті вищої освіти, яка визначена у Законі України «Про вищу освіту» (2014) і передбачає підготовку «... конкурентноспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [1].

Основні виклики, які наразі утруднюють досягнення цієї мети – це війна, пріоритетне фінансування військових потреб країни, демографічні проблеми, які посилюються у зв'язку з війною, еміграція українців за кордон. Демографічна криза становить один із найсуттєвіших ризиків для системи вищої освіти України, протистояти якому найважче, оскільки він має довготривалий вплив. А виїзд українських сімей за кордон через війну супроводжується й освітньою еміграцією.

Реформування вищої освіти відбувається фактично упродовж усіх років незалежності України. Основні тенденції запровадження освітніх реформ, на нашу думку, такі:

1. Наближення нормативно-правового забезпечення вищої освіти до Європейського простору вищої освіти. Згідно з чинним Законом України «Про вищу освіту» підготовка фахівців здійснюється за освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий (з коротким циклом навчання) з присвоєнням освітньо-професійного ступеня «молодший бакалавр», перший (бакалаврський) рівень з присвоєнням ступеня «бакалавр», другий (магістерський) рівень – присвоєння освітнього ступеня «магістр», третій

(освітньо-науковий / освітньо-творчий) рівень – з присвоєнням освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» / «доктор мистецтв», вищий науковий рівень – «доктор наук». Передумовою здобуття вищої освіти є здобуття повної загальної середньої освіти. Заклади вищої освіти в Україні надають вищевказані рівні вищої освіти залежно від типу. В Україні існують три типи закладів: університет; академія та інститут; коледж. Коледжі можуть здійснювати підготовку лише молодших бакалаврів і бакалаврів [1]. З 2024 року набір вступників на здобуття освітнього ступеня «молодший бакалавр» здійснюватися не буде.

Найбільш суттєві зміни були внесені у Закон «Про вищу освіту» щодо створення та діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, однією з основних функцій якого є проведення акредитаційних експертиз освітніх програм.

Правове урегулювання розвитку вищої освіти у контексті її європейської інтеграції також спрямоване на забезпечення академічної мобільності студентів, дотримання принципів академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти, створення зовнішніх і внутрішніх механізмів забезпечення якості освіти.

2. Розширення автономії закладів вищої освіти. Насамперед зазначимо, що рівень автономії ЗВО залишається незадовільним. Найвищий рівень автономії українські університети мають у кадровій компоненті, що охоплює питання, пов'язані з набором, оплатою праці та кар'єрним зростанням персоналу, але наявна тарифна сітка для державних ЗВО суттєво знижує кадрову автономію. Найнижчим є рівень фінансової автономії через низький рівень спроможності закладу брати позики; вільно розпоряджатися залишками коштів; володіти будівлями; перелік позицій, на які можуть витрачатися кошти закладу, в тому числі його власні надходження, регулюється законодавством; обмежене внутрішнє переміщення коштів з ініціативи самого закладу тощо [3].

3. Забезпечення відповідності структури підготовки фахівців поточним і перспективним потребам ринку праці. Насьогодні існує розрив між структурою підготовки кадрів і потребами ринку праці. Незатребуваність вищої освіти за спеціальностями природничого та технічного (за винятком комп'ютерних наук) напрямків призводить до спотворення структури контингенту студентів за науковими напрямками.

Цей ризик розвитку вищої освіти можна подолати лише за умови визначення державних пріоритетів розвитку економіки та запровадження державної програми підтримки відповідних спеціальностей і освітніх програм.

Необхідним є і створення механізму співпраці між системою вищої освіти та ринком праці, зокрема шляхом запровадження дуальної освіти, посилення практичної підготовки студентів, взаємодія ЗВО з роботодавцями.

4. Фінансове забезпечення вищої освіти. Закон України «Про освіту» (2017) визначає, що держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7,0 % від ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших

джерел фінансування, не заборонених законодавством [2]. Але ця норма не виконувалася навіть до повномасштабної війни.

Інноваційний характер сучасного механізму розподілу видатків державного бюджету між закладами вищої освіти, запроваджений з 2020 р., не позбавив систему фінансуванні діяльності ЗВО низки недоліків. Передусім дискусійними залишаються перелік показників освітньої, наукової та міжнародної діяльності ЗВО, конкретні значення індикаторів (коефіцієнтів), що використані для коригування обсягів їх фінансування [3].

У 2024 р. уряд погодив і передав на розгляд парламенту документ «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам». У ньому передбачено навчання студентів не тільки за кошти фізичних і юридичних осіб та державного бюджету, а й за рахунок грантового фінансування від держави та надання пільгових довгострокових кредитів на навчання.

5. Оптимізація мережі ЗВО з урахуванням галузевих і регіональних пріоритетів та історичного надбання та укрупнення ЗВО. Індикаторами цього процесу виступають рейтинг ЗВО; рівень дублювання освітніх програм у ЗВО регіону; кількість студентів у ЗВО.

Зокрема, у 2023 р. Міністерство освіти і науки запропонувало реорганізувати або припинити діяльність територіально відокремлених структурних підрозділів закладів вищої освіти, які здійснюють освітню діяльність у сфері вищої та фахової передвищої освіти, з одно-дворічним перехідним періодом. Це рішення дозволить трансформувати найбільш розвинені територіально відокремлені структурні підрозділи і коледжі в самостійні заклади освіти, приєднати їх до місцевих вишів або припинити їх діяльність.

Зазначимо, що функціонування територіально відокремлених структурних підрозділів вишів не є практикою ЄС, в освітній простір якого інтегрується Україна. Водночас і їх закриття не є рекомендацією з боку ЄС.

Більшість науковців і педагогів-практиків таку перспективу вважають негативною, оскільки коледжі здебільшого мають достатню для підготовки фахівців методичну та науково-технічну базу і вирішують не тільки освітні, а й соціальні завдання підтримки вразливих категорій молоді, наприклад це стосується навчання дітей-сиріт і дітей учасників бойових дій.

У 2024 р. актуальною стала інформація про об'єднання вишів у рамках оптимізації їх мережі. Наприклад, галузеві виші, які стали неефективними, можуть бути приєднані до великих університетів, діяльність яких є більш ефективною. Кількість ЗВО у місті залежатиме і від загальної кількості його жителів.

6. Забезпечення доступності й інклюзивності вищої освіти. Принцип інклюзивності має розглядатися не тільки як доступність навчання для осіб з інвалідністю, а в широкому гуманістичному контексті, що передбачає доступ до вищої освіти соціально вразливих категорій населення.

Ця проблема має вирішуватися через дотримання європейських стандартів якості освіти, удосконалення стану інфраструктури та освітнього простору, базування освітнього процесу на наукових дослідженнях, забезпечення умов для вразливих категорій здобувачів [4].

Отже, реформування вищої освіти в Україні спрямоване на приведення її змісту, організаційних форм та якості надання освітніх послуг до вимог європейського освітнього простору й професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців для різних сфер суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 28.02.2024).
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.02.2024).
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 28.02.2024).
4. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.02.2024).

**«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОСВІТИ»**

11-12 квітня 2024 р.
м. Чернігів

Упорядники: Носовець Н.М., Проніков О.К., Янченко Т.В., Кучушева К.А.